

Carlos Fuentes

Diana sau zeița solitară a vânătorii

Motto

O! swear not by the moon, the inconstant moon...

SHAKESPEARE, *Romeo and Juliet*

*Fornication? But that was in another
country: and besides, the wench is dead*

MARLOWE, *The Jew of Malta*

*Alma a quien todo un dios prisión ha sido,
venas que humor a tanto fuego han dado,
medulas que han gloriosamente ardido,
su cuerpo dejarán, no su cuidado:*

*serán ceniza, mas tendri sentido,
polvo serán, mas polvo enamorado*

QUEVEDO

*In my solitude, you'll haunt me
With memories of days gone by*

BILLIE HOLLIDAY, *Solitude*

I

Nu există o înrobire mai amară ca speranța de a fi fericiți. Dumnezeu ne oferă pe pământ o vale a plângerii. Dar suferința asta este, până la urmă, trecătoare. Fericirea veșnică vine în viața de apoi. și îl întrebăm pe Dumnezeu, răzvrățiți, nemulțumiți: Oare nu merităm o parcelă de veșnicie și în trecerea noastră vremelnică pe pământ? „Mânăriile” lui Dumnezeu sunt mai strașnice decât cele ale unui *croupier* din Las Vegas. Ne dă fericirea pentru eternitate și suferința pe pământ. Vrem să credem că o cunoaștere profundă a vieții și trăirea ei din plin echivalează cu sfidarea supremă a lui Dumnezeu, de aici, din valea plângerii pe care ne-a destinat-o. Iar dacă ne iese, Dumnezeu se răzbună, oricum, pe noi: ne lipsește de nemurirea alături de el, ne condamnă la suferință veșnică, îndrăznim, contrar oricărei logici, să conferim logică Divinității. Ne spunem: nu poate fi Dumnezeu creatorul mizeriei și suferinței, al cruzimii și blestemăției omenești, în orice caz, pe astea nu le-a creat un Dumnezeu bun, ci un Dumnezeu rău, Dumnezeul fals, un Dumnezeu deghizat, pe care îl putem învinge doar lichidând instrumentele răului pe care chiar El le-a creat. Sex, crimă și, mai ales, întruchiparea răului. Nu sunt oare și aceste tentații tot ale unui Dumnezeu rău? Ne închipuim că doar răpunându-l pe acest Dumnezeu uzurpator vom ajunge, curați la trup, eliberați la minte, să îl vedem la față pe întâiul Dumnezeu, pe Bunul Dumnezeu. Dar *Marele Crupier* are alt as în mânecă. O dată săvârșite trupurile, iar sufletele noastre gata să ajungă la El, Dumnezeu ne arată că El nu este altceva decât ceea ce Nu Este. Despre Dumnezeu putem afla doar ceea

ce Dumnezeu nu este. Cine este Dumnezeu nu au reușit să afle nici Sfinții, nici Misticii, nici Părinții Bisericii; nu știe nici măcar Dumnezeu, căci ar cădea străfulgerat de propria înțelegere dacă ar afla. Iluminat, Sân Juan de la Cruz¹ este cel care s-a apropiat cel mai mult de înțelegerea lui Dumnezeu, ca să ne spună în plus doar atât: „Dumnezeu este Nimic, Neantul suprem, și pentru a ajunge la El trebuie să călătorești spre Neantul care nu poate fi pipăit sau văzut sau înțeles cu mijloacele omenești”, iar spre a descuraja orice speranță, Sân Juan nu ne lasă altceva decât acest teribil pasaj: „Ființa tuturor celor zămislite, față de infinita ființă a lui Dumnezeu, nimica este... Toată frumusețea celor zămislite, comparată cu nesfârșita frumusețe a lui Dumnezeu, este urâtenia întruchipată.” Poate că Pascal, sfânt și cinic francez, este singurul al cărui pariu salvează atât conștiința, cât și concupiscenta noastră. Dacă pariezi pe existența lui Dumnezeu, iar Dumnezeu nu există, nu pierzi nimic; însă dacă Dumnezeu există, ieși câștigător în toate.

Între Sân Juan și Pascal, îi acord lui Dumnezeu o valoare nominală, adică de substantiv: Dumnezeu este tahigrafia comodă care adună la un loc, dintr-o singură îmbrățișare, începutul și sfârșitul. Împăcarea lor reprezintă strădania nesfârșită a rasei. Dacă alegi doar începutul, simți mai întâi o nostalgie lirică, apoi, curând, totul devine copleșitor. Când te dedici exclusiv finalității, ajungi doar la o altă formă de predestinare sau de chiromanție. Punctul de plecare și destinația trebuie să fie nedespărțite: amintirea și dorința, pasul vioi prin prezent, viitorul aici și acum... Cam acolo aș vrea să o plasez pe Diana Soren, o femeie statornic atinsă de divinitate, între Pascal și Sân Juan de la Cruz, aș vrea să creez pentru ea o lume mitică, verbală, care să fie mai aproape de întrebarea imploratoare ce stă cu mâna întinsă între pământ și cer: Dacă iubim pe pământ mai putem să ajungem apoi în rai? Nu trăind ca niște penitenți, flagelați, pustnici sau famelici ai vieții, ci bucurându-ne de ea din plin, dobândind și binemeritând roadele sale pământești, fără a anula astfel viața veșnică; fără a cere iertare pentru că am iubit „not wisely but too well”?²

Mitologia creștină, care contrapune mila condamnării implacabile din Vechiul Testament, nu atinge frumoasa ambiguitate a mitologiei păgâne. Marile figuri ale creștinismului rămân egale cu sine, nu se schimbă. Pretind un act de credință, iar credința, spunea Tertulian, este absurdul: „Este indiscutabil tocmai pentru că este de necrezut.” Dar absurdul nu înseamnă ambiguitate. Măria este fecioară, deși naște. Cristos reînvie, deși moare. Dar cine este Prometeu, cel care fură focul sacru? De ce își folosește libertatea doar pentru a o pierde? Ar fi fost oare mai liber dacă nu o folosea sau nu o pierdea, deși nici nu a dobândit-o? Poate fi întrecută libertatea de o altă valoare care să nu fie chiar libertatea? Aici, pe pământ, nu putem să iubim decât dacă ne sacrificăm iubirea, dacă pierdem ființa iubită ca urmare a ceea ce facem ori a ceea ce omitem?

Este de preferat ceva în loc de tot sau de nimic? Asta m-am întrebat când s-a sfârșit iubirea despre care voi povesti aici. Ea mi-a dat tot și mi-a luat tot. Ei i-am cerut să îmi dea ceva mai bun decât totul sau nimic. I-am cerut să îmi dea ceva. Acel „ceva” putea fi doar momentul în care am fost

¹Mistic spaniol (numele laic Juan de Yepes y Alvarez), poet și prozator, călugăr carmelit (1542-1591). Fervoarea contemplativă, gândirea speculativă, preferința pentru antiteză și metaforă, simbol și alegorie transpar în poemele sale și în proza alcătuită din comentarii la propria creație lirică, o culegere de sentințe *Avisos y sentencias espirituales* — *Sfaturi și sentințe spirituale*. (N.t.)

²„nechibzuit, însă atât de bine” (în engleză, în text).

sau am crezut că suntem fericiți. De câte ori nu mi-am spus: voi fi întotdeauna cel de acum? Rememorez și scriu pentru a redobândi momentul în care ea va fi, pentru totdeauna, așa cum a fost în acea noapte, cu mine. Dar orice amănunt, erotic sau literar, amintire sau dorință, este repede anulat de valul uriaș care ne înconjoară permanent ca un incendiu uscat, ca un potop arzător. Este de ajuns să ieșim un minut din pielea noastră ca să aflăm că ne înconjoară un palpit omnipotent, care ființează dinaintea noastră și va continua după noi, fără să ia în seamă viața mea sau a ei: existențele noastre.

Iubesc și scriu ca să obțin o izbândă trecătoare asupra nemăsuratei și atotputernicei reticențe despre ceea ce se află acolo, dar nu se manifestă... Știu că triumful este vremelnic, în schimb, îmi lasă nealterată propria reticență, cea de a întreprinde ceva — în acest moment — care să nu semene cu restul vieților noastre. Imaginația și cuvântul îmi arată că, pentru ca imaginația să vorbească și cuvântul să plăsmuiască, romanul nu trebuie să fie citit așa cum a fost scris. Această condiție se vădește extrem de hazardată în cazul unei cronici autobiografice. Autorul trebuie să combine variații pe tema aleasă, să multiplice opțiunile cititorului și să ocolească stilul prin stil, prin schimbări constante de gen și distanțare.

Asta devine o cerință majoră atunci când protagonista este o actriță de cinema. Diana Soren.

Se spune că Luchino Visconti, pentru a induce amestecul de uimire și încântare din privirea lui Burt Lancaster în timpul filmării unei scene din *Ghepardul*, a umplut cu ciorapi de mătase o pungă ce ar fi trebuit să fie plină cu aur. Așa era Diana: o surpriză pentru toți datorită incomparabilei sale piei delicate, dar, mai ales, o surpriză chiar pentru ea, pielea surprinsă de propria plăcere, uimită că este atrăgătoare, netedă, parfumată. Nu se plăcea, nu se merita pe sine, voia să fie alta, altcineva, nu se simțea bine în pielea ei? De ce?

Eu, care am trăit cu ea nici două luni, aș vrea să alerg acum să o îmbrățișez din nou, să o simt încă o dată și să o asigur că putea fi iubită, cu pasiune, dar pentru ea însăși; că pasiunea după care umbla nu o excludea pe ea... Însă ocaziile trec. Părăsim o amantă. Ne întoarcem la o necunoscută. Erotismul reprezentării plastice constă chiar în iluzia persistenței carnale. Ca mai toate din vremea noastră, erotismul plastic s-a accelerat. Un medalion, un tablou erau menite să înlocuiască, de-a lungul multor secole, absența iubitei. Fotografia a accelerat iluzia prezenței, însă doar imaginea cinematografică ne dă, în același timp, evocare și prezență instantanee. Aceasta este ea, așa cum era atunci, dar și cum este acum, pentru totdeauna...

Este imaginea ei, dar și vocea ei, mișcarea, frumusețea și tinerețea ei nepieritoare. Moartea, marea mașteră a lui Eros, este învinsă și justificată în același timp de regăsirea cu iubita care nu mai este alături de noi, rupând marele pact al pasiunii: mereu uniți, până la moarte, tu și cu mine, nedespărțiți...

Cinematograful ne dă doar imaginea reală a persoanei: așa era ea. Și, chiar dacă o interpretează pe Regina Cristina, rămâne Greta Garbo. Chiar dacă susține că este Katerina a Rusiei, rămâne Marlene Dietrich. Călugărița Alferez? Nu, este Măria Felix. Literatura, în schimb, ne eliberează imaginația vizuală; în romanul lui Thomas Mann, Aschenbach moare la Veneția având oricare dintre cele o mie de chipuri pe care imaginația noastră le poate

forma; în filmul lui Visconti nu are decât un singur chip, irevocabil, de neschimbat, fix, cel al actorului Dirk Bogarde.

Diana, Diana Soren. Numele ei invoca acea ambiguitate străveche. Zeiță nocturnă, luna care înseamnă metamorfoză, plină la un moment dat, iute ajunsă la jumătate, apoi ca o seceră de argint pe cer, acoperită și moartă în numai câteva săptămâni... Diana la vânătoare, fiica lui Zeus și sora geamănă a lui Apollo, fecioară cu alai de nimfe, dar și mamă cu o mie de țâțe în templul din Efes. Diana alergătoare, care se dă doar bărbatului care aleargă mai repede ca ea. Diana/Eva oprită din neconținută ei fugă doar de ispita celor trei mere căzute. Diana de la încrucișarea drumurilor, numită de aceea și Trivia: Diana adorată la răspântiile din Times Square, Piccadilly, Champs-Elysees...

Până la urmă, jocul creației se învinge pe sine însuși. Mai întâi pentru că are loc în timp, iar timpul este un nemernic. Acțiunea romanului se petrece în 1970, când iluziile anilor șaiszeci încă refuzau să piară, ucise de sângele vărsat, dar reînviată tot de el. Prima revoltă împotriva a ceea ce ar însemna teribila noastră societate de sfârșit de secol, așa de scurtă, așa de iluzorie, de respingătoare, anii șaiszeci și-au lichidat eroii; saturnalia americană si-a mâncat copiii — Martin Luther King, frații Kennedy, Jimi Hendrix, Janis Joplin, Malcolm X — și i-a înscăunat pe cruzii lor părinți, Nixon și Reagan. Jucam cu Diana jocul lui Rip Van Winkle: ce ar spune el dacă s-ar trezi după o sută de ani și ar da cu ochii de Statele Unite din 1970, cu un picior pe lună și celălalt în jungla din Vietnam? Sărmana Diana. A scăpat de trezirea în zilele noastre ca să vadă o țară care și-a pierdut sufletul în doisprezece ani de iluzii contrafăcute, cu banalități idiotizante și meschinărie consfințită, cu Reagan și cu Bush. A scăpat să mai vadă violența pe care patria ei a dus-o în Vietnam și Nicaragua cu efect de bumerang, pe străzile sacrosancte ale suburbiilor profanate de crimă. A scăpat de vederea școlilor primare sufocate de droguri, a celor secundare transformate în terenuri de luptă irațională și gratuită; a scăpat de vederea morții zilnice, aleatorii, a copiilor asasinați din pură întâmplare doar pentru că se uitau pe fereastră, a clienților din restaurante ciuruiți cu hamburgerul în gură, de criminalii în serie, de jafurile nepedepsite, de corupția sacralizată, fiindcă furtul, înșelătoria, omorul pentru a pune mâna pe putere și pe glorie făceau parte, de asemenea, cum să nu, din Visul American. Ce ar fi zis Diana, ce ar fi simțit arcașa solitară văzând copiii din Nicaragua mutilați de armele Statelor Unite, negrii bătuți și schingiuiți de poliția din Los Angeles, parada marilor mincinoși ai conspirației Iran-Contra jurând că spun adevărul și autoproclamându-se eroi ai libertății? Ce ar spune, ea care și-a pierdut copilul, despre o țară unde se discută serios în legătură cu introducerea condamnării la moarte a unor copii criminali? Ar spune că anii șaiszeci au ajuns să fie curățați, albiți la fel ca Michael Jackson pentru a-i pedepsi mai bine pe toți cei care îndrăznesc să aibă culoare. Scriu în 1993. Înainte să se termine secolul, gropile arzând, râurile secate, ghetourile pline de noroaie se vor umple de culoarea imigrantului mexican, african, algerian, a celui musulman și a celui evreu, iarăși și iarăși...

Diana, arcașa solitară. Această povestire încărcată de pasiunile timpului se înfrânge pe sine pentru că niciodată nu atinge perfecțiunea ideală a ceea ce se poate imagina. Nici nu își propune asta, deoarece dacă vorbele și realitățile s-ar suprapune, lumea s-ar isprăvi, universul nu ar mai fi perfectibil, pur și simplu pentru că ar fi perfect. Literatura este o rană prin care apare necesarul divorț dintre cuvinte și lucruri. și tot sângele ni se poate scurge prin

acea fisură.

Singuri la sfârșit, la fel de singuri ca la început, ne amintim de clipele fericite pe care le-am smuls din latența misterioasă a lumii, cerem robia fericirii și ascultăm doar glasul reticenței tănuite, palpitul nevăzut care apare la final pentru a anunța adevărul cel mai de temut, iremediabila săvârșire a timpului pe pământ.

Nu am știut să iubesc. Am fost incapabil să iubesc.

Spun acum această poveste pentru a-i da dreptate groaznicului oracol al adevărului. Nu am știut să iubesc. Am fost incapabil să iubesc.

II

Am cunoscut-o pe Diana Soren într-o noapte de Revelion. Prietenul meu, arhitectul Eduardo Terrazas, a organizat o petrecere în casa lui unde, trebuie spus și asta, era sărbătorită împăcarea cu soția mea, Luisa Guzmán. Eduardo și cu mine împărțiserăm o casuță în Cuernavaca de-a lungul întregului an 1969. Eu scriam de luni până vineri, când el și logodnica lui veneau din Ciudad de Mexico să petreacă sfârșitul de săptămână, zile consacrate prietenilor, meselor și alcoolului. Veneau multe fete. Împlinisem patruzeci de ani în '68 și intrasem într-o criză a vârstei mijlocii care a durat tot anul acela și a culminat cu o petrecere pe care a dat-o prietenul meu, romancierul american William Styron, în barul „Opera” de pe bulevardul Cinco de Mayo, o reconstituire oribilă a perioadei de *belle epoque* mexicană (dacă într-adevăr a existat așa ceva vreodată). La „Opera” nu prea mai venea multă lume, din cauza prea multelor partide de domino și a flegmelor trimise pe lângă scuiători.

I-am invitat pe toți prietenii mei să îl sărbătorim pe Styron, care tocmai își publicase, cu mare succes și scandal, *Confesiunile lui Nat Turner*. Scandalul i l-au adus multe grupări de negri care i-au interzis autorului să vorbească la persoana întâi prin gura unui personaj de culoare, sclavul rebel Nat Turner, care a condus în 1931 răscoala celor șaiszeci de *Hoți*, dând foc și omorând în numele libertății până când, încolțit într-o pădure unde supraviețuise de unul singur vreo două luni, a fost și el asasinat. Ca urmare, legile sclaviei au devenit și mai severe. Dar devenind mai aspre, au declanșat și mai multe răscoale. Styron povestește istoria unuia dintre eșecurile — din cele peste treisprezece — ale calvarului american reprezentat de rasism.

Când Bill se simte prea apăsător de propria lui patrie, mă sună că vrea să vină în Mexic, iar eu fac același lucru când Mexicul mă sufocă și știu că pot să mă refugiez pe insula prietenului meu din zona nord-atlantică, Martha's Vineyard. Acum, amândoi locuim într-o casuță pe care mi-o luasem după despărțirea de Luisa Guzmán. Era situată în cartierul San Angel, până nu demult un orașel separat, unde familiile din capitală mergeau în vacanță prin secolul al XIX-lea și care acum supraviețuiește sub o aparență monahală în mijlocul gălăgiei și fumului produs de zona periferică și de bulevardul Revoluției. Casa mea de burlac era construită cu materiale luate de la demolări. Autorul ei era un alt arhitect mexican, Caco Parra, specialist în a aduna porți de pe la fermele expropriate, stâlpi de la bisericile naționalizate, obloane vechi din epoca viceregalului dispărut, coloane cu iz de blasfemie și altare profanate: toată istoria eliberării și transferării lăcașurilor privilegiate ale trecutului spre refugiile civile, tranzitorii, ale prezentului. Din toate aceste elemente, Parra construia case ciudate și atractive, atât de misterioase încât

locatarii se puteau pierde prin labirintul lor fără să mai fie văzuți vreodată.

Martha's Vineyard, în schimb, este un loc deschis spre cele patru zări, ars de soare trei luni pe an și apoi măturat de răbufnirile înghețate ale uriașei balene albe care este Atlanticul de Nord. Îmi amintesc de Styron refugiat pe insula lui și mi-l imaginez pe căpitanul Ahab al lui Melville care s-a dus să omoare nu balena, ci oceanul, chiar pe Neptun, așa cum imperialiștii belgieni din *Inimi de ceață* de Conrad nu trag în dușmanul negru, ci în tot continentul: Africa. Pe insula lui Styron totuși, chiar în lunile de căldură mare, ceața se întinde, în fiecare seară, dinspre larg, de parcă i-ar aminti verii că este doar un vâl trecător zgândărit pe margine de vasta mantie cenușie a unei lungi ierni. Ceața avansează, dinspre larg, peste plaje, peste falezele de la Grey Head, peste debarcaderele de la Vineyard Haven, peste pajiști și case, până ajunge în mijlocul insulei, la melancolicele lagune interioare unde găsește iar apă și moare sufocată.

Iarna, oceanul mugește în jurul insulei, dar nu la fel de tare ca invitații mei de la barul „Opera”, unde am făcut greșea să le invit, fără discriminare, pe toate iubitele mele din acea perioadă, făcând-o pe fiecare să creadă că ea este favorita, îmi plăcea la nebunie să pun la cale astfel de situații, în care pasiunea ascunsă, ranchiuna gata să sporească patima și *gelozia*, *gala* să se reverse, deschizându-se ca o rană care ne pătează bluzele, cămășile, ca și cum am sângera prin sfârcuri — toate acestea îmi dădeau ocazia să observ mai clar slăbiciunile sexului și să mă bucur, în schimb, de vigoarea literaturii. Și nu mi-am invitat doar amantele la petrecerea de la „Opera”, ci și pe ultimii scriitori ai noului val, La Onda — Jose Agustan, Parmenides Garcia Saldana, Gustavo Săinz — care erau cu cincisprezece ani mai tineri decât mine și meritau laurii cam uscați de pe capetele mai vârstnice, ca al meu. Libertini, proaspeți, cu simțul umorului, dușmani de moarte ai scorțoșeniei, scriau în ritm de rock și erau vedetele firești ale unei petreceri care, în plus, voia să îi transmită guvernului autoritar și criminal de la 2 octombrie 1968: voi durați doar șase ani. Noi durăm toată viața. Saturnalia voastră este sângeroasă și opresivă. A noastră este senzuală și eliberatoare. Astfel de justificări nu mă scuteau de frivolitate mai mult decât de cruzime, de jocurile mele erotice, în ciuda tuturor, pe atunci, credeam că literatura, evanghelia mea, putea să scuza orice. Alții, în numele ei, cădeau pradă drogurilor, alcoolului, politicii, ba chiar polemicilor ca sport literar. Eu, și nu eram singurul, m-am dat amorului, dar îmi arogam dreptul detașării, al manipulării, al cruzimii, îmi asumam de bunăvoie rolul de Prinț al întinericului, de Lucifer care îmbrăca strălucitoarea armură morală a eroului de romane cavalierești, Amadis de Gaula. Cum își pierde eroismul și cade pradă pasiunii, Amadis se transformă în fratele său vrăjmaș, Frumosul Tenebros: Don Juan. Iar ispita donjuanistă este o tentație erotică, chiar dacă este și literară. Don Juan este etern pentru că nimic nu îl poate satisface (sau cum ar cânta cea mai fidelă încarnare contemporană a lui Don Juan combinat cu Lucifer, *you can't get no satisfaction*³). Este insatisfacția înșelătorului sevilian cea care deschide drumul metamorfozei perpetue. Mereu dornic, mereu avid, niciodată nu termină, niciodată nu moare: se transformă. Se naște tânăr și, după câteva iubiri (două sau trei la Tirso⁴), îmbătrânește într-o clipă, sătul dar nesatisfăcut,

³Aluzie la melodia grupului britanic Rolling Stones „I can't get no satisfaction” („Nu reușesc să obțin satisfacție”) interpretată vocal de Mick Jagger, considerat de narator „cea mai fidelă încarnare contemporană a...” (N.t.).

⁴Tirso de Molina, pseudonimul lui Fray Gabriel Tellez (1584-1648), dramaturg spaniol, cunoscut pentru

cavaler rău și crud (la Moliere). Heruvimul pervers și tânăr al lui Tirso se transformă în masca mortuară a lui Louis Jouvet, o vână galică raționalistă care nu mai crede în răgazul nesfârșit al vieții adolescente („mă-ncredințați că-i așa lungă”), ci este, chiar el, cel care poartă masca agoniei. Pentru a evita concurența, Byron îl îmblânzește pe Don Juan și îl pune să stea la ceai cu familia într-o iarnă englezească din acelea care „se termină în iulie și reîncep în august”. Doar că face mai vibrantă această metamorfoză domestică. Don Juan descoperă că nu este îndrăgostit de iubire, ci de el însuși. Iubirea lui Don Juan pentru Don Juan reprezintă o capcană necesară — nu mai puțin decât cea a iubirii.

Să fii toate acestea, ce vis, ce elixir, Don Juan-ul lui Gautier. Adam alungat din Paradis fără să piardă însă amintirea Evei, amintirea captivă care îl silește la o căutare veșnică a iubitei și mamei pierdute; Don Juan de Musset, decăzut într-o lume a crâșmelor și bordelurilor, unde speră să o găsească pe „femeia necunoscută”. Se înșală: îl caută de fapt pe Don Juan și chiar dacă toate femeile seamănă cu el, nici una nu este el. Dar probabil adevăratul Don Juan, cel mai vizibil tocmai pentru că este cel mai ascuns, este cel al lui Lenau, cel care recunoaște că vrea să posede în același timp toate femeile. Acesta este triumful final al lui Don Juan, plăcerea sa totală. Să le aibă pe toate în același timp: „În noaptea asta trebuie să le am. Pe toate.”

Dincolo de ubicuitate, plăcerea lui Don Juan se leagă totuși de mască și de mișcare. Este ca un rechin: trebuie să se miște tot timpul, ca să nu se ducă la fund și să moară. Se mișcă, iar în mișcare este mereu deghizat, masca îi acoperă starea larvară, mutantă, metamorfică. Se mișcă și se transformă atât de rapid încât propriile sale înfățișări nu reușesc să îl ajungă din urmă. Nici Ahile, nici broască țestoasă, Don Juan reprezintă parabola omului deghizat ale cărui măști aleargă veșnic în urma lui. E gol. Juisează gol. Dar ca să se miște trebuie să se îmbrace, să se deghizeze și, firește, să abandoneze masca folosită, cunoscută, ghicită deja, înainte de a și-o pune pe cea nouă. În rătăcirea de moment, în goliciunea de la Duchamp care îl înfățișează cățărându-se pe balcoane și coborând pe scări, Don Juan este Don Juan numai pentru a lăsa în urmă propria lui imagine. Aleargă, de neajuns pentru oricare dintre înfățișările care ar vrea să îl țină în loc, experimentând viteza plăcerii prin viteza schimbării, depășind toate granițele. Don Juan este întemeietorul Pieței Comune Europene, are iubite în Germania, Turcia, iar în Spania, ne spune Mozart, sunt deja o mie trei. Un Machiavelli al sexului, deghizat ca să scape de răzbunarea taților și soților, dar mai ales ca să scape de plictis... Astfel, neștiut, ridicol și dureros, voiam și eu să fiu...

Un mic Don Juan trecut de patruzeci de ani în noaptea mexicană, aspiram ca bărbat la această putere de metamorfozare și de mișcare, dar cel mai mult o doream ca scriitor. Să iubești și să scrii, nimic nu este mai excitant sau mai frumos decât să descoperi împotrivirea reciprocă ivită între puterea pe care o exercităm asupra unui semen și puterea pe care celălalt — bărbat sau femeie — o exercită asupra noastră. Restul se pierde în viitoarea nevăzută a atracției reciproce, a rezistenței pe care, din dorință de putere ori de supraviețuire pur și simplu sau, poate, din perversitate, o opunem atracției străine. Plăcerea în această luptă este, firește, faptul că îi cădem pradă. Cum? Cu cine? Când? Pentru cât timp? Acesta este terenul comun al

comediile sale de moravuri, dar mai ales pentru prima dramatizare a motivului Don Juan - *El Burlador de Sevilla o el convidado de piedra* (1630, *înșelătorul din Sevilla sau oaspetele de piatră*), preluat ulterior de multe ori în literatura universală. (N.t.)

sexului și al literaturii. Trece un înger cu aripi de cenușă.

Don Juan este îngerul acesta negru, Eros ultragiat, Cupidon în flăcări, care își depune în auzul, genele, orificiile nazale, urechile, gura, fundul, fundurile, dacă e nevoie, ca și în ceafa ființei iubite semințele unui zâmbet, unui glas, unei priviri. Ale unei dorințe. Prințul întunericului, melancolicul, îmi susură în auz și îmi spune: „Nimic nu va fi mai trist decât gustul femeilor pe care niciodată nu le vei avea, al bărbaților pe care i-ai ocolit de frică, din convingere, de teama de a face ceva interzis, din lipsă de imaginație, din incapacitatea de a te transforma, ca Don Juan, în altcineva.”

Vreau să fiu foarte sincer în această povestire și să nu țin nimic ascuns doar pentru mine. Pe mine pot să mă rănesc oricât vreau. Nu am, în schimb, dreptul să rănesc pe nimeni altcineva în afară de mine, doar dacă, mai întâi nu îmi înfig, oricum, eu primul pumnalul pe care, plin de iubire, am încetat să îl mai împart cu altcineva. Și spun, de la început, că temerile îmi dau târcoale. Încerc să justific sexul prin literatură și literatura prin sex. Dar scriitorul — iubit sau autor — dispare la sfârșit. Dacă strigă, se dezintegrează. Dacă suspină, se topește. Trebuie să fii conștient de asta înainte de a afirma că, mai presus de orice, viața nu este niciodată generoasă de două ori.

În noaptea aceea de la „Operă”, într-un cadru viscontian, adică *de operă*, am simțit că eu însumi îmi împlântam pumnalul mult prea des, răbindu-mă pe mine mai mult decât pe femeile pe care încercam să le manipulez și care, o știam prea bine, puteau să îmi răspundă cu aceeași monedă. Am ales-o pe una dintre ele, atrăgându-mi ura celorlalte și, împreună cu Styron și Terrazas, am plecat a doua zi la Guadalajara și pe coasta Pacificului, unde avea loc inaugurarea hotelului Camino Real din Puerto Vallarta, opera prietenului meu arhitect.

Și chiar acolo am primit lecția de rigoare. Fata cu care eram a lăsat într-o după-amiază, ca din greșeală, o scrisoare pe patul nostru de la hotel. Era adresată unui alt iubit de-al ei, căruia îi dădea întâlnire la Revelionul pe care, în orice caz, nu dorea să îl petreacă împreună cu mine. „Scriitorii sunt buni doar câte un pic, fiindcă îmi dau elan să te iubesc mai bine pe tine, dragule. Pe deasupra, prăpădiții ăștia mai au și niște gusturi de-ale lor... cum ar fi să bei șampanie în fiecare zi. Mie asta îmi dă arsuri. Pregătește-mi răcoritoarele. Nu uita că eu fără destulă coca-cola n-am nici o satisfacție...”

M-am făcut că nu pricep, dar, o dată întors în capitală, am căutat-o pe soția mea, i-am cerut să petrecem Revelionul împreună și să punem capăt unei despărțiri de aproape un an. Ea ar reprezenta, încă o dată, izbânda mea de netăgăduit asupra iubirilor trecătoare.

III

Luisa Guzmán fusese — și continua să fie — o femeie de o frumusețe deosebită. Brunetă, cu o culoare palidă, crepusculară și aprinsă, pielea ei mai mult strălucea decât să se stingă, în lumina ochilor săi mari, negri, migdalați, aproape orientali, așezați deasupra continentelor gemene ale pomeților ei ridicați, asiatici, vibranți. Avea o privire visătoare, lascivă și în căutare de sine, dar străbătută de o tristețe resemnată și vinovată. Și ea era actriță și își dorea mai mult decât îi putea oferi mediul mexican. Fusese lansată de la vârsta de 15 ani, ca aspirantă la panteonul zeitelor cinematografilei mexicane, brunete ca și ea, înalte, cu ochii visător-atenți și pomeți de craniu nemuritor.

Nu au reușit să o atingă nici rolurile, nici scenariile, nici regizorii necesari realizării aceluși miracol neînsemnat numit vedetă. A căutat cu pasiune ce era mai bun, în cinema, în teatru; își iubea atât de mult profesiunea, încât, paradoxal, aceasta a devorat-o. La fel ca Diana Soren, nu a făcut decât două sau trei filme bune. Apoi, doar ca să lucreze, accepta ce se nimerea. Timpul, irosirea au lăsat-o fără glas, i-au făcut uitate primele roluri, i-au grăbit o maturitate căreia nu îi venise încă vremea; ea căuta rolurile de „caracter”, ocaziile de a se afirma pe care nimeni nu le-a înțeles, considerându-le excentrice. Când ne-am cunoscut, Luisa era căsătorită, iar eu ieșeam dintr-o tentativă frustrată de căsnicie „decentă”. Una după alta, fetele potrivite, de care situația mea familială mă apropia, terminau prin a mă părăsi, ascultând de preceptele înghețate ale taților lor: eu nu eram bogat și, chiar dacă eram de condiție bună, nu aparțineam unei mari familii financiare sau politice, iar talentul meu trebuia mai întâi să se afirme; în cel mai bun caz, scrisul este o profesiune riscantă, mai ales în America Latină: cine trăiește din cărțile sale în țările noastre? Din tinerețea mea amoroasă, păstrez doar gustul multor buze tinere și fragede, ca și întrebarea pusă de-a lungul anilor — ce vor avea de oferit, atunci când își vor pierde frăgezimea, când vor fi niște dungi în loc de buze? Pe nici una nu am iubit-o mai mult ca pe o logodnică moartă, transformată în cenușă într-un accident de avion; nu a existat în viața mea o fată cu buze mai proaspete. Dar cenușa ei era proprie și buzelor altei femei cu care am fost pe punctul de a mă căsători. M-a respins pentru că nu eram destul de catolic; eram, spuneau părinții ei, „ateu” și comunist. S-a căsătorit cu un american cu labe enorme, burtă umflată de prea multă bere și o concesiune a benzinărilor Texaco în Orientul Mijlociu. Dar ele, logodnicele, făceau de asemenea parte dintr-un simbol necunoscut, din acea groază despre care am vorbit la începutul povestirii mele, care consta din întrezărirea puternicei rețineri față de ceea ce încă nu se manifestase. Nu există tristețe mai mare decât asta: să nu reușești să cunoști toate ființele pe care ai putea să le iubești, să mori înainte de a le cunoaște. Logodnicele mele, sărutate, mângâiate, dorite, doar uneori posedate, aparțineau, până la urmă, acestei magme a necunoscutului sau a nerostitului; reveneau toate în domeniul vast al posibilităților mele, al ignoranței mele.

Am cunoscut-o pe Luisa Guzmán înainte de succesul primului meu roman. Cred că m-a iubit pentru mine însumi, așa cum eu am iubit-o pe ea pentru frumusețea și simplitatea ei, prima sărind în ochi, a doua fiind ascunsă de tumultul pielii, sunetelor, imaginilor. Mai curând decât în filme, am văzut-o prin ziare, urcând și coborând scările avioanelor, mereu ținând în brațe un enorm urs panda de jucărie. Era marca ei înregistrată. O imagine infantilă, dar mai sigură decât orice publicitate.

Luisa avusese o copilărie nefericită, un tată care lipsise ori, mai degrabă, fusese exilat de orgoliul aristocratic al mamei, scriitoare rebelă, „lume bună” din Puebla, care a pus mereu pe primul plan egoismul ei sexual și literar față de orice fel de îndatorire familială. Tatăl, înalt, indian, frust, s-a trezit cu ușa căminului unde se aflau soția și fiica lui trântită în nas și a dispărut pentru totdeauna în cețurile alpine și mirosul picant al munților noștri. De copilă, Luisa a fost trimisă la un internat, de unde a ieșit, adolescentă, atunci când frumusețea ei și profesiunea mamei s-au îmbinat avantajos în mintea acesteia.

Afectată, Luisa a ajuns la mine ca o pasăre rănită zburând de pe scena unui teatru din strada Sullivan în brațele mele, care o așteptau, tânjeau după

ea pentru a umple o singurătate pe cât de creativă, pe atât de tâmpă. Lunile de supunere și nepăsare în care mă îndepărtam definitiv de cadrul social al familiei mele și mă luptam să îmi termin cartea mă lăsaseră cu brațele goale. Ea a venit să le umple cu pasiunea și blândețea ei, dar și cu tristețea din privirea-i interiorizată. Acea tristețe era ca o neliniște timpurie pentru propria mea bucurie. Am terminat o carte; am iubit o femeie.

Am înțeles târziu că melancolia din ochii Luisei nu era trecătoare, ci îi era proprie, îi venea, poate, dinspre acei munți încețoșați și cu arome iuți ai tatălui ei, de la tristețea mucegăită a așezărilor uitate și a locuitorilor de acolo cel mai adesea șireți și ipocriți din fire, așa cum trebuie să fii într-o regiune de unde apar adesea micii dictatori și călugărițele, bărbați de o ambiție crudă și femei violent austere. Dar dincolo de orice, în frumusețea de metisă a soției mele recunoșteam munții cu cețuri și arome iuți ai tatălui ei, acolo unde se adunau la un loc răbdarea și bunătatea cu pizma și răzbunarea.

IV

Acum ne aflăm împreună ca să petrecem Revelionul în locuința lui Eduardo Terrazas, iar Luisa arăta mai frumoasă ca oricând, brună, înaltă, decoltată, cu o rochie neagră care îi reflecta strălucirea părului adunat în coc înalt, a sprâncenelor și genelor, chiar și a pielii sale mate care totuși strălucea ca o lună indigenă, sculptată, luptând să confere vizibilitate propriei și secretei sale lumini interioare, care nu avea culoare; ori, poate, definea o paletă întreagă de emoții, împrejurări și accidente care aduceau laolaltă, în același timp, profunda fermitate și teribila nesiguranță a acestei femei: între cele două calități se întrezărea predestinarea ei.

Se simțea eternă și chiar era. Îmi trecea cu vederea orice; eu mă întorsesem întotdeauna. Ea era refugiul, laguna liniștită unde eu puteam să scriu, îmi știa secretul. Literatura este adevărata mea iubită, iar toate celelalte, sexul, politica, religia dacă o aveam, moartea când avea să vină, treceau prin experiența literară, care este filtrul tuturor celorlalte experiențe ale vieții mele. Ea știa asta. Pregătea și ținea cald, ca un foc permanent, căminul scrisului meu, așteptându-mă întotdeauna, orice s-ar fi întâmplat. Prietenii mei știau și ei toate astea și, dacă erau prieteni cu iubitele mele, le preveneau: „Niciodată nu o s-o lase pe Luisa. E mai bine să știi asta. În schimb, eu o să-ți fiu întotdeauna prieten.”

Adică regula de bază a donjuanilor din toate timpurile, care este ceea ce în mexicană sună cam așa: „Să vedem dacă e gumă de mestecat și se lipește.” Cazul meu nu era extraordinar. Toți foloseau guma și încercau s-o lipească, uneori cu succes, alteori fără. Erau soții care nu tolerau asta, altele se făceau că nu văd. Luisa și cu mine aveam un pact anume. Chiar dacă guma mea se lipea, eu trebuia să revin. Reveneam întotdeauna. Era cel mai prost șantaj al meu. Mereu am fost expus posibilității ca ea să îmi răspundă cu aceeași monedă. Poate a și făcut-o. Femeile — cele mai bune dintre ele — știu să-și păstreze secretele, nu sunt supuse stereotipului. Femeile cele mai interesante pe care le-am cunoscut nu vorbeau nimănui despre viața lor sexuală. Nici prietenele lor cele mai intime nu știau nimic. Și nimic altceva nu îl intrigă și excită mai tare pe un bărbat ca o femeie care își păstrează secretele mai bine decât el. Dar donjuanul, prin definiție, își proclamă victoriile, vrea să îi fie aflate, vrea să fie invidiat. Luisa era secretă. Eu, un

biet amărât, un vagabond al sexului care nu merita loialitatea, statornicia, încrederea mereu reînnoită a unei femei ca Luisa. Asta era forța ei. De aia îmi răbda orice. De aia, încă o dată, eram cu ea în acea noapte. Era mai puternică decât mine.

În casa lui Eduardo Terrazas se aflau și mulți prieteni în acea noapte de 31 decembrie 1969. Jose Luis Cuevas, artistul extraordinar a cărui îmbrățișare dureroasă încearcă să cuprindă toate viziunile marginale, excluse ale dorinței, împreună cu Berta, soția lui. Fernando Benitez, prietenul meu vechi și de nădejde, marele promotor al culturii în presa mexicană, romancierul, exploratorul Mexicului nevăzut împreună cu Georgina, soția lui. La cei 35 de ani ai săi, Cuevas era o adevărată fiară, simula maniere urbane care abia reușeau să îi ascundă adevărata fire sălbatică, agitată, gata să sară asupra unei prăzi cu sânge cald ca al lui, ca să o sfâșie, să o devoreze și astfel să rămână cu senzualitatea de a și-o putea imagina. Exista oare în el un asasin sublimat prin artă? Mereu am crezut asta, tot așa cum în Benitez, un bărbat senzual, dacă așa ceva chiar există, sexist, care adora femeile, dar era și misogin, și pustnic, se afla în profunzime un călugăr franciscan, un fel de Bartolome de las Casas, mântuitor al indienilor, unul dintre acei frați care a ajuns să salveze suflete și să apere trupuri imediat ce s-a încheiat cucerirea Mexicului. Ți-l puteai imagina conducând un BMW decapotabil, în mare viteză spre Acapulco și spre un sfârșit de săptămână orgiastic, dar puteai să-l vezi și urcând pe un măgar un munte agrest unde îl așteaptă nu doar triburile pierdute, ci și bacilii care i-au măcinat stomacul, pancreasul, intestinele...

Anul nou, cel de trecere de la 1969 la 1970, era demn de sărbătorire pentru că marca finalul unui deceniu și începutul altuia. Deși adevărul este că nimeni nu a căzut de acord asupra a ceea ce înseamnă acel zero de la sfârșitul unui an. Am terminat cu anii șaiszeci, au început anii șaptezeci, sau deceniul șase cerea un an în plus, o prelungire agonică a sărbătorii și crimei, a rebeliunii și morții din acești zece ani plini de evenimente, tangibile și intangibile, mațe și visuri, pietre și amintiri, sânge și dorințe, deceniul Vietnamului și al lui Martin Luther King, al fraților Kennedy asasinați și al celui mai parizian, Chicago și Tlatelolco, al lui Marilyn moartă...? Un deceniu care părea să fi fost programat pentru televiziune, pentru a umple programele goale ale micilor ecrane, lăsându-le fără suflu, banalizând miracolul, transformând mica amprentă electronică în pâinea noastră cea de toate zilele, așteptarea neașteptatului, facsimilul realității care avea să culmineze, când nici nu începuseră anii șaptezeci, cu primul pas al omului pe lună. Bănuiala imediată: fusese călătoria pe lună filmată într-un studio de televiziune? Dezamăgire instantanee: mai putea luna să o reprezinte pe romantica Diana după ce un *gringo* și-a lăsat rahatul pe acolo?

Sosiră și alți invitați. China Mendoza, ziaristă și scriitoare, avea un spectaculos simț de autoafirmare în anii șaiszeci, în acel deceniu cu mode îndrăznețe, ea purta haine care păreau inventate de ea, iar nu copiate de prin reviste, în acea noapte îmi aduc aminte că purta niște ochelari argintii în formă de fluture și o fustă mini care, de fapt, era o pijama, o păpușă roz plină de volănașe cu pantaloni scurți asortați.

Rosa, preafrumoasa văduvă a artistului Covarrubias, a venit însoțită de un traficant de artă newyorkez identic cu actorul Sydney Greenstreet, adică enorm de gras și foarte bătrân, chel, cu smocuri albe, sprâncene zburlite și buze de culoarea ficatului. Roșa purta una dintre creațiile vestimentare aurite produse de Fortuny, care se înfășoară ca un prosop și se desfășoară ca un

steag, strigând: „Patria mea este corpul meu.” Aproape pe moarte, Roşa Covarrubias nu îşi arăta vârsta. Aparţinea şi ea panteonului frumuseţilor mexicane, acelor „cranii nemuritoare”, cum le-a numit Diego Rivera când a pictat-o pe Dolores del Rio. Fireşte. Oasele feţei nu îmbătrânesc niciodată, ele reprezintă paradoxul unei morţi care prin definiţie nu are vârsta, purtată ca o marcă secretă a frumuseţii şi a preţului ei. Luisa Guzmán — am zărit-o îndepărtându-se şi urcând scările — aparţinea acestei rase. Cu cât e mai aproape osul de piele, cu atât mai frumoasă e faţa. Dar şi mai vizibilă devine moartea. Frumuseţea se hrăneşte din agonia ce urmează.

Împreună cu Roşa şi Greenstreet au sosit şi trei *marchands de tableaux* care se uitau cu uimire şi dezgust la mexicanii care se îmbrăţişau, bătându-se pe spate şi trăgându-se unii pe alţii de brăcinar. Englezilor nu le place deloc atingerea şi tresar la cel mai neînsemnat contact de o piele străină. Ideile lor despre climă şi temperatură sunt de asemenea neobişnuite, iar unul dintre ei, foarte asemănător cu primul-ministru Harold Wilson, a declamat aceleaşi cuvinte ale lui Byron de care eu tocmai îmi adusesem aminte.

— Iarna englezească se termină în iulie şi reîncepe în august.

Apoi spuse că era foarte cald şi deschise o fereastră.

Terrazas îşi împodobise casa cu multe baloane care atârnavă, agăţate de tavan, în aşteptarea momentului care marca trecerea de la un an la altul. Baloanele aveau întipărită emblema Olimpiadei din 1968, concepută chiar de Eduardo Terrazas. Aproape de miezul nopţii, Berta Cuevas, ca să vestească noul an, îşi apropie ţigara aprinsă de mănunchiul de baloane care imita, în concepţia artistică a lui Terrazas, cele 12 boabe de strugure tradiţionale⁵ fără să ştie că sunt umflate cu gaz. Explozia a răsunat ca un cutremur scurt şi ne-a aruncat pe toţi la podea, ne-a izbit de pereţi, măturând tot ce era pe mese, răsturnând scaune, strâmbând tablourile. Lui Greenstreet i-a căzut stufatul în cap, iar noi, toţi ceilalţi, Roşa, soţii Benitez, Cuevas şi Berta, China şi cu mine, nu ne mai vedeam unii pe alţii, abia mai ştiam de noi înşine, de posibila noastră moarte, de surpriza bruscă a accidentului, de orice întrebare în afară de una: sunt în viaţă? Imediat au apărut şi strigătele, agitaţia, văicărelile, în acel moment eram toţi în stare de şoc. Cu gurile căscate; şi am început să râdem când cei trei englezi, acum fără urmă din morga lor iniţială, s-au privit în oglindă ca să se asigure că sunt întregi şi au constatat că pe feţe aveau lipite bucăţele din baloanele cu emblema Olimpiadei Mexico '68. Păreau trei exploratori brusc transformaţi, ca prin vraja unui sacrificiu tribal, în preoţi tatuaţi pentru ritualuri pe care veniseră să le eradichez. Unul dintre ei — acum îmi veneam în fire — ne salvase, de fapt, viaţa deschizând fereastra ca să intre un val de aer venit, cel mai probabil, de pe meleagurile îndepărtate ale Scoţiei.

Luisa a scăpat şi şi-a păstrat înfăţişarea impecabilă. Urcase până la baie şi acum cobora, alarmată, în acel moment, uşa de la intrare s-a deschis şi Eduardo Terrazas a intrat împreună cu Diana Soren, pe care plecase să o ia de la o altă petrecere.

— Am ajuns la timp? Întrebă *gazda*, văzând cum ne adunam de pe jos, năucii.

Poţi să te desprinzi dintr-o situaţie amoroasă şi să începi o alta fără să faci rău nimănui? Spun asta doar ca un exemplu ales dintre numeroasele

⁵De anul nou, hispanicii au un ciorchine de strugure din care rup şi înghit câte o boabă la fiecare bătaie a ceasului, punându-şi repede câte o dorinţă pentru fiecare dintre cele 12 luni ale anului care începe. (N.t.)

întrebări care te năpădesc atunci când, brusc, îți dai seama că ceva e pe cale să înceapă, însă că se repercutează asupra a ceea ce e pe cale să se termine. Era scundă, blondă, cu o tunsoare băiețească, albă, palidă, cu ochi albaștri ori, poate, cenușii, foarte zglopii, la fel ca și zâmbetul și gropițele din obraji. Nu era îmbrăcată prea grozav; un taior californian, lung, care nu îi venea bine pentru că o făcea să pară și mai scundă decât era, oarecum șleampătă. Eu — ca toată lumea — mi-o aminteam din cele două filme mai importante în care jucase, în ambele, Diana Soren își punea în evidență fizicul de adolescentă îmbrăcată bărbătește. Primul a fost *Ioana d'Arc* și armura îi permitea să se miște energic și mobil, simțindu-se bine în scene de luptă, așa cum nu ar fi reușit în cele de saloane cu rochii și peruci pudrate; înarmată pentru luptă ca un soldat, îmbrăcată militărește. Avea să plătească scump, pe rug, acuzată de vrăjitorie, dar, pe la colțuri, și de lesbianism, de androginie. În schimb, în singurul film pe care l-a făcut după aceea, în Franța, apărea ca o fată îmbrăcată doar în bluză și jeans, umblând pe Champs-Elysees fluturând un număr din ziarul *Herald Tribune*... Sprintenă, liberă, războinica din Orleans sau vestala din Cartierul Latin, adorabil de feminină deoarece ca să ajungi la ea trebuia să treci hotarele androginiei și ale homoerotismului, eu mereu am întrevăzut la Diana Soren, cea de pe ecran, un fel de subtitrare nescrisă: iubirea care nu îndrăznește să își spună numele, dar și ceva încă mai rău, adică iubirea fără nume. Ce nume să dai oare posibilei iubiri impregnate de cea mai pură potențialitate care, făcându-și intrarea la petrecerea de Revelion din 1970, după explozia baloanelor cu gaz, se numea „Diana Soren”? Am privit-o. M-a privit. Luisa ne-a privit privindu-ne. Soția mea s-a apropiat și mi-a spus cu răceală:

- Cred că ar trebui să plecăm.
- Dar petrecerea abia a început, am protestat.
- Pentru mine s-a terminat.
- Din cauza exploziei? Nu s-a întâmplat nimic. Uite.
- I-am arătat mâinile care nu tremurau.
- Mi-ai promis noaptea asta.
- Nu fi egoistă. Uite cine a sosit. Doar o admirăm așa de mult.
- Nu vorbi la plural, te rog.
- Aș vrea să stau puțin de vorbă cu ea.
- Să nu te întorci prea târziu, și-a arcuit ea o sprinceană, un reflex

aproape inevitabil, pavlovian, genetic al actrițelor mexicane.

Nu m-am întors deloc. Așezat lângă Diana Soren, vorbind despre cinema, despre viața de la Paris, descoperind prieteni comuni, m-am simțit un trădător și, ca întotdeauna, mi-am spus că dacă nu trădam literatura, nu mă trădam nici pe mine; de ceilalți nu îmi păsa. Dar atingând cu vârful degetelor mâna Dianei Soren am avut senzația că trădarea, dacă avea să fie comisă, trebuia să fie dublă. La urma urmei, Diana era soția unui scriitor francez foarte popular și premiat, Ivan Gravet, care scrisese două cărți minunate despre tinerețea lui ca refugiat din Europa de Est, iar mai târziu ca luptător în război. Romanele sale mai noi păreau scrise pentru cinematograful și au fost produse la Hollywood, dar în tot ceea ce scria exista mereu ceva inteligent alături de o deziluzie tot mai mare. Mi-l închipuiam în stare de o glumă ultimă, enormă, dar fără iluzii. Era colegul meu. Puteam să îl trădez? Chiar el, mi se părea, dădea mai multă importanță cărților lui decât femeilor avute... Am început să o doresc pe Diana.

Întâlnirile dintre un bărbat și o femeie au loc la două niveluri. Unul

extern, filmabil, ca să zicem așa, este nivelul gestului, atitudinii, privirii, mișcării. Mai interesant este nivelul intern în care încep să apară, să se ciocnească senzații, întrebări, îndoieli, elucubrații, fantezii, mai ales închipuiri despre ea; ea oare ce crede, cum o fi, ce își închipuie despre mine? În fața încântării produse de acest căpșor blond tuns de parcă ar fi avut o cască de luptă medievală ori pentru luptele de stradă din anii șaizeci (ani lăsați în urmă în acea noapte, anii șaizeci deodată atât de îndepărtați precum Războiul de o Sută de Ani), îmi imaginam o invitație tulburătoare, carnală, capul Diane Soren spunându-mi: imaginează-ți corpul meu, îți poruncesc, fiecare detaliu al capului meu, al feței mele are un echivalent în corpul meu, caută în corpul meu surâsul gurii mele vizibile, cercetează gropițele din obraji mei, examinează respirația năsucului meu cărn, caută perechea tactilă și excitabilă a privirii mele, caută echivalența geamănă a părului meu blond, moale, spălat, scurt, uneori pieptănat, alteori liber ca vântul, însă apropiat, foarte apropiat de modelul său mai intim, nevăzut, nesigur — carnea mea.

Acela era un nivel al dorinței care se năștea în mine pe când sporovăiam afabil pe sofa din casa lui Eduardo Terrazas. Nu ar fi trebuit să îl dezvălui pentru că un alt articol al Constituției Întâlnirilor ne impune să nu îi oferim niciodată unei femei munițiile pe care le-ar putea aduna ca să tragă împotriva noastră atunci când va trebui (iar într-o zi va trebui) să ne atace. Asta este ceva tipic la ele: să ne adune păcatele și să le reverse asupra noastră atunci când au ele nevoie și când noi ne așteptăm mai puțin. Auto-apărare? Nu. Femeile sunt maestre în arta de a ne face să ne simțim vinovați. Pentru a-mi ascunde dorința stringentă, am recurs, așadar, la ideea antiafrodisiacă a femeii ca generatoare de culpabilitate, femeia ca o adevărată Rezervă federală sau Fort Knox a Vinovăției, care le strânge ca să evite inflația și apoi începe să dea drumul unor lingouri ale reproșului puțin câte puțin, distilate, iritante, înveninate, până la urmă victorioase, pentru că noi, bărbații, minunate paradigme ale generozității, n-am face așa ceva niciodată... M-am gândit la trădarea care, în cazul meu, avusese deja loc, deși nu se întâmplase nimic cu Diana Soren — Luisa era singură și în drum spre San Angel — și trădarea pe care ea putea să o comită dacă eu reușeam în acea noapte ceea ce îmi propusesem; mai mult ca oricând, am hotărât că trebuia să fie vorba despre o trădare dublă, împărțită, care să ne unească și să ne excite...

Luisa și Ivan, martorii noștri absenți, plutind ca doi arhangheli exterminatori deasupra trupurilor noastre, dar respectând integritatea noastră trădătoare fiindcă, de fapt, ne iubeau, își aminteau cu drag de noi și nu pierdeau speranța de a fi iar împreună cu noi. Oare și noi împreună cu ei?

Am vorbit despre alte locuri, alți prieteni răspândiți prin lume și simțeam că începea să ne lege nu doar acea fraternitate cosmopolită, răătăitoare, ci prețul acesteia. Să fii de oriunde, ne-am spus, înseamnă să fii de niciunde... Unde se simțea ea bine? La Paris, în Mallorca, mi-a zis. Dar Los Angeles? A râs. Locul acela nu părea groaznic doar sub aspect fizic, exterior. Era oribil pe dinăuntru, fără leac.

— Cum se spune în franceză, în spaniolă? Există un cuvânt englezesc perfect pentru Hollywood, *smugness*.

— Autosuficiență, mulțumire de sine?

— Da, râse ea, vanitatea asta universală, știi... Buricul lumii. Ce se întâmplă acolo este cel mai important de pe lume. Toți ceilalți sunt niște *hicks*...

— Niște primitivi...

— Doar Hollywood este internațional, cosmopolit. *Bay*, când le demonstrezi că nu este așa, te detestă, te fac să plătești scump, te urăsc.

— De unde știi? Toți se ascund sub masca fețelor bronzate.

— Ca si tine! râse ea, făcând niște ochi mari de uimire ironică, uitându-se la bronzul cu care mă întorsesem din Puerto Vallarta.

M-a făcut să îmi aduc aminte că revenisem ars în mai multe sensuri.

Zâmbetul acela m-a fermecat. Ar putea să-l mai repete, mi-am spus, de câte ori ar dori, timp de secole, și nu aș putea să mă satur vreodată de el. Zâmbetul și râsul cristalin ale Diane Soren, atât de vesele, atât de vii în noaptea anului nou din Mexic. Cum să nu o adori pe loc? Mi-am mușcat buza. Adoram o imagine văzută, urmărită, compătimită chiar, de-a lungul a 15 ani... Orgoliul era cel care mă făcea să acționez. Voiam să mă culc cu o femeie dorită de mii de bărbați. Voiam să sar pe ea cu respirația gâfâită a altor o sută de mii de bărbați în ceafa mea, dorind să fie ca mine, să fie în locul meu. M-am oprit brusc. Cum ar împărtași ea, vreodată, atâta orgoliu și vanitate cu mine?

Subestimam, de-a lungul acelei nopți, capacitatea feminină de cucerire, donjuanismul sexului opus. Nu ne place să acceptăm perseverența la o femeie, nici destinul, pe care le admirăm atâta în cazul nostru. Mândria noastră (sau orbirea noastră) este extrem de mare. Ori, poate, dăm la iveală o modestie ascunsă care ar putea fi cel mai mare punct de atracție al unui individ, slăbiciunea lui secretă, irezistibilă, chemând înconștient îmbrățișarea amantei mame, protectoare, descoperitoare a enigmei vulnerabilității, atât de grijuliu mascată, ascunsă, negată... Diana a revenit de mai multe ori la tema căminului și a exilului. M-a întrebat dacă îl cunoșteam pe James Baldwin, scriitorul negru exilat în Franța. Nu, era bun prieten cu Bill Styron, dar eu nu-l cunoșteam, doar îl citisem.

— Spune într-un loc... Ochii Diane privesc candelabrul colonial de care atârnau baloanele arse de anul nou ca niște jalnice planete moarte. Un negru și o albă, tocmai pentru că sunt americani, știu mai multe despre ei înșiși și despre celălalt, decât orice european despre orice american, fie el alb sau negru.

— Crezi că nu e posibilă întoarcerea acasă? am întrebat-o.

Și-a agitat de mai multe ori capul, ridicând picioarele și apropiindu-le pentru a-și sprijini fruntea de genunchi.

— Nu. Nu e posibilă.

— Tu nu te întorci niciodată în orașul tău natal?

— Ba da. De aia știu că nu e posibilă întoarcerea.

— Nu te înțeleg.

— E o farsă. Trebuie să mă prefac că-i iubesc.

Și-a ridicat ochii. S-a uitat la privirea mea întrebătoare și mi-a spus repede, ca și cum ar fi vrut să scape de stânjeneală:

— Părinții mei. Prietenii mei de școală. Iubiții mei. Îi detest.

— Pentru că au rămas acolo, în fundătura aia?

— Da. Însă și pentru că acolo s-au salvat. Nu au fost nevoiți să joace roluri, ca mine. Probabil că îi urăsc pentru că îi invidiez.

— Ești actriță. Ce-i așa de neobișnuit în asta?

— Iowa, Iowa, râse ea cu un accent de disperare. Nu știu dacă noi, americanii, ar trebui să ne exilăm cu toții, așa ca Baldwin și ca mine, sau să rămânem toți acasă, ca părinții și iubiții mei. Poate că greșeala noastră,

greșeala Statelor Unite, este plecarea asta în lume. Niciodată nu înțelegem ce se întâmplă departe de casă. Sân-tem niște primitivi cum spui tu, niște *hicks*. Hollywood! Imaginează-ți, dacă nu știi ultima bâr-fă, cine cu cine se culcă, ce salariu i se plătește fiecăruia, cred despre tine că ești un tarat, un analfabet. Toate glumele au subiecte provinciale, locale. Glume de familie, știi și tu. Nu înțeleg pe cineva ca mine care niciodată nu le face plăcerea de a le povesti bârfe și nu le destăinuie nimic despre ultimele sale iubiri.

— Și Baldwin spune că Europa are ceea ce vouă vă lipsește, un simț al tragediei, al limitelor, în schimb, voi aveți ceea ce le lipsește europenilor, un simț al posibilităților nelimitate ale vieții... O energie care...

— Îmi place. Asta îmi place, îmi place.

Mâna fierbinte a Diane în mâna mea, după ce petrecerea s-a terminat și când am rămas doar ea, Terrazas și cu mine. Diana ne-a invitat la un ultim pahar în apartamentul ei de la hotel, iar Eduardo a spus că ne lasă acolo cât să dea o fugă să ia o prietenă de la Anderson's, din Paseo de la Reforma, și revin amândoi la Hilton, care nici nu este departe.

Nu s-a mai întors. Diana și cu mine ne-am distrat scriind telegrame comune tuturor prietenilor noștri parizieni. Am vorbit în continuare despre Hollywood, ea, despre Mexic, eu, bând șampanie și începând să ne jucăm unul cu altul, în timp ce eu îmi juram că nu am să o iubesc niciodată, că domeniul iubirii era prea vast pentru a-l sacrifica iubirii, că în chiar acea noapte putea să fie alta în locul ei, multe altele, că totuși era o tentație excitantă să o iubesc și că nu voiam să mă întreb vreodată, mai târziu, dacă m-as fi putut lipsi de ea... În acea noapte, da, aș fi putut să o las, sub orice pretext, și să plec din acel apartament care părea un studio de filmare al MGM dintr-un hotel ce ar fi urmat să se prăbușească la viitorul mare cutremur din Ciudad de Mexico.

În timp ce ea se dezbrăca, eu priveam de la fereastra hotelului statuia regelui aztec Cuauhtemoc, veghind, cu lancea în vânt, asupra plăcerilor din orașul său pierdut.

VI

În lunga și minunata zi de 1 ianuarie 1970 petrecută în apartamentul de la Hilton nu ne-am mai îmbrăcat, am folosit prosoape când veneau cei de la room service, am descoperit mii de amănunte care ne uneau, amândoi eram născuți în noiembrie, scorpionii se ghicesc, nu îi plăcea să îi spun *gamine*, puștoaică, așa cum începusem să fac, nu i-am mai spus așa, în schimb amândurora ne plăcea cuvântul francez *desole*, dezolat, îmi pare rău, așa că am început să îl repetăm frecvent, *desole* de una, *desole* de alta, mai ales când ne ceream unul altuia un pic de amor fizic, ne declarăm *desoles*, îmi pare tare rău, dar aș vrea să te sărut, îmi pare și mai rău, dar poți să vii mai aproape... Dezolați.

Să mă apropii. De câte ori o făceam, totul începea să rămână în urmă, se risipea așa cum pieria chiar acea noapte la ivirea zorilor primei zile a anului la intersecția bulevardului Reforma cu Insurgentes. Frumosul și sinistrul meu oraș, nucleu al tuturor minunățiilor și al tuturor ororilor posibile, Mexico D. F. Departamente Federal, întâlnirile din orașul meu erau prilejuite mult prea des doar de singurătate sau de nevoia de gașcă, de grup, de apartenență. Viața sexuală în Ciudad de Mexico, începând de la un anumit nivel de venituri (totul aici a ajuns să fie determinat de brutalele diferențe de clasă), este ca o

alunecare, ca un tobogan de plăceri nesigure, parțiale, imediate, niciodată amâna-te, care se încheie doar o dată cu moartea. Iar atunci, când murim, ne dăm seama că am fost morți tot timpul.

Nu și Diana. La fel cum le înfuria pe țatele din Beverly Hills pentru că nimeni nu știa niciodată cu cine se culca ea într-un oraș unde toată lumea trâmbița asta, ceea ce făcea acum, îmi dădeam seama, era un act pe deplin asumat, dorit, neîntâmplător și totuși nu știu de ce l-am resimțit astfel, periculos. Când începuse să se lase seara și să-mi amintesc plăcerea de a face amor cu Diana, mi-am dat seama că nu ne făceam nici un fel de iluzii, nici ea, nici eu. Legătura noastră era trecătoare. Ea se afla aici pentru o filmare, eu eram favoritul unei petreceri de anul nou. Trecătoare, dar nu gratuită, nu un *pis aller*, un *în loc de altceva mai bun* sau, așa cum se zice atât de expresiv în Mexic, *la plesneală*. La plesneală, Neică Nimeni, Pierde-Vară. Nouă, mexicani și spanioli, ne place să negăm sau să minimalizăm existența altora. Americanii, anglo-saxonii în general sunt mai buni decât noi cel puțin în privința asta. Le pasă mai mult de cel de alături, *se preocupă* mai mult decât noi. Poate și de aia sunt cei mai buni filantropi. Cruzimea noastră cavaleriească, îmbrăcați în negru și cu mâna la piept, este mai estetică, dar mai sterilă. Ardeam de nerăbdare să descopăr la Diana mai ales capacitatea interioară a cruzimii, a distrugerii, la o femeie care, o știam cu toții, era atât de solidară, atât de dedicată țelurilor liberale, nobile, pline de compătimire. Numele ei apărea în toate protestele inițiate contra rasismului, în favoarea drepturilor civile, contra OAS și a generalilor fasciști din Algeria, pentru protecția animalelor... Avea chiar un tricou cu efigia acelei icoane supreme a anilor șaizeci, Che Guevara, transformat, după moartea sa brutală din 1967, în *Chic Guevara*, salvatorul tuturor conștiințelor de bine ale așa-numitului *Radical Chic* european și american, cu acea capacitate occidentală de a descoperi paradisuri revoluționare prin lumea a treia și de a-si spăla, în apele acelea purificatoare, păcatele egoismului mic-burghez... Firește.

Ernesto Guevara⁶, mort, întins ca un Crist pictat de Mantegna, era cel mai frumos cadavru al perioadei de care am avut parte. Che Guevara era Sfântul Thomas Morus al celei de a Doua (sau a „N”-a) Descoperiri europene a Lumii Noi. Din secolul al XVI-lea, suntem Utopia în care Europa își poate spăla păcatele de sânge, lăcomie și moarte. Hollywood era So-doma americană care arbora steaguri revoluționare ca să-și ascundă viciile, ipocrizia, setea de profit pur și simplu. Era, oare, diferită Diana sau nu reprezenta decât încă unul dintre numeroșii utopiști californieni, trecută, în plus, datorită soțului ei, și prin alambicul sentimentalismului revoluționar francez?

Nu am încetat nici o clipă să mă gândesc la lucrurile astea. Dar vraja, seducția, infinita capacitate sexuală a Diane mă amețeau, mă intrigau, îmi anulau puterea de judecată. La urma urmei, îmi spuneam, ce aș putea critica la ea, fără să găsesc, mai întâi, de criticat la mine? Ipocrită actriță, deopotrivă cu mine, sora mea, Diana Soren.

Aveam un gust de piersică în gură. Recunosc că până în acea noapte habar nu aveam despre unguentele vaginale cu gust de fructe. Aveam să

⁶Revoluționar cubanez, participant la schimbarea de regim din Cuba alături de Fidel Castro, supranumit Che — apelativ de familiaritate și alint folosit de sud-americani și echivalent aproximativ al lui „măi, dragă”. Che Guevara a părăsit Cuba în 1965 ca să dirijeze o campanie paramilitară de răspândire a comunismului în America Latină. Grupările sale de gherilă au încercat să răstoarne guvernul Boliviei, dar trupele acestuia l-au înconjurat și l-au ucis pe Che la 9 octombrie 1967, transformându-l în martir și simbol al luptei pentru libertate, deși nu promovase decât un export violent de comunism.

descopăr, în nopțile următoare, gusturi de căpșune, ananas, portocală, care îmi aminteau de înghețatele pe care, copil fiind, îmi plăcea să le ling într-o cofetărie minunată din orașul numit La Salamanca, unde fructele mexicane, atât de deosebite, erau transformate în înghețate subtile, vaporoză, aduse la perfecțiune în momentul contactului cu limba și cerul gurii noastre, revărsându-și desăvârșirea în clipa în care se evaporau. Mi-o închipuiam pe Diana cu gusturile copilăriei mele în vagin — *mamey, guayaba, zapote, guanăbana, mango...* Ea știa să se folosească admirabil, iar pentru mine, din acel moment, imaginabil de un produs comercial excentric, crema vaginală cu gust de fructe... în schimb, imaginația mea rămânea neputincioasă când era vorba despre lenjeria intimă pe care o avea în dulapurile de la hotel. Nici nu încerc să o descriu. Era de nedescris. Era o incitare, un prinos, o nebunie. Calitatea dantelelor și a mățăsurilor, felul în care se combinau, se deschideau și se închideau, arătau și ascundeau, imitau și transformau, apăreau și dispăreau, contrastau de minune cu acea simplitate războinică, androgină, pe care o știam: Diana, sfânta luptătoare, Diana, *gamine* pariziană. M-am autocenzurat. Ea ura acel cuvânt. *Desole*.

Doar o privire aruncată asupra acelor sertare (fiindcă ceva mă oprea să le ating conținutul, să mă delectez cu textura lor) te lăsa să întrevezi, și să atingi, și să te bucuri pe dinăuntru cu ceea ce se putea ascunde dincolo de astfel de frenezii. Ce miracol: o fată îmbrăcată cu bluză și pantaloni albaștri; iar sub această înfățișare populară, intimitățile unei zeițe. Care?

Chiar ea mi-a dat cheia în a doua noapte a iubirii noastre, în prima, mă condusesese discret spre lenjeria ei intimă, așezându-mi-se pe genunchi și schimbându-și vocea, spunându-mi la ureche, cu un glăscior de copil, ridică-mi fustița, nu-i așa că o să-mi ridici fustița, nu vrei să-mi atingi chiloțeei, hai, pipăie-mi chiloțeei, dragule, te rog, ce mai aștepți, ridică-mi fustița și dă-mi jos chiloțeei, nu-ți fie frică, am zece ani, dar n-o să spun nimănui, vorbește-mi despre ce atingi, dragule, spune-mi ce simți când îmi ridici fustița și îmi atingi păsărică și apoi îmi scoți chiloțeei.

În a doua noapte, goală, întinsă pe pat, a evocat alte locuri, alte întâmplări. Se afla în amfiteatrul liceului ei din Iowa, la *High School*. Se lăsase seara. Afară, ninsese. Toată ziua repetaseră colindele pentru serbarea de Crăciun. Ea mai rămăsese împreună cu el să mai repete încă puțin, în decembrie noaptea vine mai repede, se face întuneric imediat, albastru și alb. Amfiteatrul avea un luminator de sticlă, întinși, cei doi priveau în sus, vedeau trecând norii. Apoi, n-au mai fost nori. Doar luna. Luna i-a luminat. Ea avea paisprezece ani. A fost prima dată când a făcut amor cu totul, virginal, cu un bărbat...

Și atunci am înțeles ce zeiță era sau, mai bine zis, ce zeițe, pentru că includea mai multe. Era Artemis, sora lui Apollo, zeița fecioară a vânătorii ale cărei săgeți grăbeau moartea celor necredincioși; zeița lunii. Era Cibeles, patroana destrăbălaților care, în cinstea ei, se castrau la lumina lunii, înconjurând-o pe zeița flancată de lei, care astfel domnea asupra naturii. Purta o coroană înaltă. Era Astartea, zeița nocturnă a Siriei care, având luna sub ascultare, dezlănțuia forțele nașterii, fertilității, decăderii și morții. Era, până la urmă, mai ales Diana, numele ei, o zeiță care nu accepta ca oglindă decât un lac în care să se reflecte, identice, ea și luna, globul, tutelar. Diana și ecranul ei. Diana și camera ei de filmat. Diana și sacrificiul ei, celebritatea ei, săgețile urcând și coborând pe graficul implacabil al încasărilor.

Era Diana Soren, o actriță americană care venise în Mexic să joace într-

un film cu cow-boys, în munții spectaculoși din apropierea orașului Santiago, care începea să se toarne chiar de mâi-ne, din 2 ianuarie, în locația 6 de la Studiourile Churubusco din Ciudad de Mexico.

În studiouri înceta să-mi mai aparțină. Puneau stăpânire pe ea coafezele, cei de la machiaj, costumierele. Însă Diana îi încredința aranjamentele cosmetice de bază doar Azucenei, secretara ei, însoțitoarea, bucătăreasa și maseza ei catalană, în acea primă zi pe platou, marginalizat, m-am distrat copios cercetând unguentele folosite de Azucena pentru a o face frumoasă pe Diana. În gură aveam același gust de piersică. Ioana d'Arc a mea avea creme cu formule ce le-ar fi dus direct la rug pe vrăjitoarele medievale care ar fi îndrăznit să le furnizeze, pe ascuns, femeilor nerăbdătoare, nesatisfăcute, din toate așezările de prin Brabant, Saxonia și Picardia. O gelatină concentrată, anti-nu-știu-ce și pentru slăbire, care se aplica zilnic pe abdomen, șolduri și coapse până pătrundeau complet biomicrosferele sale; un transdifuzor de slăbire bazat pe sisteme osmo-active de răspândire continuă; o cremă restructurantă și liporeductoare pentru combaterea grăsimii pielii; o *mousse* exfoliantă, translucidă, rozalie, pentru înlăturarea celulelor moarte; un unguent de aguacate și gălbenele pentru catifelarea picioarelor; o mască pentru ten din măduvă de bou... Dumnezeu! Oare ajutau la ceva toate cosmeticele astea? Ajungeau pentru o noapte de iubire, o chermeză, o beție, un discurs politic al PRI, partidul care a stat zeci de ani la putere în Mexic? Sau amânau doar ceea ce vedeam până la urmă cu toții, o lume plină de femei grase, zbârcite, cu celulita? Unguentele ascundeau oare chiar moartea? Și doar atunci, după ce se pregătise cu toate vrăjitoriile astea, aflându-ne amân-doi în mijlocul ebuliției unui platou cinematografic, izolați în intimitatea cabinei pe roți, ne dedam lacomi amorului imperios, fără limite al Diane acoperite de creme, dar cerând să fie folosită, folosește-mă, îmi spunea, consumă-mă, vreau să mă uzezi tu; aveam simțul măsurii suficient de rafinat ca să nu trec de la uz la abuz? Ea nu mă lăsa să îmi dau seama. Nu cunoscusem o femeie care să ceară așa mult ca ea, dar care să se și dăruie atâta, îmbibată de unsori eterice, parfumate, gustoase, o femeie, Diana, fără de care eu nu aș mai putea să trăiesc.

Iubirea înseamnă să nu mai faci nimic altceva. Iubirea înseamnă să uiți de soți, părinți, copii, prieteni, dușmani. Iubirea elimină orice fel de calcule, orice preocupări, orice cântărire a lucrurilor pro sau contra.

Începea cu scena de pe genunchi și cu chiloțelii.

Termina cu amintirea din amfiteatru, împrejurimile ninse și luna traversând fereastra luminatorului.

O apuca mereu.

— Într-o zi, și râdea din toată inima, am să mă trezesc într-o stare de subiectivitate totală. Adică, moartă. lubește-mă acum.

— Sau până arunci...

M-a invitat să o urmez pe platourile de filmare din Santiago. Două luni. Studioul îi închinase o locuință. Nu o văzuse, dar dacă eu aș merge cu ea, am fi fericiți.

Ne-am despărțit. Ea a plecat mai devreme. Eu m-am decis să o urmez, întrebându-mă dacă literatura, sexul și mult entuziasm ar fi de ajuns. Luisei i-am lăsat un bilet în care îi ceream iertare.

VII

— Ești un nebun bine făcut, râse Diana când am ajuns la casa din Santiago, apoi m-a apucat de mâini și, întoarsă spre mine, a început să alerge cu spatele, fără să se lovească de nimic, sprintenă și desculță, spre dormitor. Azucena, adu valizele domnului, îi strigă însoțitoarei, iar către mine, vezi, știu casa și pe față și pe dos, pot să merg prin ea cu ochii închiși, nu e greu, nu e mare, dar e urâtă...

A răs și i-am dat dreptate, în taxiul care mă adusese de la aeroport am văzut cu coada ochiului catedrala din centrul orașului, două turnuri elegante și avântate, cu balcoane la fiecare dintre cele trei niveluri de urcare, și m-am întrebat încă o dată de ce spaniolii au construit pentru eternitate și noi, mexicanii moderni, ca pentru un cincinal... Santiago nu a fost niciodată un mare oraș, ci doar un simplu punct de frontieră pentru aventurierii îndrăzneți în căutare de aur și argint; au găsit mai ales fier și ca să-l ia au fost nevoiți să se bată cu niște indieni, puțini la număr și mai interesați să practice trasul cu arcu decât să omoare coloniști. Am căutat degeaba o altă etapă a arhitecturii noastre urbane care mi se pare elegantă, neoclasicul, inclusiv cel de influență decorativă pariziană, dar nici vorbă de așa ceva... Cimentul brut, sticla jivrată, instantaneitatea dezagregându-se instantaneu, un modernism mort din fașă, o arhitectură nescafe, care se întindea din centru până la casa pe care i-o dăduseră Dianeii, un fel de bârlog modernist cu un etaj, indescriptibil, cu intrarea prin garaj, o curte interioară cu mobilier din fier, un salon amplu cu canapele la fel de indescriptibile acoperite cu huse, dormitoare, și nu mai știu ce altceva, am uitat totul, era o casă de trecere, nu merita să fie ținută minte de nimeni.

Îi dădea viață entuziasmul Dianeii. Acesta era luxul și distincția ei. M-a încântat starea ei bună de spirit. Căci ne aflam într-un loc pur și simplu uitat de Dumnezeu, de parcă Dumnezeu ar fi vrut să se răzbune pe oamenii care îi înșelaseră atât de tare așteptările, trimițându-i să-și ducă zilele pe această întindere uscată, pietroasă, ce fierbea ziua și îngheța noaptea, cu o cunună de rocă vulcanică dură și inutilă ce înconjura depresiunea, izolată de lume prin crestele ei, ca și cum chiar Dumnezeu ar fi vrut să nu vină nimeni pe aici, decât ca să ispășească, după o condamnare.

— Toată lumea zice că aici e cel mai plicticos loc din lume, spuse Diana în timp ce se apucase să îmi aranjeze hainele în dulap. Cine știe câte westernuri s-au filmat aici. Se pare că peisajul e spectaculos și salariile locale sunt mici. O combinație irezistibilă pentru Hollywood.

Așa era. Chiar la sfârșitul acelei săptămâni, am descoperit că aici nu existau restaurante, dar în schimb erau o grămadă de *drugstores*, un fel de farmacii cu de toate; publicațiile străine nu ajungeau, cu excepția nelipsitelor reviste *Time* și *Newsweek*, dar și astea cu o săptămână întârziere, când știrile erau răstrecute. Cabarete — nici măcar tentative amuzante de a inventa tropice imposibile prin munții mexicani, ci doar tejghele puțind a bere și rachiu, unde oficial nu aveau voie militarii, preoții, minorii și femeile. Și un singur cinematograful, specializat în comediiile lui Clavillazo și colecțiile de purici. Televiziunea încă nu își întinsese parabolele spre univers și nimeni din această echipă nu ar fi pierdut nici măcar un minut să vadă o telenovelă mexicană în alb și negru. Americanii se puteau extazia, nostalgici, privind reclame pentru produsele yankee. Și atât.

Coafeza Dianeii s-a oferit să mă tundă ca să mă scape de tunsoarea soldățească ce părea să constituie o modă la bărbații din Santiago, determinată de metoda ultramodernă de a le pune domnilor o oală pe cap,

tăind fără milă tot ceea ce ieșea de sub acea caschetă. Toate cefele masculine aveau acea tăietură abruptă, asemănătoare surplombelor de prin partea locului. Betty coafeza a găsit cu cale, cum spuneam, să mă scape de acea oroare.

— Ce bine că ai venit, îmi spuse în timp ce îmi uda părul. Ai salvat-o pe Diana de *stuntman*.

Am privit-o întrebător. Și-a scos foarfecele și mi-a cerut să nu-mi mai mișc capul.

— Nu știi dacă ai apucat să-l vezi. E un tip foarte bun în meserie, foarte priceput în ce face, îl folosesc des în filmele western, pentru felul în care călărește și mai ales pentru felul în care cade de pe cal. Umblă după Diana de la filmul trecut, pe care l-am făcut în Oregon. Dar acolo concurența era foarte mare.

Și Betty s-a apucat să râdă așa de tare că n-a lipsit mult să mă lase ca pe Van Gogh.

— Atenție.

— A zis că în Mexic sigur o cucerește. Și uite că apari tu.

A suspinat.

— Locurile astea de filmare sunt foarte plicticoase. Ce să faci o fată fără un iubit? Ne-am pierde mințile. Ne mulțumim cu ce se găsește.

— Mulțumesc.

— Nu, de tine le-a spus că ești blând, pasional și cult. De fapt, se mândrește cu tine.

— Ți-am mai spus o dată mulțumesc, Betty.

— Dacă o să mergi pe platou, o să-l vezi. E o figură, scund dar vânjos, îmbrăcat tot în piele, parcă e o șa de călărie, blond, cu ochi obraznici...

— De ce nu te încurci tu cu el?

Betty a izbucnit în râs cu multă poftă, dar pofta era mai intensă decât râsul.

Povestea coafezei despre anteriorul loc de filmare din Oregon mi-a pus imaginația în mișcare. Am vrut să mă conving, în mod pervers, că singura formă de a iubi o femeie este aceea de a ști cum au iubit-o, ce spun despre ea și cum sunt toți bărbații care au avut-o înaintea mea. Nu i-am spus nimic Dianei despre asta, era prea devreme. M-am păstrat pentru o altă ocazie, pe care o întrezăream ca inevitabilă, în schimb, puteam să îi spun că dacă acum făcea amor, îl făcea doar cu mine, însă dacă ar muri acum, ar muri și pentru toți ceilalți care, la fel de îndreptățiți ca și mine, s-ar gândi toți cum făceau amor cu ea.

I-am spus asta într-o noapte rece, când cearșafurile proaspăt spălate erau încă umede și nu ne lăsau să dormim, iritați, conștienți de disconfortul care ne înconjură în acest colț de lume, dar dispuși să-l depășim, începând cu cearșafurile reci, pe care ne-am apucat să le încălzim. Iubirea noastră devenea de nebiruit.

— Doar cu tine sunt singur, atâta timp cât ești vie, Diana. Nu pot să fiu singur cu tine dacă mori. Ne-ar însoți toate fantomele iubirilor tale. Pe bună dreptate, nu crezi?!

— Vai, iubitul meu, singurul lucru care mă sperie e să mă gândesc că tu sau eu o să murim unul înaintea altuia, că unul o să rămână singur, asta mă umple de durere...

— Jură-mi că dacă se întâmplă așa ceva o să ne gândim foarte tare, Diana, foarte tare tu la mine sau eu la tine...

— Foarte tare, îți jur...

— Foarte tare, foarte tare...

Apoi spunea că singurul culcuș al morții este atunci când dormim singuri. Eu îi spuseseam că moartea reprezintă supremul adulter, fiindcă nu mai avem ce face pentru ca ceilalți să nu posede ființa iubită, în schimb, în viață, eu evitam, din proprie experiență, să am cea mai mică strălucire de posesiune în priviri, în ciuda vorbelor noastre pline de patimă, nu doream să pierd din vedere cât de trecătoare era legătura noastră, mă temeam să mă îndrăgostesc, să îi dau cu adevărat Diane inima mea. Dar, în ciuda voinței mele, vedeam cum se apropie această posibilitate. Mi-am risipit temerile din prima noapte a conviețuirii noastre în această pustietate mexicană la altitudine, rezumându-mi fantezia perversă printr-o idee aproape științifică.

— Toți formăm triumphiuri, i-am zis. O pereche e doar un triumphi incomplet, un unghi solitar, o figură trunchiată.

— Norman Mailer a scris că perechea modernă e formată dintr-un bărbat, o femeie și un psihiatru.

— Și în Rusia lui Stalin literatura realist socialistă era definită ca un triumphi etern între doi stahanoviști și un tractor. Nu glumi, Diana. Spune-mi ce crezi despre ideea mea: toți formăm triumphiuri. Ne rămâne doar să descoperim care sunt. Care?

— Ei bine, tu și cu mine și cu soția ta suntem unul. Soțul meu, tu și cu mine suntem altul.

— Asta e prea evident. Trebuie să fie altceva mai excitant, mai secret...

M-a privit ca și cum s-ar fi stăpânit, ca și cum i-ar fi plăcut ideea mea, dar în același timp ar fi respins-o deocamdată... Și am simțit (ori așa am vrut să-mi închipui) că lucrurile nu se lămuriseră cu totul, că era ceva excitant în ideea de a avea, fiecare, amantul său, dar că era ceva mult mai ispititor în a împărți chiar același așternut cu o a treia persoană, bărbat sau femeie, nu conta. Sau alternând, o femeie pentru ea și pentru mine într-o noapte, un bărbat pentru amândoi, înalta...

Ne aflam în etapa romantică. Am revenit rapid la plenitudinea perechii pe care o formam fără nevoia de completări. Și ne-am întors, mai departe, dar în urmă, la un sentiment adorabil pe care ea l-a exprimat.

— Mă întristează ideea perechilor care se pierd.

— Nu te înțeleg.

— Cum nu, perechile care ar fi putut să fie, dar nu au reușit, *les couples qui se ratent*, cuplurile care se ratează, înțelegi, cei care trec unul pe lângă altul ca niște vapoare în noapte. Asta mă mâhnește tare mult. Îți dai seama cât de des se întâmplă așa ceva, cu ce frecvență?

— Tot timpul, i-am spus, mângâind-o pe creștetul capului sprijinit de pieptul meu. E foarte normal.

— Ce fericiți suntem, iubitul meu, ce norocoși. ..

— *Desole*, dar suntem destul de normali.

— *Desole*.

VIII

Am descoperit că farmacia-magazin din piața centrală, la fel ca în romanele provinciale ale lui Flaubert, era centrul vieții sociale din Santiago și ne amuzam să constatăm ce fel de lucruri se vindeau aici pe care nu le găseai în alte părți sau ce lucruri obișnuite în Europa ori în Statele Unite nu se

găseau aici. Sectorul de par-fumuri era cumplit, cel mai tipic produs local cu iz de cabaret ieftin. Îți venea să te duci la biserică să miroși tămâia și să te purifici. Pasta de dinți McLean, preferata Dianei? Nici gând. Bermuda Royal Lyme, loțiunea mea preferată? Eram condamnați doar la Forhans și Myrurgia. Am râs uniți în mod tacit de cetățenia consumismului internațional. O, Mexic, țara taxelor mari și a întreprinderilor protejate de concurența externă!

La intrarea în farmacie se întâlneau tinerii universitari din Santiago și unul dintre ei s-a apropiat de mine într-o dimineață, când m-am dus doar ca să-mi cumpăr lame de ras și supozitoare cu glicerina pentru constipația mea cronică, iar el mi-a spus că mi-a citit câteva cărți, m-a recunoscut și voia să-mi spună că în Santiago guvernatorul și autoritățile în general nu au fost alese în mod democratic, ci impuse de la centru de către PRI, nu erau oameni care puteau să înțeleagă problemele locale, cu atât mai puțin pe cele ale studenților.

— Ei cred că noi suntem toți niște robi și că trăim și acum ca pe timpuri, zise. Nu și-au dat seama de schimbare.

— În ciuda a ceea ce s-a petrecut în '68? I-am întrebat.

— Ei, asta-i grav. Ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Părinții noștri sunt în majoritate țărani, muncitori, vânzători și mulțumită trudei lor noi mergem la universitate și învățăm tot felul de lucruri. Le spunem părinților noștri că avem mai multe drepturi decât își închipuie ei. Un țăran poate organiza o cooperativă și-l poate lăsa pe stăpânul morii să o macine pe maică-sa...

— Care macină și așa destul, i-am replicat fără să-i smulg însă studentului nici măcar o urmă de zâmbet.

A continuat și eu am renunțat să mai aștept vreo urmă de simț al umorului din partea lui.

— ... sau să-i trimită la plimbare pe patronii camioanelor care sunt cei mai crunți exploatare. Ei hotărăsc dacă, și când, și cu cât iau recolta și-o ducă la piață, n-ai ce-i face. Recoltele putrezesc. Un muncitor are dreptul să se asocieze, nu e obligat să se supună liderilor sindicali marionetă ai CTM.

— Voi le spuneți toate astea oamenilor care lucrează aici?

Răspunse că da.

— Cineva trebuie să-i informeze. Cineva trebuie să le creeze o conștiință. Ce bine că dumneavoastră, care sunteți acum aici...

— Scriu o carte. Și, în plus, nu pot să îi angrenez în așa ceva pe prietenii mei americani. Ei lucrează și nu se pot băga în politică. I-ar costa scump. Eu sunt oaspetele lor. Trebuie să-i respect.

— Foarte bine. O lăsăm pe altă dată. I-am întins mâna și l-am rugat să nu se supere. Am putea să ne întâlnim și să bem o cafea într-o zi. A zâmbit. Avea o dentiție îngrozitoare. Era totuși înalt, zvelt, cu o privire melancolică și avea o mustață zapatistă, cam pleoștită și cam rară, la fel ca barba, imatură, firavă, aproape pubiană.

— Numele meu e Carlos Ortiz.

— Ia te uită, suntem tizi.

I-a plăcut. Mi-a mulțumit că i-am spus asta și chiar mi-a zâmbit.

Noaptea, Diana și cu mine ne construim în continuare pasiunea. Nu îndrăzneam să o întreb ceva despre iubirile ei trecute, nici ea nu mă întreba despre ale mele. Avansasem doar două idei: tovărășia morții, tendința naturală spre relația în triumfi. De fapt, ceea ce doream amândoi în această etapă a legăturii noastre era să ne știm unici, fără precedente și irepetabili. Primele nopți s-au derulat cu vorbe și fapte, fapte și vorbe, câteodată unele

înaintea altora, altădată invers, rareori în același timp, pentru că vorbele coitului sunt irepetabile, destul de grotești, infantile, adesea murdare, fără să intereseze sau să excite pe altcineva în afara celor doi iubiți.

În schimb, cuvintele de dinainte și de după tindeau întotdeauna, de-a lungul acelei prime perioade petrecute în Santiago, să exalte bucuria și unicitatea a ceea ce ni se întâmpla. Cu Diana Soren în brațe, mi-am dat seama că nimic nu era prestabilit. Iubirea înseamnă un nou început. Ea alimenta și întărea această idee, ajun-gând să îmi spună că ne cunoșteam din vremuri imemorabile, cele ale creației, spunea, mult înainte de Iowa, de fustiță și de lună. Transfera totul, până la urmă (iar eu îi eram recunoscător pentru asta), într-o viziune fantastică a bucuriei ca simultaneitate. Uneori striga în timpul orgasmului — de ce nu se întâmpla totul dintr-o dată? Dar nu era o întrebare; era o dorință. O dorință fierbinte căreia m-am alăturat, înregimentat în carnea și cuvintele ei. Da, te rog, *totul* să se petreacă în același timp...

Eram unici. Totul începea cu noi. Și atunci se amesteca literatura, îmi aminteam de Proust: „să o cunosc din nou pe Gilberte la fel ca în perioada creațiunii, ca și cum trecutul nu ar fi existat încă”. Iar de acolo nu mai era decât un pas până la bolero, care se auzea uneori prin fereastra deschisă cu glasul lui Lucho Gatica, dinspre camerele personalului de serviciu: „Nu mă întreba nimic,/ Lasă-mă să-mi închipui/ că trecutul nu există/ și că ne-am născut/ chiar în clipa când ne-am cunoscut...”

Încă nu citisem, e adevărat, pasajul dintr-un roman scris de soțul ei, Ivan Gravet, în care spune, cu alte cuvinte, că un cuplu durează atâta timp cât este în stare să se inventeze sau pentru că mizeria este preferabilă singurătății. Problemă cuplului apare când acesta nu se mai poate descoperi pe sine.

Preferam să mă gândesc că ajunsesem captiv în corpul acestei femei, ca un fetus care crește și care se teme, o dată adus pe lume, să nu își piardă sursa maternă de hrană, Diana, Artemis, Cibeles, Astartea, Zeița originară...

— Îmi place mult fruntea ta îngândurată, îmi spunea Diana atunci când eu mă gândeam la toate astea.

— Tu, în schimb, ai fruntea mereu senină...

— Ah, exclamă ea, păi dacă vreodată o să mă vezi că sufăr, o să ai de plătit scump.

IX

Abia ajuns în casa luată de Diana, am și cerut, la fel ca exploratorii spanioli din secolul al XVI-lea, un spațiu pentru mine și acolo mi-am instalat mașina de scris portabilă, hârtia și cărțile mele. Diana m-a privit cu o surprindere zâmbitoare.

— Nu vii pe platou cu mine?

— După cum vezi, nu. Obişnuiesc să scriu de la opt la unu.

— Vreau să te arăt celor de pe platou, vreau să mă vadă cu tine.

— Îmi pare rău. O să ne vedem în fiecare după-amiază, după ce se termină filmările.

— Bărbații mei mă însoțesc întotdeauna pe platou, zise ea apăsător și surâzător.

— Eu nu pot, Diana. Relația noastră s-ar duce de răpă în douăzeci și patru de ore. Te iubesc noaptea. Lasă-mă să scriu ziua. Dacă nu, n-o să ne

mai înțelegem, crede-mă.

Adevărul este că mă aflu în plină criză de creație, de ale cărei dimensiuni nici eu nu îmi dădeam încă seama. Primele mele romane au avut succes pentru că un public cititor nou în Mexic s-a recunoscut (sau, mai bine zis, nu s-a mai recunoscut) în ele, a spus așa *suntem* sau așa *nu suntem*, dar a avut în orice caz o reacție interesată și adesea chiar pasională față de trei sau patru cărți de-ale mele, care erau privite ca o punte între o țară convulsionată, mucegăită, rurală, închisă și o nouă societate urbană, deschisă și, poate, prea abulică, prea comodă și inconștientă. Un spectru al realității mexicane dispărea, doar pentru ca un altul să îi ia locul. Care era mai bun? Ce sacrificam într-un caz și în celălalt? „O să-ți fiu veșnic recunoscătoare” — mi-a spus o colegă de la Ministerul de Externe atunci când a apărut primul meu roman și eu aveam nevoie de un salariu bugetar — „că ai menționat numele străzii unde stau eu. Nu îl mai văzusem niciodată cu litere de tipar, într-un roman. Mulțumesc!”

Adevărul este că tema socială a acestor cărți nu avea pentru mine o valoare autentică decât dacă era însoțită și de o reînnoire formală a genului romanesc. Felul în care o spuneam era pentru mine la fel sau mai important decât a ceea ce spuneam. Dar orice scriitor are o legătură de bază cu temele apărute dinăuntru mediului în care trăiește, precum și o legătură mult mai sofisticată cu formele pe care le inventează, moștenește, copiază sau parodiază — orice roman conține aceste laturi, se alimentează de la aceste surse, romanul și impuritatea sunt frați; romanul și originalitatea, cumetre. Nu am vrut să repet succesul primelor romane. Poate m-am înșelat căutându-mi noua rudă doar în aspectul formal, lepădându-mă de substanța de fond. Fapt este că într-o zi am ajuns la epuizarea palpabil manifestată între fondul vital și expresia literară.

Am trăit mai mulți ani la Paris, Londra și Veneția, căutând noua alianță a propriei mele vocații. Am găsit-o, întâmplător și trecător, într-un cântec funebru al modernității pe care o pierdeam în egală măsură, fie că eram europeni ori americani, începeam să ne schimbăm, de voie sau de nevoie, pielea. Frământările anilor șaiszeci din toată lumea nu mi-au fost de folos; nu făceau decât să marcheze faptul că tineretul se afla în altă parte, nu într-un scriitor mexican care în 1968, anul crucial, împlinea patruzeci de ani. Dar chiar în acel an a avut loc măcelul din Plaza de las Tres Culturas din Ciudad de Mexico și noaptea de la Tlatelolco. Asasinarea arbitrară a sute de tineri studenți de către forțele armate și agenții guvernamentali ne-a înfrățit pe toți mexicanii, dincolo de diferențele biologice sau de generație dintre noi. Ne-a înfrățit, vreau să spun, nu doar ca fracțiuni, ci în suferință; dar ne-a și divizat prin pozițiile adoptate contra sau în favoarea comportamentului oficial. Jose Revueltas a fost închis pentru că a participat la mișcarea de reînnoire; Martin Luis Guzmán l-a lăudat la un dineu cu prilejul Zilei Libertății Presei pe președintele Gustavo Diaz Ordaz, responsabil de măcel. Octavio Paz a renunțat la postul său de ambasador în India; Salvador Novo a intonat o arie de mulțumire pentru Diaz Ordaz și pentru instituțiile statului. Eu, de la Paris, am organizat cereri de libertate a Revoltelor și condamnări ale violenței cu care guvernul, în lipsa unor soluții politice, dădea un răspuns sângeros protestului studenților. Aceștia nu erau, nici mai mult nici mai puțin, decât copiii revoluției mexicane pe care eu o explorasem în primele mele cărți. Erau tinerii educați de revoluția care i-a învățat să creadă în democrație, justiție și libertate. Acum ei cereau doar aceste lucruri, iar guvernul care se pretindea o

emanație a revoluției le răspundea cu moarte. Argumentul oficial, până în acel moment, fusese: vom pacifica și vom stabili o țară dezmembrată de douăzeci de ani de confruntare militară și de un secol de anarhie și dictatură. Vom oferi educație, comunicații, sănătate, prosperitate economică. Dumneavoastră, în schimb, o să ne dați voie ca pentru a realiza toate acestea să amânăm democrația. Progres acum, democrație mâine. Vă promitem. Acesta este pactul.

Tinerii din '68 au cerut democrație azi și această cerere i-a costat viața pe ei, însă i-au redat-o Mexicului.

Mă așteptam ca noii scriitori să transfere toate acestea în literatură, dar nu mă scuteam nici pe mine de o examinare aspră, acuzându-mă singur de complicități și de orbiri care mă împiedicaseră să particip mai bine, mai direct, la această despărțire a apelor din viața modernă a Mexicului reprezentată de momentul '68. Coșmarul meu repetat era un spital unde autoritățile interziceau intrarea rudelor și cunoscuților studenților, unde nimeni nu agățase o plăcuță de identitate pe degetul piciorului gol al vreunui cadavru... „Aici nu o să se desfășoare mâine cinci sute de alaiuri funebre” — a spus un general mexican — „Dacă o să îngăduim așa ceva, guvernul nostru cade...”

Si nu au fost cortegii funerare. A fost o groapă comună. Din Mexic, soția mea, Luisa Guzmán, îmi trimitea scrisori senine, dar în subtext pline de durere: „... repetam la teatrul Comonfort în sediul de la Belle Arte vizavi de Tlatelolco, când au început să se audă împușcături multe și am văzut elicopterele guvernului mitraliind studenți și trecători la grămadă. Asta a durat mai mult de o oră și la plecarea din teatru s-au năpustit studenții la mine și la ceilalți actori, strigându-ne: *Vă omoară copiii!* Nu mai auzisem niciodată atâtea strigăte de *groază* și de disperare. A fost cea mai grea noapte a vieții mele. În ziua următoare ziarele nu spuneau nimic despre elicoptere și anunțau treizeci de morți. Nimeni nu știe cum s-au declanșat împușcăturile. Tinerii afirmă că printre manifestanți se aflau indivizi care au tras probabil primele focuri. Apoi, cineva i-a văzut schimbând ordine și arme cu soldații. Fiecare persoană oferă o versiune diferită a celor întâmplate. Tuturor le este în fiecare zi și mai frică, nu doar de violență, ci și de ce se află dincolo de ea și pentru a nu servi interese obscure, nu mai servesc nici unul...”

I-am răspuns că voiam să mă întorc în Mexic, angajându-mă mai mult. Tocmai vizitasem Fraga. Lumea își schimbă pielea, trebuia să fac ceva.

„Mexicul nu e Fraga” — îmi răspundea la scrisoare Luisa Guzmán — „iar tu știi, clasa de mijloc e speriată și se înregistrează în spatele autorităților și ordinii. Am vorbit cu șoferi și cu persoane simple. Ignoranța și indiferența rămân la fel de neclintite, înghit toate minciunile date la televiziune și în presă și continuă să creadă în sperietoarea comunismului amenințător. Știu că în ciuda tuturor acestor lucruri ori exact din cauza asta trebuie continuată lupta și că dacă cineva cade pe drum, ghinionul lui. Dar ca să vii să te arunci în gura lupului și să afli după aia că era pusă capcana tocmai ca să se prindă în ea idealști, mi se pare absurd, trist și chiar ridicol. Liderii studenților dispar în mod misterios, fără urmă. Pe alții i-au omorât pe jumătate în cazne. Singura ta posibilitate de a participa ar fi din clandestinitate. Trădarea și corupția sunt mult prea înrădăcinate printre noi. Poate că vreo jumătate de duzină de tineri ar fi în stare să reziste asaltului tentației de jumătate de milion de pesos, dar marea majoritate va ceda până la urmă. Iartă-mi

pesimismul, nu vreau să scap de responsabilități, ci doar să îmi mai temperez entuziasmul pe care ți l-a aprins călătoria din Cehoslovacia. Aici nu trece zi în care, fie rostit, fie scris să nu se susțină că ești un trădător al țării. Nu trebuie să vii. Ești la fel de erou, pe cât ești de trădător, iar eu nu mai vreau să stau de vorbă cu nimeni, am obosit să tot aud păreri superficiale...”

M-am întors în februarie 1969. Am străbătut plin de furie și lacrimi, dus de mână de Luisa Guzmán, piața Tlatelolco într-o dimineață. Nu am găsit în mine mai multă imaginație literară decât să mă apuc de pregătirea unui oratoriu teatral despre cucerirea Mexicului, o altă rană deschisă, lăsată pe ceea ce numim, fără multă vorbă, patrie, țară, națiune... Mereu un pământ trecut prin sabie, inventat ca mijloc de supraviețuire. Elena Poniatowska și Luis González de Alba au scris marile opere despre tragedia lui Tlatelolco, iar eu a trebuit să mă mulțumesc să îi admir și să regret că vorbeau și în numele meu. Acum, întâlnirea întâmplătoare cu studentul Carlos Ortiz în piața din Santiago reînvia în mine toate aceste sentimente. Nu cedaseră toți, așa cum prevăzuse Luisa Guzmán. Cel care a cedat am fost eu. Nu am putut să dau măsura cuvenită loialității și răbdării dovedite de soția mea. Am revenit în Mexic și am vrut să compensez amestecul meu de oroare politică și secătuire literară cu noutatea iubirilor, renunțând — poate pentru totdeauna — să mă cufund în iubirea Luisei, doar în ea, să plonjez în femeia care în acele momente mi-ar fi permis să mă adâncesc și în politică, și în literatură. Am rupt firul Ariadnei. Frivolitatea mea este de neiertat. Aveam să plătesc îndepărtarea mea de Luisa, de multe ori, de repetate ori, de-a lungul a ceea ce îmi mai rămăsese din viață. Nu am știut să îi dau, cum se spune, un imbold. Trebuia, poate, să refac iubirea noastră. Putea fi reclădită sau devenise deja un mare gol, o minciună, o repetare? Am străbătut condus de ea piața Tlatelolco. Mila și groaza mi se amestecau în suflet; să fi fost pentru mine respingerea acestui ceremonial al morții doar un pretext pentru afirmarea unei capacități abstracte, generale de iubire, fără conținut concret? Eram eu incapabil să iubesc cu adevărat? Nu eram în stare decât să mă amăgesc prin multiplicarea aventurilor pentru a mă convinge, în mod fals, că într-adevăr puteam să iubesc? De ce nu mi-am dat seama atunci de iubirea pe care ea mi-o oferea, una simplă, cunoscută, poate chiar rutinată, dar sigură?

Tlatelolco a reprezentat pentru mine un semn cumplit — propria mea rană de scriitor și de iubit — al separării dintre fondul vital al lucrurilor și expresia lor literară în opera mea. Acum, în Santiago, aveam să îmi dovedesc mie însumi că eram în stare să mă smulg din groapa săpată chiar de mine. Și așa, frământat, mă simțeam fericit. Iubirea aprinsă cu Diana putea să însemne un nou punct de plecare pentru mine. Dar dacă a secătuit filonul de bază al literaturii mele, care urma să fie cel nou? Avea să mi-l dezvăluie iubirea? Răspunsul urma să depindă de intensitatea acestui sentiment. Pentru asta mi-am părăsit casa, mi-am trădat soția, m-am lăsat pradă unei alte deziluzii posibile, ca ea să-mi ceară acum să-mi petrec ziua uitându-mă cum o machiau și o pieptăneau pe platou? Nu există ceva mai monoton decât turnarea unui film. Nu, n-am să pierd vremea. Nici în ce mă privește, nici de dragul ei.

— Tu și cu mine avem ceva în comun, i-am spus într-o noapte rece și plictisitoare Diane. Am pierdut momentul începutului, al debutului. Poți să-l pierzi și în cinema, în literatură sau în dragoste, nu-i așa?

— Îi spui asta unei femei care era de pe la douăzeci de ani o *fostă* și care

a și încetat de pe atunci să mai fie, răspunse Diana. *I was a has-been at twenty.*

I-am spus că întotdeauna m-a surprins acea expresie a limbii engleze, acel sens de „a și fost” sau de „fostă fiind”, care presupune un destin încheiat, consumat. Eu eram prea optimist ca să gândesc astfel; cred că suntem ființe incomplete, ne-isprăvite, că nu ne-am spus ultimul cuvânt. Citez iar și iar un vers faimos al poetului meu preferat, Quevedo (Diana nu a auzit niciodată de el, în schimb Azucena, secretara ei, da, și stăruie să îl repet, iar apoi să îl traduc, în timp ce stăm toți trei seara, la masa ticsită de mileurile albe, insipide, ale casei închiriate din Santiago).

„Ieri s-a dus. Măine n-a venit,
azi se duce fără să adaste;
sunt un Fost și un Fi-va și un Este obosit...”

Poate că ceea ce le lipsește yankeilor, am zis bine dispus, este sentimentul grav al morții, în locul sentimentului tragic al gloriei. Nu e altă țară care să îi confere faimei atâta importanță ca SUA. Reprezintă culmea imensei agitații a timpurilor mai apropiate, a salvei de trompete care de vreo jumătate de mileniu încoace tot trâmbițează că Noz nu este suficient, nici măcar *Eu*, că mai trebuie în afară de nume și re-numele, Faima. La vremea aceea, Andy Warhol o și spusese clar: „o să fim toți faimoși timp de cincisprezece minute”. Am întrebat-o pe Diana dacă într-adevăr credea că gloria ei se terminase la douăzeci de ani. Și-a sprijinit capul blond și tuns pe umărul meu și mâna pe inima mea.

— Pentru mine, ca actriță, da...

— Te înșeli, am consolat-o. Vrei să-ți spun ce mi se întâmplă mie ca scriitor? Îți garantez că nu suntem prea diferiți.

— Putem să o luăm de la capăt, dacă ne iubim mult?

— Eu cred că da, Diana, i-am răspuns efectiv emoționat.

Momentele acelea nu durează. Poate rezista voința pasiunii, iar eu o exersam cu Diana contra Diane, din toate puterile. Eram încredințat că ea îmi răspundea în felul ei. Pentru amândoi, dragostea era întotdeauna o ocazie de a începe din nou, deși pentru ea trăirea însemna trăirea a ceea ce încă nu se manifestase, în timp ce pentru mine era știința de a trăi încă o dată ceea ce fusese trăit. Mai bine sau mai rău; nu vreau să-mi abandonez propriul trecut ca pe un orfan hoinar. Pentru Diana, triumful debutului în cinema și imediat mediocritatea filmelor sale mai recente însemnau închiderea porților profesiei sale de actriță, însă asta era profesiunea pentru care ea se trezea în fiecare dimineață ca să o exercite. O priveam din pat cum oprea soneria deșteptătorului, cum își bea cafeaua pe care Azucena i-o aducea pe o tavă foarte bine aranjată (Azucena este o angajată din Spania; îi place ce face, se mândrește cu ceea ce face și face totul ca la carte); cum se îmbrăca într-o bluză și niște blugi, la fel ca personajul ei faimos, Fecioara din Orleans, care descoperise moda cea mai comodă pentru o femeie războinică: să se îmbrace bărbătește; cum își lega pe cap o basma și cum ieșea dându-mi un sărut scurt, în timp ce eu mai furam o oră de somn, mă trezeam amintindu-mi cu o plăcere intensă noaptea cu Diana, făceam duș și mă bărbieream gândindu-mă la ce urma să scriu (dușul și lama sunt cele mai bune resorturi ale mele pentru creație: apă și oțel, pesemne că sunt foarte arab, foarte castilian). O priveam pe iubita mea cum se sacrifica și se autodisciplina pentru o profesie în care nici ea nu mai credea și nu vedea, nu își întrezărea viitorul, așa că plonjam pentru tot restul zilei în acest mister, mare și mic totodată: ce îi

place Diane Soren cu adevărat, dacă ceea ce face nu este ceea ce vrea să facă?

X

Moleșeala din Santiago a devenit tema cea mai moleșită din conversația noastră; părea un acord de nezdruccinat, prin care toți, ea și cu mine, secretara și ceilalți membri ai echipei, conveniserăm asupra faptului că Santiago era cel mai plictisitor loc din lume.

După telegramele cu urări transmise prietenilor noștri comuni în prima zi a noului an, acum ea a trimis două sau trei depeșe dezolate, toate având același mesaj, un singur cuvânt: HELP!

Grupurile s-au împărțit. În casa cea mai mare și mai elegantă de la marginea orașului Santiago s-au instalat actorul principal, care era un faimos protagonist al unor seriale de televiziune, împreună cu însoțitoarea lui și cu regizorul filmului, un bărbat taciturn, dar promițător care, de asemenea, se formase la școala televiziunii, în hotelul deprimant din centrul orașului au rămas operatorul, un englez care i se închina pe față lui Onan, și un actor care se bucurase de multă glorie în teatrul muncitoresc din anii treizeci. Dar în centrul atenției filmărilor rămăneau protagonistul masculin, amanta lui și regizorul.

— Sunt foarte simpatici și mă înțeleg bine cu ei, spunea Diana. Însă regula este traiul separat și întâlnirile rare. Ei preferă berea și pokerul ca să-și petreacă seara.

Noi nu am fi făcut asta niciodată. M-am întrebat, în afară de a ne iubi mult, cu ce ne vom umple serile. Diana mi-a spus că îl invitase pe „greul” filmului, actorul american Lew Cooper, să stea cu noi.

— Nu te teme. Are șaptezeci de ani și este foarte inteligent. O să-ți placă.

Eu știam foarte bine cine era. Mai întâi, pentru că fusese marele actor al operelor lui Clifford Odets în anii treizeci și al lui Arthur Miller în anii patruzeci. Apoi, pentru că fusese una dintre victimele vânătorii de vrăjitoare maccartistă⁷ din deceniile trecute. Mie îmi plăceau profund toate persoanele care își turnaseră colegii, condamându-i la înfometare și, uneori, la sinucidere, în schimb, deveniseră eroii mei toți cei care, așa cum a spus Lillian Hellman, au refuzat să-și adapteze conștiințele la moda politică a momentului, în mod straniu, Cooper pica la mijloc între cele două categorii. Unii spuneau că este un om complet apolitic și că declarațiile sale date în fața Comitetului pentru Activități Antiamericane erau inofensive. Furnizase numele celor care deja fuseseră numiți sau care, deschis, se declaraseră ei înșiși comuniști. Nu a adăugat niciodată, ca să zicem așa, un nume inedit la lista inchiștorului, însă, deși nu a comis delațiuni, în sensul strict al cuvântului, despre nimeni, fapta morală rămâne aceea că a dat totuși nume sau cel puțin le-a repetat. Cum să judeci acest act? Cooper a continuat să lucreze. Alții, care au refuzat să vorbească, nu au mai pus piciorul pe platouri. Eu, care nu făceam parte din lumea politică americană, însă aparțineam unei lumi morale care o îngloba,

⁷De la Joseph McCarthy, politicianul american senator de Wisconsin, care inițiasse, la începutul Războiului Rece, Comitetul pentru Activități Antiamericane, o subcomisie permanentă de anchete a Senatului, și care în anii 1953 și 1954 se ocupa de epurări masive, mai ales în rândul activiștilor sau doar al celor bănuți de simpatii comuniste, aproape la fel cum în aceeași perioadă securitatea română îi epura drastic pe reprezentanții sau doar pe simpatizanții regimului anterior sau ai democrației. (N.t.)

mă zbăteam între convingerile mele de stânga și etica mea personală contrară oricărui maniheism facil și, mai ales, celei mai mici bănuieli de fariseism. Se puneau, oare, problema distingerei anevoioase, dar riguroase între cazurile de delațiune activă, setoasă de sânge, răzbunătoare, invidioasă, oportunistă și cele legate de slăbiciunile sau alunecările la care toți, probabil, suntem expuși? Ambiguitatea morală a atitudinii lui Cooper îl făcea mai degrabă interesant decât vinovat. Unul, între atâția, trebuia să fie semenul meu. Cine mă putea asigura că, în anumite circumstanțe, eu însumi nu aș proceda la fel ca el? Toată ființa mea intelectuală și morală se răscula împotriva acestui lucru. Dar ființa mea sentimentală, umană, cordială, cum vreți să-i spuneți, mă îndemna să îl iert pe Cooper, așa cum, vreodată, poate, altcineva ar urma să îmi ierte mie ceva. Există ființe care se înfrățesc astfel cu slăbiciunea noastră, pentru că noi înșine ne recunoaștem, cu o tresărire de inimă, în ei. Cooper nu merita o respingere din partea mea, ci mai degrabă compătimire.

Eram curios, în orice caz, să aflu mai multe în legătură cu persoanele care formau echipa, însă Diana se enervă de întrebările mele.

— Hollywood adoră biografiile concentrate. Economisesc timp și, mai ales, ne scutesc să gândim. Ne permit să pretindem plini de vanitate că am fi obiectivi, dar în realitate ceea ce primim sunt bârfe în *consome*. Marilyn Monroe: fetița tristă și singuratică. Tată iresponsabil. Mamă nebună. A umblat din orfelinat în orfelinat. N-ar fi trebuit să renunțe niciodată să mai fie Norma Jean Baker. Nu a făcut față formulei Marilyn Monroe: pastile, alcool, moarte. Rock Hudson: un camionagiu texan frumuseț. Obişnuit să umble noaptea pe șosele, liber, culegând băieți și făcând amor cu ei. E descoperit. E făcut vedetă. Trebuie să își ascundă homosexualitatea, îl pun într-un studio plin de aparate de filmat și de reflectoare. Toți știu că e o regină. Lumea trebuie să creadă că este cel mai viril dintre toții junii primi. Cine și-ar permite să dezamăgească o lume întreagă? Moartea, moartea...

A râs și și-a turnat un pahar de whisky, fără să-mi mai ceară mie să fac asta pentru ea.

— Să nu crezi nimic din biografia mea. Să nu crezi când o să ți se spună: Diana Soren. Provincială. Prototipul fetei de cartier. Câștigă un concurs pentru interpretarea Sfintei Ioana a lui Shaw într-un film. Îl câștigă dintre 18 000 de concurente. De la anonim la glorie într-o clipă. O regizează un adevărat sadic. O umilește, prin cruzimea lui vrea să obțină o mare interpretare, nu face decât să o convingă că nu va fi niciodată o mare actriță. Și așa este. Diana Soren nu este o mare actriță. Diana Soren acceptă orice rahat pe care i-l oferă studiourile ca să se ascundă în spatele măștii, pentru ca lumea să creadă că Diana Soren este doar atât: o actriță mediocră. Atunci, Diana poate să ajungă să fie ceea ce vrea să fie, fără să-i mai ceară nimeni socoteală...

Am ciocnit cu ea.

— Ce vrei să fii?

— Filmările vor dura două luni — ochii ei gri (sau erau albaștri?) au dispărut în spatele unui văl de sticlă albăstruie — să îmi spui chiar tu ce, atunci când se termină.

XI

Doar de câteva ori ne-am dus să cinăm acasă la actorul principal, care locuia cu amanta lui și cu regizorul. Diane îi dispăcea tipul acesta de

fanter care încerca să reproducă viața de la Hollywood departe de Hollywood — o versiune sublimată, mai arogantă și mai pe față, insolentă și *ivorld-weary*, acrită, a ceea ce americanii caută atunci când pleacă din SUA, căminul departe de cămin, hotelurile *Holiday Inn* identice unele cu altele, aceleași prosoape și aceleași săpunuri în locurile știute, aceeași informație, reviste, filtre de siguranță mentală... Diferența dintre turistul obișnuit și actorul hollywoodian este că primul, speriat cât cuprinde, are mereu pe buze cuvântul *wonderful*; la sfârșit, lumea i se pare fascinantă, incredibilă, exotică... așa că se poate întoarce la căminul departe de cămin, la *Holiday Inn*, la același meniu, în fiecare seară. Artistul de cinema, în schimb, le-a văzut demult pe toate, este obosit, nu îl impresionează nimic, locația de filmare este un rău necesar, care trece repede, așa că hai să scăpăm de plictiseală cu sex, alcool, bârfe și nemurire. Nu mă surprindea combinația asta.

Sexul *ne* făcea să simțim că suntem vii, deși ne aflam într-un loc mort. Alcoolul suplinea natura excepțională, prin forță și prin *fizică*, a sexului, cu o stare vag visătoare și plutitoare care, așa cum zicea actorul principal, făcea ca totul să devină actual — v-ați dat seama? — e destul să bei vreo două martini pentru ca tot ce ni s-a întâmplat să redevină actual...

— Ce vrei să zici, piși? Nu te înțeleg, îi spunea amanta lui.

— Ți-ar plăcea să fii mereu fericită? o întreba actorul, apucând-o de bărbie și privind-o fix în ochi.

— Ei, cine n-ar vrea?!

— Dar nu ești, nu-i așa?

— Păi, cine e?

— Dar când bei, ești fericită...

— Da, chiar dacă îmi iese pe nas în dimineața următoare..., râdea ea ca proasta.

— Nu despre asta e vorba. Bei și nu ești doar fericită.

— Nu?

— Contopești toate momentele tale de fericire, e ca și cum le-ai trăi pe toate împreună, în același timp, aici, acum. Înțelegi?

— Da, înțeleg, vezi de ce-mi placi așa de mult, nimeni altcineva nu mă mai face așa de bine să pricep și eu cum stau lucrurile...

Actorul râdea gutural și lipea capul roșcat al amantei sale de pieptul lui păros și scos la iveală prin cămașa roșie ca o capă de toreador, însă ea se plângea de lanțul de la gâtul actorului, care îi cobora și pe piept, auuu, mă lovești, îmi zgârii sprâncenele...

Junele prim avea ochii taxidermici și când o privea, ea se muia toată, spunându-i că a mai văzut asemenea ochi doar la trofee de vânătoare așezate decorativ pe pereții cluburilor selecte...

Sexul, alcoolul și bârfa. Fiindcă dacă alcoolul ne făcea fericiți, ne și dezlega limba, cine cu cine se culca, pentru cât, pentru ce, ce rol i-au dat lui Lilly, cui i l-au luat, cine mai dispărea de pe firmament, cine urcă la fel ca spuma. Nemurirea.

— Crezi că Lilly o să reziste?

— Nu știu. Totul e prin comparație. Să reziste mai mult decât ce?

— Eh, mai puțin decât portretele în stâncă de pe Muntele Rushmore, firește.

— Sau mai mult decât cine, atunci?

— Garbo a rezistat mult și s-a retras la timp. Anna Sten nu a rezistat

deloc, au retras-o la timp. Lupe Velez a rezistat mult, dar n-a știut să se retragă la timp. Pe Valentino l-a retras moartea când avea treizeci de ani...

— Atenție, important nu e ce loc ocupi, ci *cât* loc. Spațiul e cel care contează, nu timpul. Puțin timp, însă mult spațiu, și te-ai scos. Puțin spațiu, dar mult timp, și nu ești decât un prăpădit.

— Depinde de publicitate. Și de talent, firește.

Iar la rostirea cuvântului „talent”, ochii tuturor deveneau sticloși, se priveau unii pe alții de parcă nu s-ar fi aflat acolo ori de parcă ar fi fost de sticlă, ca personajul lui Cervantes, iar în acele momente trebuia să te gândești din nou la sex, ca să exiști, să știi că sunt, să știu că ești, și să reînceapă ciclul, alcool, bârfe, nemurire, cine va supraviețui, cine va rămâne, o să mai găsim ceva, o să mai bem, o să mai bârfim. O să mai rezistăm?

În șoaptă, i-am spus Dianeî că toate astea îmi aminteau de una dintre cele mai respingătoare formule din lume, acele *cocktail-parties* americane unde nimeni nu se învrednicește să îi acorde cuiva mai mult de două-trei minute, nici necunoscutului celui mai fascinant, nici celui mai plăcut și mai vechi dintre prieteni. Da, ești de sticlă, se uită prin tine pentru a vedea cine este următorul favorit căruia îi vor dăruî câteva minute înainte de a-i afișa o figură înghețată și nepăsătoare pentru că deja îi vine rândul următorului, care etc. Toate astea, ținând un pahar într-o mână și un cârnat învelit cu șuncă grasă în cealaltă. Adică salută doar cu două degete și cu gura mai umflată decât obrajiî lui Dizzie Gillespie cântând la trompetă.

— Cum ai ajuns tu la Hollywood? mi-am întrerupt singur comentariul.

În noaptea aceea, Diana nu mirosea a creme parfumate. Mirosea a săpun și purta niște colanți și o bluză albă. Numai eu știam câte ademeniri excitante se aflau în spatele acestei simplități.

A povestit multe lucruri pe care le știam deja, altele pe care nu le aflasem.

Au ales-o dintre 18 000 de aspirante să joace rolul Sfintei Ioana a lui Bernard Shaw. A fost un concurs eliminatoriu — totul în Statele Unite pare să fie o cursă cu obstacole —, una după alta, fetele erau respinse pentru că nu intrau în standarde. Unele aveau nasul lung sau prea scurt, altele gâtul, tot așa, ori prea scurt, ori prea lung, altele arătau prea mari pe ecran...

— Ecranul te face mai mare. Ideal e să fii mică și slabă, sau dacă ești înaltă, trebuie să fii zveltă și grațioasă în mișcări, așa ca Ava Gardner, sau misterioasă precum Garbo, ori credibilă ca Ingrid Bergman. Unele aveau cei mai frumoși ochi din lume, însă Dumnezeu le dăduse niște gâturi înțepenite, în fine, altele aveau un trup de Venus, dar fețe de lună plină...

— Tu ești Diana, vânătorîța lunii... Arăs.

— Am auzit asta din prima zi petrecută pe platouri. O fată prea mică pentru un rol prea mare, murmurau. Un mare actor englez m-a compătimit. O să fii vedetă înainte să devii actriță, mi-a spus. Asta mă speria cel mai tare, bunele intenții, compasiunea, nu exigențele tiranice ale regizorului. De fapt, el credea că are o idee limpede despre ceea ce urmărise Shaw. Nu îmi cerea decât să fiu la înălțimea autorului, să fiu Sfânta Ioana, fără să-i pese dacă eram actriță sau vedetă, ori dacă eram mică sau mare pentru acel rol. Îți amintești ce spune Shaw despre Sfânta lui?

I-am răspuns că da, era o operă care îmi plăcea mult.

— Shaw vede Evul Mediu ca un bazin plin de excentrici și pe Sfânta Ioana ca pe unul dintre peștii cei mai ciudați de acolo. Care i-a iritat pe toți. O femeie care umbla îmbrăcată băr-bătește: irita *machismul* feudal. Spunea că

e trimisă de Dumnezeu: îi irita pe episcopi, pe cei față de care ea se simțea superioară, îi dădea ordine regelui Franței și a vrut să umilească Anglia, îi trimitea pe generali în prima linie și le demonstra că știe mai multă strategie decât ei. Cum să nu fi ars ei pe rug o astfel de femeie? Diana își lăsa privirea în jos.

— Regizorul mi-a spus așa: dacă s-ar fi purtat cum se cuvine cu toți, cu regii, generalii, episcopii și seniorii feudali, ar fi trăit mai mult timp. Era o femeie incapabilă să cedeze. Nu știa să facă nici un compromis. Era o masochistă. Voia să sufere ca să ajungă în Rai.

Și-a petrecut brațele pe după gâtul meu, emoționată, aproape suspinând: ce trebuie să faci, să cedezi sau să rămâi integră, să trăiești mai mult sau să mori tânără pe rug, spune-mi, iubirea mea, ce?

Am vrut să răspund cu umor, fiindcă emoția se aduna și în mine. Dar nu mi-a ieșit nimic; duhul sfânt nu se pogorâse peste mine în noaptea aceea. Am făcut cu degetul un apel la discreție, ca să înțeleagă toată lumea. Fiindcă ne priveau mirați. Am condus-o pe terasa de lemn construită deasupra unei prăpăstii largi ample și adânci. Aerul rece al deșertului nocturn ne-a trezit.

— Ce bine ar fi fost dacă m-ai fi regizat tu, îmi dăruie Diana surâsul ei cu gropițe în obraji.

— Shaw spune că Ioana a fost în situația lui Socrate și Cristos. Au omorât-o fără ca nimeni să ridice un deget măcar în apărarea ei.

— Am cerut să văd filmul lui Dreyer, *Pasiunea Ioanei d'Arc*. Ei — studioul — nu voiau. Pentru că m-ar fi influențat. Pentru că m-ar fi strivit comparația. Falconetti era o Ioană teribil de tristă, eu nu aveam acea tristețe, nu aveam de unde să o scot...

— Și te-ai hotărât să fii Sfânta Ioana în viața de toate zilele.

M-a privit cercetător.

— Nu. Am hotărât că Ioana era nebună și merita să moară pe rug.

Am privit-o întrebător, surprins.

— Da. Oricine luptă pentru dreptate e nebun. Creștinismul e o nebunie, libertatea, socialismul, eradicarea rasismului și a sărăciei, toate sunt nebunii. Dacă aperi toate astea, ești nebun, ești o vrăjitoare și vor sfârși prin a te arde...

Mi-a aruncat o privire mai plină de melancolie ca oricând, ca și cum prin privirea ei noptatică, dar atât de limpede, ar fi trecut imaginile în clarobscur ale lui Dreyer, Falconetti cu părul scurt și ochii de struguri sângerii, zidurile albe, straiile negre ale episcopilor, buzele livide ale lui Antonin Artaud, promițând alte Raiuri...

— O filozoafă andaluză foarte bătrână, Măria Zambrano, spune că Revoluția este ca Bunavestire. Iar vigoarea ei trebuie măsurată în funcție de eclipsele sau căderile prin care trece. Ioana era o revoluționară. Era o creștină.

— Partea proastă, spuse ea cu o amărăciune bruscă, este că regizorul nu înțelegea asta... Imbecilul de el credea că Ioana era Sfânta pentru că suferea, nu pentru că îi plăcea să fie nesuferită față de toți.

— Trebuiau s-o ardă, am spus ca o concluzie, fără să mă gândesc mult.

— Chiar așa, chiar așa. Regizorul m-a legat de un stâlp, i-a dat foc și nici măcar nu a filmat scena. Am văzut cum se apropiau flăcările de mine. Voia să mă vadă înfricoșată ca să mă transforme în Sfânta Ioana aia a lui. M-ar fi lăsat să ard acolo, porcul dracului. Tehnicienii m-au salvat atunci când flăcările au ajuns la podiumul pe care stăteam. Regizorul era fericit, eu

ajunsesem să sufăr: eram sfântă. Nu m-a lăsat să fiu o rebelă. Am eşuat amândoi.

Constatarea asta i-a redat Diane seninătatea.

— Ca să scap de tirania regizorului, m-am căsătorit cu un scriitor celebru, care putea să se impună chiar în fața regizorului și a tuturor studiourilor de la Hollywood.

— Și te-a satisfăcut și pe tine?

M-a privit de parcă aș fi fost un străin, de sticlă, un alt personaj de sticlă.

— Niciodată să nu-l vorbești de rău pe Ivan.

— Îl admir mult, am spus râzând cordial.

— Să nu râzi niciodată când vorbești despre el. Mi-a întors spatele și a revenit în salon. Am urmat-o. Actorul, foarte beat, repeta neîncetat, străin pe pământ mexican, „I'm very cross in Vera Cruz, I'm very cross in Vera Cruz”, iubita lui se întreba dacă Lilly, vedeta în ascensiune, o să reziste sau nu, iar operatorul spuse că el avea soluția portabilă pentru toate problemele legate de singurătatea sexuală apărută în timpul filmărilor în locuri izolate, trăgându-și fermoarul și arătându-ne sexul lui ca o pară scofâlcită, în timp ce striga „Trăiască amorul propriu!” și actorul se declara *very cross in Vera Cruz*, iar iubita lui îl ruga, să nu ajungi niciodată un fost, un *has been*, te-as părăsi, îți jur că te-aș lăsa pentru altul, succesul e afrodisiacul meu...

— Te-ai convins acum, suspină Diana în timp ce camioneta ne ducea spre centrul orașului Santiago. Hollywood e o serie de capsule biografice, vitamine sau otravă, pe care le poți cumpăra de la farmacie.

XII

Cea care nu avea nevoie de concentrate biografice era Azucena. La început, mi s-a părut că totul este incert în privința ei. Vârsta ei, în orice caz. Era mică de statură, foarte slabă, cu o conformație aproape masculină, dar care se datora fără îndoială uneia sau mai multor vieți de muncă intensă. Specificul acestei munci, alături de Diana Soren, nu era incert. Azucena era prezentă, discret, în toate. Ea pregătea valizele pentru călătorii, le desfăcea la sosire, puneă toate lucrurile la locul lor. Ea avea grijă ca lenjeria să fie curată, călcată. Ea avea grijă să o trezească pe Diana, să îi aducă micul dejun și să pregătească mesele pentru noi toți. Ea dădea telefoanele necesare, scotea biletele de avion, rezerva camere la hotel, răspundea la telegrame, trimitea fotografii semnate dinainte de vedetă (oare câte i se cereau, în medie, lunar?), filtra apelurile telefonice, cererile pertinente și impertinente. Cum să îi spui? Secretară, damă de companie, servitoare de lux, complice, bodyguard?

Azucena. Nu era frumoasă. Avea una dintre acele figuri catalane tipice, care par să fie tăiate cu barda sau ieșite dintr-un munte: dure, împietrite, colțuroase. Buzele descărnate și subțiri, nasul prelung cu vârful tremurat, privirea ascunsă de gene și de pungi groase, ochii abia marcați, totuși vii, cu o strălucire inteligentă. De sprâncene și de pieptănătură depindea totul. Arcuirea, grosimea sprâncenei. Forma și culoarea părului. Azucena alesese o pieptănătură neutră, șatenă, care îi evidenția mesajul: voi îmbătrâni cu această culoare și cu această formă de aranjare a părului. Voi îmbătrâni fără ca nimeni să își dea seama, până acolo încât toți vor crede că întotdeauna am avut aceeași vârstă ca cea din clipa morții.

Nu reușeam să îmi scot din minte faptul că, în această locație de filmare,

doar ea și cu mine știam cine a fost Quevedo. „Ieri s-a dus. Mâine n-a venit...” Eram curios, în schimb, să aflu care era forma reală a sprâncenelor ei. Forma artificială era ca un semn de întrebare, nu ca o declarație neutră, așa cum era părul, ci o provocare interogativă, sprâncene arcuite din care era exclusă mirarea și rămânea, permanent, doar întrebarea.

Era din Spania, așa încât ne era ușor să comunicăm. Nu doar prin limbă, ci printr-o calitate pe care la început doar am ghicit-o și apoi am constatat-o la ea. Văzând-o cum se mișcă, agil și nervos, îmbrăcată mereu în fustă, bluză și cardigan, care era uniforma profesională citadină a epocii, pe niște picioare iberice musculoase, puternice, cu glezna groasă, am ghicit că în dosul severei figuri afișate de Azucena se aflau multe generații de țărani; se mai afla însă, mai ales, o tradiție a muncii nu doar onorabile, ci și mândre de ea. În tot ce făcea femeia asta, se vedea mândria pentru ce făcea femeia asta. Mi-a povestit într-o zi că cei din neamul ei erau țărani din bazinul inferior al râului Ebro, că erau din Poblet, și asta de secole. Părinții ei au plecat la Barcelona și au pus pe picioare o mică prăvălie de alimente, pe ea au trimis-o să învețe stenografia, însă timpurile erau grele în Spania, tinerii trebuiau să muncească și să își întrețină părinții și frații, ea a ajuns picoliță, apoi a fost angajată când a început turnarea unor filme americane în Spania, l-a cunoscut pe soțul doamnei, a ajuns aici...

Avea, revin, acea demnitate a muncii pe care o asociem, deși nu ne convine, cu sistemul închis al claselor europene. Se datora, poate, și acelei vechi demnități medievale acordate meseriei, slujbei. Când se știe că secole de-a rândul, timp de generații nenumărate am fost și vom rămâne căruțași, fierari, zidari, argintari, hangii, ajungem să conferim o demnitate spontană locului pe care îl deținem, muncii noastre. Siguranța aceasta - - fatalitate, orgoliu? -contrasta cu modernul cult al mobilității sociale, cu *upward mobility* care ne face să fim veșnic nemulțumiți de locul pe care îl avem, veșnic invidioși pe cei care au ajuns într-un loc superior celui deținut de noi, ei uzurpând, în mod sigur, locul care ni se cuvenea... Azucena nu aducea vorba despre așa ceva, dar era evident că avusese de-a face cu războiul și cu dictatura, că dăduse cu ochii de închisoare și de moarte, că știa ce înseamnă călușul și că o îngrozea Garda Civilă⁸. Dar ocupația de bază continua: arat, semănat, vânzarea legumelor sau servitul pe la mese. Dacă ea nu conferea demnitate muncii sale, nimeni nu ar fi făcut-o. Perspectiva acestei munci ținea de continuitate, de permanență. Se afla acolo unde se afla, cu plăcere, nu cu neplăcere, iar eu prin asta constataam diferența atunci când vizitam uneori platoul de filmare pentru a mă întâlni cu Diana, cu coafeza și cu *stuntman*, cascadorul. Ei, ca și ceilalți, actori, tehnicieni, producători, regizorul, erau cu toții îngrozitori de agitați, ascunzându-și starea de neliniște în dosul măștii de bună dispoziție. Bancul, *joke*, glumele permanente sunt o caracteristică atroce a americanilor, acel *wisecrack*, poanta spontană, răspunsul ironic sau în bășcălie, reprezintă o mască extinsă, dar cam subțire care acoperă teritoriul vast al Statelor Unite și maschează angosta locuitorilor săi; o stare de neliniște care îi face să se miște, să nu stea o clipă locului, să ajungă în altă parte, să facă, să se facă, să facă ceva, *make it*. Nu le place ceea ce fac pentru că toți, fără excepție, ar vrea să facă altceva, ca să fie altceva. Statele Unite nu au avut Ev Mediu. Asta este marea lor

⁸Guardia Civil, o combinație între jandarmerie și poliție care, în perioada dictaturii franchiste dintr-o Spanie ultranaționalistă, controla mai degrabă prin teroare populația civilă, dar mai ales pe cei de stânga și pe cei care nu erau spanioli: catalanii, bascii. (N.t.)

diferență față de europeni, fără îndoială, dar și față de noi, mexicanii, care ne tragem din azteci, dar și dinspre Mediterana, din fenicieni, greci și romani, ca și din evrei și arabi și, împreună cu toți aceștia, din Spania medievală, în Mexic se ajunge și pe Drumul lui Santiago — nu cel al filmărilor, ci acela al Căii Lactee către Santiago de Compostela, din Spania. Mai târziu, atunci când studenții mei de la Harvard începeau să se plângă de îndepărtatele tradiții pe care eu le evocam pentru a le explica America Latină contemporană, îi întrebam:

— Și, pentru voi, când începe istoria?

Întotdeauna îmi răspundeau: în 1776, o dată cu nașterea națiunii americane.

SUA, născute ca Minerva din capul lui Jupiter, înarmate, integre, instruite, libere, invidiate... Și dotate cu mobilitate socială, mereu în sus, mereu spre altceva, altcineva, mai mult decât vecinul. Țara fără limite. Asta e măreția ei. Ca și povara ei.

Azucena era dama de companie, slujnica invizibilă, demnă, mulțumită cu seninătate. Uneori era imposibil să îți dai seama dacă era sau nu era. Umbla cu pas de pisică prin casa din Santiago, într-o dimineață a intrat cu o tavă pe care se afla micul dejun ca să o trezească pe Diana și ne-a descoperit în plină acțiune evidentă: într-o poziție șaizeci și nouă somptuoasă care nu putea fi disimulată. A scăpat tava din mână. La auzul zgomotului, Diana și cu mine ne-am desprins alene unul de celălalt. Poziția în care am ajuns apoi, întâmplător, sau poate lumina, a făcut ca privirea mea să se încrucișeze cu cea a Azucenei. Am văzut în ochii ei senzația amețitoare de a se imagina iubită.

XIII

În momentele mele de maximă tandrețe, extrem de vulnerabile, pe care îmi închipuiam că le împărtășesc cu Diana, punând și pe seama ei aceleași calități, dacă asta erau, ori puncte slabe, așa cum s-au dovedit până la urmă, îi propuneam să lase totul și să vină cu mine la unul dintre posturile universitare americane ce îmi erau din când în când oferite. Nu mai predasem niciodată într-o universitate yankee. Îmi imaginam ceva asemănător unui refugiu bucolic înconjurat de lacuri, clădiri ale bibliotecilor acoperite de iederă, precum și cele mai bune rechizite de birou, care constituie pentru mine atracția maximă față de lumea anglo-saxonă. Mă simt deprimat profesional în țările latine; calitatea inferioară a hârtiei, care constituie instrumentul meu de lucru, îmi provoacă o frustrare comparabilă cu cea a unui pictor căruia îi lipsesc culorile sau care, având inclusiv pensule, constată că nu mai are pânze. Cerneala se îmbibă pe un caiet făcut în Mexic; hârtia spaniolă e tipică atmosferei mercantile și contabile ilustrate de romanele lui Perez Galdos, verișoară cu abacul și soră a pergamentului, iar în Franța vânzătoarele prost dispuse nu îl lasă pe scriitorul curios să miroasă, să atingă, să simtă intimitatea hârtiei. În schimb, în lumea anglo-saxonă hârtia este moale ca mătasea, felul rechizitelor variază, vast, bine clasificat. Să intri într-o papetărie din Londra sau New York echivalează cu intrarea într-un paradis plin de fructe ale îndeletnicirii scrisului, stilouri care se avântă ca niște păsări de pradă, planșete care susțin cu maleabilitatea unei mâini îndrăgostite, agrafe ca niște broșe de argint, dosare ca de protocol, etichete care par cărți de credit, caiete care sunt adevărate deuteronoame... Ani de

zile, am revenit în Mexic încărcat de caiete cu hârtie velină pentru ca prietenul meu Fernando Benitez să își poată scrie comod marile sale cărți despre supraviețuirea indigenilor din Mexic, să le scrie confortabil și cu senzualitate. Legea excluderii ideologice a *maccarthismului* nu îi permitea lui Benitez să intre în Statele Unite, nici măcar ca să cumpere caiete bune pentru lucru. Dar asta este o altă poveste. Jose Emilio Pacheco, poetul mexican, spune că primul lucru pe care îl face înainte de a cumpăra o carte este să o deschidă la întâmplare și să își bage nasul între paginile sale. Mirosul acela magnific, comparabil cu cel pe care îl poți simți între sânii sau între picioarele unei femei, se multiplică de o mie de ori în rafturile marilor biblioteci universitare din Statele Unite. Acum, eu o invitam pe Diana, nu din cale afară de serios, recunosc, cu un fel de entuziasm anemic, o repet, dacă vrei putem să trăim împreună într-o universitate, tu poți să te duci la filmări...

Ea mă întrerupea:

— Ar fi mai bine decât în Santiago.

Îi eram recunoscător pentru bilețelele pe care mi le trimitea de la locația de filmare din munți, în fiecare zi, în timp ce eu îmi scriam oratoriul. În cel mai bun dintre ele (pe care o să îl păstrez în continuare), zicea: „Iubitele, dacă reușim să supraviețuim în acest loc, suntem invincibili. Ce ar mai putea să ne despartă? Te iubesc.” Iar acum spusese că da, traiul într-un campus universitar american ar putea să fie frumos. În fiecare an, se întorcea în orașelul ei natal din Iowa ca să sărbătorească Ziua Recunoștinței, acel *Thanksgiving* pe care numai americanii îl sărbătorească. Le aduce aminte de candoarea lor de altădată, de fapt asta și sărbătorească. Evocă anul petrecut de fondatorii puritani ai coloniei din Massachusetts, după debarcarea pe stânca de la Plymouth în 1620, în fuga lor de intoleranța religioasă din Anglia. Eu îi numesc, spre amuzamentul unor prieteni, primele „spinări ude” ale Statelor Unite. Unde le erau vizele și permisele de ședere? Puritanii aceia erau muncitori imigranți, exact la fel ca și mexicanii care traversează în zilele noastre frontiera de sud a Statelor Unite în căutare de lucru și care sunt primiți adesea cu băte și cu gloanțe. De ce? Pentru că invadează cu limba lor, cu mâncarea, religia, brațele și sexul lor un spațiu rezervat civilizației albe. Sunt sălbaticii care se întorc. Puritanii se bucură, în schimb, de statutul pozitiv de civilizatori. Fură pământuri, omoară indieni, decretează separarea sexuală, împiedică metisajul, impun un spirit de intoleranță mai rău decât cel de care au fugit, vânează vrăjitoare imaginare și rămân, cu toate acestea, simboluri ale nevinovăției și abundenței. Un curcan mare umplut cu mere, nuci, mirodenii și scăldat în sos gros confirmă Statelor Unite, în fiecare lună a lui noiembrie, siguranța destinului lor dublu: Inocența și Abundența.

— La așa ceva te întorci în fiecare an? Mi-a spus că acela chiar că era cel mai bun rol al ei. Să pretindă că este în continuare aceeași fată simplă de provincie. Nu îi venea greu să mimeze valorile clasei de mijloc. A fost alăptată cu ele, a crescut cu ele.

— E rolul pe care-l așteaptă părinții mei. Nu mi-e greu. Te asigur că e cel mai bun rol al meu. Aș merita un Oscar pentru cât de bine știu să-l interpretez. O să fiu iar fata din cartier. Vecina. Ai dreptate.

Ochii i-au devenit nostalgici.

— Oriunde m-aș afla, în ultima joi din noiembrie mă întorc în orașelul meu natal și sărbătorească Ziua Recunoștinței.

— Și ei ce fac? Părinții tăi.

— Beau vin. Este singura ocazie când fac asta. Cred că dacă beau vin,

voi fi mulțumită, nu mi se va mai părea departe Parisul. Mă privesc ca pe o femeie stranie, sofisticată. Eu îi fac să creadă că sunt aceeași fată bună dintotdeauna. Pun pe masă vinuri franțuzești. Țasta e modul lor de a-mi spune că ei știu că eu sunt diferită și că ei, în schimb, rămân mereu aceiași.

— Dar ei te cred? Tu crezi că te cred?

— Eiii, hai să jucăm *scrabble*. E abia opt seara. Inventăm diverse jocuri de interior ca să ne petrecem serile. Cel mai des jucăm jocul adevărului. Recompensa minciunii devine o plăcere: să îl săruți pe mincinos. Era mai bine să spui adevărul și să păstrezi sărutările pentru noapte. Dar Cooper, bătrânul actor, deși era singur, nu dorea să sărute ori să fie sărutat.

Întrebarea din acea seară era una propusă de mine. De ce ne înfrânăm marile pasiuni?

— Ce vrei să spui, întrebă actorul, că dacă nu ni le-am înfrâna ne-am reîntoarce la legea junglei? Asta o știm de mult, zise strâmbând acru din nas și strângându-și buzele, cu un gest foarte caracteristic rolurilor sale din filme.

— Nu, am explicat eu, vă cer să mărturisiți într-un mod foarte personal de ce, în majoritatea cazurilor, când apare ocazia de a trăi o mare pasiune personală, o lăsăm să treacă, facem pe proștii, părem, uneori, orbi cu privire la cea mai bună ocazie de a ne dedica unui lucru care ne-ar oferi o satisfacție superioară, o...

— Sau o insatisfacție profundă, zise Diana.

— Și asta-i adevărat, am zis. Dar hai s-o luăm pe rând. Lew.

— OK, n-o să spun că orice mare pasiune ne redă starea animalică și întrerupe legile civilizației. Dar așa se întâmplă la tot pasul, de la sexul cu femeia noastră până la politică. Poate că temerea mai ascunsă este că o pasiune oarbă, necântărită cum se cuvine, ne-ar elimina din grupul căruia îi aparținem, ne-ar face vinovați de trădare...

Bătrânul vorbea cu obidă. L-am întrerupt fără să-mi dau seama că încălcăm astfel propria mea premisă. Nu-i îngăduiam să se lase pradă propriei sale pasiuni fiindcă simțeam că o personaliza, identificând-o prea mult cu propria lui experiență... Diana mă privi intrigată, cântărind această înclinare a mea spre bunele maniere, pentru evitarea fricțiunilor...

— Vorbești despre sex, te referi la pasiunea sexuală?

Nu, îmi transmise Cooper din priviri.

— Da, asta e. Pasiunea ne scoate din grupul cunoscut. Poate viola endogamia. Endogamia și exogamia. Astea sunt cele două legi fundamentale ale vieții. Iubirea în cadrul grupului sau în afara lui. Sexul înăuntru sau afară. Să te hotărăști în privința asta, să știi dacă sângele rămâne acasă ori pleacă de nebun, rătăcitor, este ceea ce ne împiedică să ne lăsăm pradă marii pasiuni. Sau ne trimite cu capul înainte în hăul necunoscutului. Avem nevoie de reguli. Nu contează că sunt implicite. Trebuie să fie sigure, clare pentru spiritul nostru. Te căsătorești în cadrul clanului. Sau te căsătorești în afara lui. Copiii tăi vor face parte din familia noastră sau vor fi străini. Vei rămâne aici, lângă vatra străbunilor tăi. Sau vei pleca în lume.

— Voi ați plecat în lume, le-am spus celor doi americani. Noi, mexicanii, am rămas înăuntru. Ba chiar v-am dat vouă jumătate din țară fiindcă nu am populat-o la timp.

— Nu-ți face griji, râse Diana. În curând California o să redevină a voastră. Toată lumea vorbește spaniolă.

— Nu, i-am zis. Răspunde la întrebarea jocului.

— Tu mai întâi. Doamnele la sfârșit, se strânse în sine ca o pisică de

Angora; niciodată nu fuseseră mai adânci, mai promițătoare gropițele din obraji ei.

— Eu mărturisesc că mă tem că o pasiune ar putea să îmi răpească timpul necesar pentru scris. Am lăsat să treacă multe ocazii de plăcere pentru că am prevăzut consecințele negative asupra literaturii mele.

— Spune-le, gropițe mai adânci ca oricând, aproape impudice.

— Gelozii. Îndoieli. Timp. Întoarceri și răsuciri. Locuri de întâlnire. Confuzii. Înțelegere greșită. Minciuni.

— Tot ce poate să-i răpească pasiunii pasiunea, își agită caraghios Diana capul blond.

— Nu există femeie pe care să n-o poți cuceri dacă îi dedici destul timp și atenție. Astea contează mai mult decât banii sau frumusețea. Timp, timp, femeia este o devoratoare a timpului bărbatului, asta e tot. Să le dedici mult timp.

— Noi n-am pierdut timpul. Ne-am văzut și gata, făcu Diana ca și cum ar fi băut dintr-un pahar invizibil. Tu și cu mine.

— Mi-e groază să nu rămân fără timp pentru scris, am continuat. Scrisul e pasiunea mea. Orice scriitor se naște cu timpul numărat. Din momentul în care se pune pe scris, începe o luptă contra morții. În fiecare zi, moartea se apropie de urechea mea și îmi spune: o zi mai puțin, n-o să ai timp.

— Există ceva mai rău, zise Cooper. Un prieten, cercetător la UCLA, mi-a spus că va veni o zi în care la naștere îți vor putea spune, mai întâi, de ce o să mori și, în al doilea rând, cum o să mori. Merită să trăiești așa?

— Asta e alt joc, Lew. Întrebarea asta o s-o punem mâine, am râs eu. Ne rămân multe nopți lungi în Santiago, fără cinematograful, fără televizor, fără restaurante decente...

Am privit în ochii Diane, implorând, nu afirmând, multe nopți de acum încolo, dar ochii mei nu au topit expresia de deznădejde din ai ei. Spusesem adevărul. Meritam un sărut în seara asta? M-ar săruta Diana ca să-mi spună: ai mințit? Mă preferi pe mine. Lași totul pentru mine. Diminețile tale de scriitor sunt doar o păcăleală. Trăiești ca să mă iubești noaptea. Știu asta. O simt. Tot ce scrii aici o să fie un rahat, pentru că pasiunea ta nu se va regăsi acolo, va fi între așternuturile mele, nu între paginile tale.

— Ar trebui s-o facem, zise Diana.

Lew și cu mine am privit-o fără să înțelegem. A priceput.

— Nimic nu trebuie să împiedice o pasiune. Absolut nimic. Dă-mi ceva de băut.

I-am dat, în vreme ce ea spunea că viața nu este niciodată generoasă de două ori. Există forțe care apar doar o dată, niciodată de mai multe ori. Forțe, repetă, dând din cap de câteva ori, privindu-și unghiile vopsite de la picioarele desculțe, cu bărbia sprijinită pe genunchi. Forțe, nu ocazii. Forțe pentru iubire, politică, creație artistică, sport, orice. Trec o singură dată. E inutil să-ncerci să le recuperezi. S-au și dus, supărate pe noi pentru că nu le-am băgat în seamă. N-am vrut pasiunea. Și-atunci nici pasiunea nu ne-a mai vrut.

A izbucnit în plâns și am luat-o în brațe, ducând-o până în pat. Era de mărimea unei fetițe.

XIV

Am culcat-o, docilă și învinsă, plânsă, obișnuindu-mă cu grija pe care ea

părea să o pretindă și pe care eu, cu o imensă plăcere, i-o acordam. Părea o fetiță, culcată pe o parte, plângând încet, abia mișcându-se cât era de mică, cerând protecție și blândețe. Pe care eu doream să i le dau — am așezat-o mai bine în pat, am învelit-o ca s-o feresc de frigul nopții din deșert, am mângâiat-o pe creștet, obișnuit de mult cu tunsoarea ei scurtă ca a Sfintei Ioana, gata mereu de război și de rug. Nu lăsa fire de păr pe pernă, ca alte femei. De fapt, nu lăsa nici o urmă, asemenea neprihănirii ei sudeze, luterane, proaspete ca o pădure, albastre ca un fiord, agățată cu disperare de orele lungi de vară, de parcă iarna cu lumina ei împrăștiată ar fi fost o oglindă întunecată a morții, spirit pur, imaterial. Am văzut, am simțit toate astea, pe când o înveleam cât mai cu grijă în acea noapte în care ea plângea gândindu-se (mi-am închipuit) la toate ocaziile pierdute pentru o pasiune, momentele care au apărut, ne-au atras atenția, noi nu le-am băgat în seamă și ele au dispărut pentru totdeauna. Inutil să încerci să le mai recuperezi. S-au dus pentru vecie. Nu s-au transformat într-o obișnuință.

În schimb, mi-am spus, mângâind-o pe cap în timp ce ea se scufunda în vise nevăzute, tot ceea ce acceptăm devine obișnuință, inclusiv pasiunea. Zâmbeam mângâindu-i căpșorul blond cu părul atât de scurt; rolul de Sfântă Ioana devenise pentru ea o obișnuință, Diana rămânea pentru totdeauna o femeie scundă, pasărea, *pucelle*, fecioara, domnița din Orleans, sfânta luptătoare, mică, blondă, cu părul tuns militărește, ca nimeni să nu pună la îndoială voința ei războinică, ca să îi stea bine coiful de luptă: părul tăiat foarte scurt, ca să ardă mai puțin pe rug. I-am spus în liniște că aureola avea să o primească de la Dumnezeu. O mare coamă aprinsă în noapte, târâtă de-a lungul nopții, ar fi luate drept o stea a diavolului.

Sfânta Ioana... Până și sfințenia devine obișnuință, ca și pasiunea, iubirea, totul. În puținele săptămâni de când eram în Santiago, dormitorul acesta devenise un loc familiar, obișnuit. Știam unde se află toate cele. Hainele mele, aici. Ale ei, acolo. Spațiul limitat al băii împărțit echitabil. Adică: optzeci la sută pentru ea, care călătorea cu o varietate luxoasă și deconcertantă de creme, creioane dermatografe, oje, unguente, loțiuni, parfumuri, fixative... Eu, pe de altă parte, nu aveam nevoie de spațiu decât pentru aparatul și crema de ras, pentru pieptene și periuța de dinți. M-am plâns de pasta Colgate pe care trebuia să o cumpăr în Mexic, unde tarifele de import ridicate nu ne ofereau prea mult de ales.

— De ce? Care îți place? mă întrebă Diana. Mai în glumă, mai în serios, i-am spus că pasta Capitano, un tub de pastă de dinți pe care îl foloseam la Veneția și care îmi aducea aminte de cea făcută în casă de bunica mea în Jalapa. Bunica mea nu avea încredere în produsele făcute cine știe pe unde, cine știe de cine, și pe care cineva mai ajunge să și le pună și în gură. Ea încerca să facă totul în casă, cele necesare pentru bucătărie, pentru mobilier, pentru croitorie sau broderie... Pasta Capitano îmi amintea de bunica mea pentru că era roz pe dinăuntru și albă pe dinafară, cu desenul unui celebru domn mustăcios de pe la începutul secolului, se presupune chiar Căpitanul în persoană, conferind produsului o cheazășie de tradiție și de siguranță. Bunicul meu, mi-am spus, semăna fără îndoială cu acest Căpitan din secolul al XIX-lea. Bunica s-ar fi îndrăgostit de un bărbat care arăta așa, mustăcios, cu gulerul înalt și cu cravată la plastron.

— Pasta Căpitanului, am râs.

Trei zile mai târziu, Diana îmi dădea un pachet cu zece tuburi din faimoasa pastă de dinți. Le comandase tocmai din Italia. Așa, pur și simplu,

pocnind din degete, de la Roma la Los Angeles, de acolo la Ciudad de Mexico și în orașelul provincial Santiago. În trei zile, iubita mea îmi satisfăcea un capriciu exagerat, neașteptat, în același timp, ceea ce mi se părea o simplă *boutade* din partea mea, nici măcar o pasiune, devenea o obișnuință în baia noastră. Eu nu mai trebuia să îmi *doresc* pasta mea de dinți italiană. Se și afla acolo, ca și cum mi-ar fi trimis-o din ceruri Sfânta Apolonia, sfânta patroană a dentiștilor și a durerilor de dinți.

Am privit-o pe Diana adormită. Trăia în lumea satisfacției instantanee. Știam că lumea aceea exista. Tinerii de la Paris, în mai 1968, se revoltaseră, oarecum, contra a ceea ce numeau tirania consumului, societatea care făcea trocul dintre ființă și aparență, dobândirea ca probă a existenței. Un mexican, oricât ar umbla prin lume, rămâne mereu ancorat în societatea necesității, ne întoarcem la nevoile care ne înconjoară peste tot în Mexic, iar dacă avem un pic de conștiință, ne vine greu să ne imaginăm o lume în care tot ce îți dorești se obține imediat, chiar dacă este vorba despre o pastă de dinți de culoare roz. Întotdeauna mi-am repetat că vigoarea artei în America Latină vine din acel risc enorm de a plonja în abisul nevoilor, cu speranța de a cădea în picioare pe cealaltă parte, cea a satisfacției. Asta ne costă scump, dacă nu în privința noastră, sigur în numele celor care ne înconjoară.

O pastă de dinți din Italia în trei zile. O obișnuință, care nu mai este o dorință, nici măcar un capriciu. Am scuturat din cap, de parcă voiam să ies sau să revin din visul Diane. Totul devine obișnuință. Diana doarme pe partea dreaptă a patului, aproape de telefon. Eu dorm pe partea stângă, aproape de câteva cărți, o agendă și două pixuri. Dar în noaptea asta, culcându-mă, întind mâna să iau o carte, ridic privirea și dau de privirea lui Clint Eastwood. Las cartea să cadă, mirat. Obișnuința se stricase. Diana plasase pe partea mea de pat o fotografie de-a lui Clint Eastwood, dedicată, cu dragoste, Diane. Acea inconfundabilă privire laconică, albastră și înghețată, la fel de intensă ca un glonț. Vorbirea lentă și parcimonioasă, ca și cum parcimonia dialogului ar fi fost un lubrifiant al vitezei împușcăturii. Un ciot de țigară stinsă între dinții strânși. Era fotografia unui războinic ce fusese pe la Troia, un Ahile din piele și piatră, strămutat acum departe de marea iabrașă a lui Homer, în mijlocul unei epopei fără apă, fără țărături, fără vele, o epopee a setei, a deșertului, și fără poezii care să cânte isprăvile glorioase ale eroului. Asta îl mâhnea: nimeni nu îl evoca. Clint Eastwood. Un erou amar mă privea printre gene blonde și de sub sprâncene de nisip. Obișnuința înrădăcinată se stricase. Trebuia să îmi închipui. Trebuia să fi știut dinainte că nici o obișnuință nu ar fi rezistat multă vreme alături de Diana. Plânsul ei, în noaptea asta, era doar amintirea daților în care ar fi trebuit să plângă și nu o făcuse.

Mi-am propus să o întreb cu prima ocazie: „Ascultă, tu plângi doar pentru că n-ai făcut asta atunci când se cuvenea?”

Privirea lui Clint Eastwood m-a oprit să o trezesc în acea clipă și să o întreb ceea ce știam deja. Ea plângea azi fiindcă nu plânsese mai demult, atunci când ar fi trebuit. Terminase recent o filmare în Oregon cu Clint Eastwood. Fusese o filmare lungă. Durase luni de zile. Au fost amanți. Dar eu nu puteam să întreb nimic, să aflu nimic. Nici ea. Asta era într-adevăr legea nescrisă, acordul tacit între amanți. Amanții moderni, adică liberi. Nu încerci să afli ce s-a întâmplat înainte, cu cine, când, cât a durat. Regula civilizată era să nu întrebi nimic. Dacă ea dorea să-mi povestească ceva, cu atât mai bine. Eu nu aveam de ce să afișez curiozitate, gelozie, nici măcar bunăvoință.

Eu aveam de păstrat doar o liniște totală uitându-mă zi și noapte la privirea războinicului lui Oreste, plasată pe partea mea așa cum ai pune icoana lui Cristos la căpătâi ca să te binecuvânteze și să te apere. Nu aveam să-i ofer satisfacția de a o întreba ceva. Dacă ea avea de gând să spună oareșice despre Clint Eastwood și despre imaginea lui brusc apărută ca un omagiu la căpătâiul culcușului nostru erotic, era treaba ei. Pasiunea, gelozia îmi spuneau: protestează, fă o scenă, trimite-o la naiba pe curva asta yankee. Rațiunea îmi spunea, nu îi da satisfacția asta. Așa ceva ar umple-o de încântare. Și ce? și ce dacă se supără pe mine, o rupe cu mine și eu mă car, și ce? și celelalte, toate. Asta era problema, că adevărata pasiune, cea pe care o simțeam atunci pentru ea, nu mă lăsa să fac nimic din ce ar fi pus în pericol faptul de a fi alături de ea, nimic mai mult. Nu mă amăgeam. În toate astea era multă nerușinare, aproape instinctuală. Îmi trântea poza fostului ei amant sub nas și eu trebuia să înghit. Răbdam pentru că nu doream să mă despart de ea. Nu voiam să fac nimic în stare să rupă vraja iubirii noastre. Ea însă, da. Fotografia aia era o provocare. Ori, cumva, era forma prin care chiar ea îmi spunea că amândoi o să mai avem parte de alte iubiri, înainte sau după a noastră? Nu am vrut să întrevăd anticiparea unei rupturi în toate astea. Nu puteam să o admit. Aș fi negat intensitatea propriei mele pasiuni, aceea de a fi cu ea, de a mă culca cu ea, mereu, mereu...

Între gelozie și despărțire, exista calea seninătății, a sofisticării, a reacției civilizate. Să nu arăți că te-ai prins. Să o iei cu destul *sansfagon*. Voia să atârne pozele lui Clint Eastwood prin toată casa? N-avea decât. Eu aș lua-o ca pe un fel de provocare puștească, glumeață, zgândăritoare, al cărei clocot ar fi potolit de maturitatea mea răbdătoare, civilizată. Eram mai în vârstă cu zece ani. Diana voia să scoată limba la mine? I-aș fi supt-o.

Dar nu am reușit să dorm liniștit, propria mea explicație nu reușea să mă mulțumească. Totul era prea simplu. Probabil că era ceva în plus și, în acea dimineață, când ea s-a trezit la cinci și s-a lipit de mine dând și oferind amorul ei cotidian, reacția mea a fost aproape mecanică, iar la sfârșit, ridicându-se din pat, înfășurată în cearșaf, de parcă privirile lui Clint Eastwood și ale mele ar fi fost, alăturate, cam prea mult, mi-a spus așa:

— Domnule, ați adunat două săptămâni de plăceri. Când credeți că o să mi le oferiți și mie?

XV

De prisos să mai spun că în dimineața aia nu am scris nici un rând. Cum să mă dedic iubirii lui Hernán Cortes și ale Malinchei, când a mea se complica într-un mod atât de misterios? Ce își oferiseră, ce își puteau da un biet soldat din Extremadura și o prințesă captivă și, pe deasupra, din Tabasco? Ceva mai mult decât alianța politică prin intermediul sexului? Altceva decât uniunea, verbală și carnală, a limbilor? În schimb, Diana s-a dus să filmeze un western ridicol în Sierra Madre, iar eu am rămas să rumeg asupra plăcerii care, după cum se vădea, eu nu i-aș fi oferit-o ei, păstrând-o numai pentru mine.

Pe moment, am fost aproape convinși că și eu eram asemenea tuturor bărbaților, mai ales asemenea tuturor celor latino-americieni, care caută satisfacția lor imediată și nu îi interesează nici cât negru sub unghie de cea a femeii. Am fost cel mai bun avocat al meu; m-am convins îndată că nu era și cazul meu, eu îi acordasem căldură și atenție Diane Soren, răbdarea mea nu putea fi pusă la îndoială, nici pasiunea. Ea era pe atât de lacomă pe cât eram

eu de dornic să o satisfac. Dacă plăcerea masculină la care se referise în acea dimineață era doar simplul, directul sărit pe ea și terminat, niciodată nu o făcusem fără toate preludiile, *joreplay*, pe care urbanitatea sexuală le prevede pentru satisfacerea femeii și aducerea ei până în preajma punctului culminant care să o conducă apoi, cu bine, spre orgasmul împărtășit, spre coitul emoțional, compus din părți egale de carne și de spirit: terminarea împreună, ajungerea în al nouălea cer... Să fi dat greș la alt capitol? Le-am trecut pe toate în revistă. I-am cerut felații când am intuit că își dorea să sugă, când apucarea ei de ceafă și aducerea către penisul meu sculat, ca pe o sclavă docilă, era plăcerea pe care ne-o doream amândoi. Dar am înțeles și când ceea ce își dorea ea era un cunilingus lent și fascinant, prin care limba mea descoperea sexul invizibil al Diane, făcându-mă să mă jenez de irumperea brutală a formei mele masculine, umflate, evidente ca un furtun uitat într-o grădină cu gazon blond; la ea, la Diana, sexul era un lux ascuns, dincolo de vâlul de păr, printre pliurile pe care limba mea le explora până ajungea la zvâcnirea ușoară, nervoasă, tremurătoare și incertă a clitorisului ei de mercur din cel mai pur. Pozițiile de șaizeci și nouă nu au lipsit, iar ea avea acea știință nelimitată a amantelor autentice care știu unde se află rădăcina sexului bărbatului, nodul de nervi dintre picioare, distanța egală dintre testicule și anus, unde se adună orice tremur viril atunci când o mână de femeie ne mângâie acolo, amenințând, promițând, insinuând spre una dintre cele două căi, cea heterosexuale a testiculelor sau cea homosexuală a fundului. Mâna aceea ne ține suspendați între înclinațiile noastre știute și cele ascunse, potențialul nostru de iubire cu sexul opus sau cu același sex. O adevărată iubită știe să ne dea ambele plăceri, să ni le mai dea și ca pe o proiecție, adică având acea intensitate maximă a lucrului doar dorit, a celui neîmplinit. Amorul total este întotdeauna androgin.

Avea chef să o sodomizez? O făceam în ambele feluri, fie așezând-o în patru labe ca să intru în vaginul ei pe la spate, fie din față ungând-o ca să ușurez pătrunderea, cotropind-o, până în cele mai profunde intimități. Am uns-o, am stropit-o cu șampanie într-o noapte, udându-ne amân-doi în hohote de râs; despre minunata ei aromă vaginală de fructe coapte am mai spus; am dat-o cu loțiunea mea masculină sub braț și între picioare; ea mi-a pus parfum de-al ei după ureche, ca să rămână veșnic acolo, zicea; eu am împodobit-o ca pe o domestică Venus cu spuma mea de ras (Noxzema) și într-o după-amiază monotonă de duminică i-am ras subsuorile și pubisul, păstrând totul într-un borcan de gem golit, până când ar fi înflorit ori s-ar fi stricat de tot, nu mai știu ce voiam...

Am sfârșit prin a râde cu poftă de toate fleacurile astea, reamintindu-mi ca să închei (așa credeam în acel moment) minunata replică a milionarului Volpone muribund și hâtru din comedia lui Ben Jonson: „Mie îmi plac femeile și bărbații, de orice sex ar fi...”

Asta să fi fost ceea ce ne lipsea: să împărtășim sexul cu alții, aceea să fie plăcerea la care se referea Diana? Ce dorea? Un *menage à trois*? Cu cine? Cu acel *stuntman* neutralizat de apariția mea? Și atunci, de ce ar trebui să fie inclus într-o triadă? Ar rămâne doar cu el; nu aș rata o întorsătură de situație ca asta: aș lăsa-o singură cu bărbatul pe care l-a îndepărtat folosindu-se de mine, singură cu el și fără *menage à trois*... Nici o *partouze*, orgia franceză, nu mi se părea foarte interesantă sau fezabilă cu un actor bătrân, cu o coafeză care mesteca gumă, cu o austeră asistentă spaniolă, cu un regizor fleșcăit, obez și bărbos și cu un operator care își trâmbița adeziunea la cultul

lui Onan ca plăcere salvatoare și sigură a prelungitelor locații cinematografice...

Cu animale?

Fetișism?

Oglinda. Poate nu ne-am jucat destul cu oglinzile.

N-am reușit să dezvolt fantezia asta, fiindcă uitându-mă în oglinda care acoperea ușile dulapului, am văzut reflectată privirea acelui Cow-boy Metafizic, Clint Eastwood, și am priceput. Știam acum ce dorea Diana.

Goi în pat, am simțit-o rece în noaptea aia și am întrebat-o dacă avea chef să facem amor.

— De ce nu mă întrebi mai bine dacă îmi place să fac amor cu tine? zise făcându-se ghem în așternut.

— Bine. Te întreb.

— Ce?

— Îți place să faci amor cu mine?

— Prostule, îmi spuse cu zâmbetul ei cel mai strălucitor, cel mai plin de gropițe.

— Mie mi-ar plăcea să fac amor cu tine în numele tuturor bărbaților care au făcut amor cu tine, i-am spus apropiindu-mă brusc de urechea ei.

— Nu spune asta, tremură ea abia vizibil. Am prins-o de mijloc.

— Nu știu dacă e bine să-ți spun asta.

— Suntem liberi. Noi doi nu ne ascundem nimic.

— E ceva care îmi place la tine. Pretinzi că suntem singuri când facem sex.

— Și nu suntem?

— Nu. Când ne întindem, eu văd cum trec prin pielea ta o grămadă de bărbați, de la primul tău iubit până la amantii tăi absenți, dar încă în vigoare...

Am privit cu coada ochiului fotografia vedetei din *Pentru un pumn de dolari* și am simțit un fior.

— Continuă, continuă...

Nu mai știam ce făceam cu mâinile. Nu îmi auzeam decât cuvintele.

— Poate să existe sex doar în doi?

— Nu, nu...

— Îți place să știi ce gândesc eu despre toți bărbații care te-au avut înainte, chiar în timp ce te posed eu?

— Te încumeți să-mi spui?

— Tu nu știi, Diana? Nu-ți place și ție?

— Nu-mi spune asta, te rog.

— Nu te dezamăgesc dacă-ți spun?

— Nu, aproape că strigă, îmi place...

— Am crezut că n-o să-ți placă...

— Nu spune nimic. Simte ce simt...

— De ce nu ne încumetăm să simțim plăcerea asta, dacă ne încântă atâta?

— Ce plăcere? Ce spui?

— Plăcerea asta. Cea pe care ți-o dau gândindu-mă că sunt altul, cel pe care tu-l simți, închipuindu-ți că și eu devin altul, recunoaște...

— Da, îmi place, mă scoate din minți, nu te opri...

— Aș vrea ca toți să fie aici, privindu-ne cum ne mângâiem, pe tine, pe mine...

- Da, și eu, nu te opri, continuă...
- Nu-ți da drumul încă...
- Azi îmi dai multe penisuri, așa că...
- Rezistă, Diana, se uită toți la noi, din oglinda asta ne privesc și ne pizmuiesc...
- Spune-mi că și ție îți place că ei se uită la noi...
- Îmi place că pretinzi că o facem singuri, îmi place să știu că-ți place...
- Îmi place, îmi place, îmi place... După ce am terminat, ea s-a întors spre mine, a mijit ochii gri (albaștri?) ca o ceață uitată și mi-a spus:
- Cât de puțină imaginație ai.

XVI

Pe bună dreptate sau nu, am trăit pentru scris. Literatura, aproape încă din copilărie, a însemnat pentru mine filtrul experienței, de la teama față de pedeapsa paternă, până la nopțile de iubire cele mai recente. Sex, politică, suflet, totul trece la mine prin experiența literară. Perspectiva cărții rafinează și consolidează datele vieții trăite. Poate că nimic din toate astea nu este sigur sau, în realitate, lucrurile stau exact pe dos: imaginația literară este cea care determină, care provoacă celelalte situații „reale” din viața mea. Dar dacă este așa, eu nu-mi dau seama. Însă aș vrea să am conștiința faptului că pentru mine realitatea nu este ceva simplu sau care se definește doar prin una dintre dimensiunile sale. Există oameni pentru care realitatea înseamnă doar lumea obiectivă, concretă: scaunul este scaun, muntele s-a aflat mereu acolo, norul trece, dar ascultă de legile fizicii; toate astea sunt reale. Pentru alte persoane, nu există altă realitate în afară de cea interioară, realitatea subiectivă. Minte este o sală vastă, nemobilată care se umple puțin câte puțin, de-a lungul vieții, cu mobilierul percepțiilor. Lumea obiectivă există, dar nu are sens dacă nu trece prin filtrul minții mele. Subiectivitatea îi conferă realitate unei lumi de obiecte mute, nemișcate, însă există o a treia dimensiune care este cea în care individualitatea mea intră în contact cu ceilalți, cu societatea mea, cu cultura căreia îi aparțin. Adică, există ceva care nu este nici paradox, nici imposibilitate și care se numește individualitatea colectivă. Acolo mă simt mai împlinit, mai mulțumit, în consonanță mai bună cu lumea. În acea individualitate împărtășită, unde găsesc familia, femeile și sexul, prietenii... Astfel, pentru mine realitatea este ca o stea în trei colțuri: materia, psihicul și cultura. Realitatea materială, realitatea subiectivă și realitatea întâlnirii eului meu cu lumea. Nu îmi place să o sacrific pe nici una dintre ele. Numai atunci când cele trei se manifestă, pot să spun că mă simt fericit.

Jocurile noastre de salon nocturne au continuat și unul dintre ele era scrabble, jocul de cuvinte formate din jetoane așezate pe un cadru. Câștigă cel care formează mai multe cuvinte cu literele care îi vin la întâmplare. Combinația alfabetică se schimbă în funcție de limbă, pentru că spaniola abundă în vocale, iar engleza, în schimb, este plină de consoane. Litera „W”, grupul „SH” și dublele „TT”, „MM” sau „SS” formează în engleză legături de neconceput în spaniolă. Noi, pe de altă parte, avem acel clitoris al limbii, „N”, care îi înnebunește pe străini pentru că li se pare că este o extravaganță hispanică, medievală, comparabilă cu Sfânta Inchiziție, când ea de fapt este o literă futuristă, care cuprinde și suprimă coiturile dificile ale lui „GN” din franceză, ale lui „NH” din portugheză sau impronunțabilul grup „NY” din

engleză.

Jucam ca într-o familie plictisită și bine consolidată toți trei, Diana, Lew și cu mine, folosind alfabetul englez. Deși știu destul de bine limba engleză, nu îi aparțin și nu îmi este proprie. Niciodată nu am visat în engleză. Mental, o vorbesc traducând rapid din spaniolă. Asta se vede pentru că engleza mea este plină de paronimii spaniole, locuțiuni de origine latină și arabă, mai mult decât de extracție saxonă și germanică. Greșeala mea, în noaptea aia, a fost să-mi așez dinainte, pe tablă, cuvântul *wheel* (roată) formată perfect și cu cinci spații în continuare pentru a-l completa și câștiga puncte formidabile. Nu îmi venea în minte decât *wheel-barrow* (căruță), fiindcă adesea fredonam o melodie irlandeză simpatică, *Molly Malone*, care străbătea străzile lungi și înguste cu harabaua ei (*she plowed her wheelbarrow through the streets long and narrow*), numai că pentru acel cuvânt era nevoie de șase spații, iar eu, pe de altă parte, nici nu aveam literele necesare. A trebuit să las să-mi treacă rândul și Lew, în schimb, a și umplut spațiul acela al jocului râvnit de mine cu cele cinci litere ale sale, *house*, pentru a forma cuvântul compus saxon *wheelhouse*, cabina timonei. Am spus că nu cunosc acel cuvânt. Diana m-a privit prelung. A întors violent literele care se aflau pe tăblița mea și mi-a demonstrat că aș fi putut să umplu spațiul liber de dinainte cu *chair*, formând *wheelchair*, care înseamnă, pur și simplu, scaun cu rotile.

— Și zici că vrei să predai la o universitate din Statele Unite? Îmi spuse pe un ton de o ironie insuportabilă. Ai grijă. Studenții vor ajunge să te învețe ei pe tine.

— Știi totul sau își închipuie asta?

— Știi mai mult decât tine, de asta poți să fii sigur, zise Diana și Lew coborî privirea și ceru să continuăm jocul.

Ba chiar Lew Cooper a fost cel care a sugerat un alt joc pentru serile noastre de monotonie locală. Să ne imaginăm, spuse el, că suntem Rip Van Winkle și că dormim timp de douăzeci de ani. Peste ce fel de țară dăm când ne trezim?

— Mexic sau Statele Unite? am întrebat, pentru a fi clar că există mai mult de o țară pe lumea asta.

S-au uitat la mine de parcă aș fi fost chiar un înapoiat mental.

Cooper a trecut imediat, inevitabil, la tema pierderii inocenței care îi obsedează așa de mult pe yankei. M-am întrebat mereu când au fost inocenți, atunci când i-au omorât pe indieni, când s-au lăsat pradă destinului neexprimat și au dat frâu liber ambițiilor continentale, de la Atlantic la Pacific, când anume? În Mexic îi admirăm pe cadeții care s-au aruncat de pe înălțimile fortului de la Chapultepec ca să nu se predea trupelor invadatoare ale generalului Winfield Scott. Să fi fost doar niște adolescenți perverși care au refuzat să își predea steagul inocenței invadatoare? Când au fost inocente Statele Unite? Atunci când exploatau munca negrului în sclavie, când se masacrau între ei în timpul Războiului de Secesiune, când exploatau munca unor copii și emigranți și adunau averi colosale obținute, fără îndoială, în mod inocent? Când au călcat în picioare țări fără apărare ca Nicaragua, Honduras, Guatemala? Când au aruncat bomba peste Hiroshima? Când McCarthy și comisiile lui au distrus vieți și cariere pe baza unei simple insinuări, bănuieli, paranoia? Când au desfoliat jungla din Indochina cu otravă? Am răs în sinea mea, păstrând un posibil răspuns pentru întrebarea jocului lui Rip Van Winkle. Da, poate că SUA au fost inocente doar în Vietnam, pentru prima și unica dată, crezând că, așa cum a spus generalul Curtis Le May, șeful Forțelor

Aeriane ale Statelor Unite, „bombardarea Vietnamului e ca o întoarcere la perioada cavelor”. Ce uimitor trebuie să fi fost pentru o țară care nu pierduse niciodată un război să piardă unul chiar în fața unui popor sărac, asiatic, galben, inferior etnic în mintea rasistă care, exprimată sau reprimată, rușinată sau combătută, persistă în orice american ca o cruce țintuită în frunte. Cei doi americani vorbeau, iar eu, poate pentru că ambii erau actori, mi-am imaginat că faimoasa inocență era doar o imagine de auto-consolare, promovată cu precădere de cinematografie, în literatură, de la începuturi, de la chinuitul puritanism al lui Hawthorne, până la coșmarele nocturne ale lui Poe și cele diurne ale lui James, nu a existat inocență, ci teamă de forțele întunecate pe care fiecare ființă umană le poartă în sine; eul potrivit este protagonistul din *Moby Dick*, de exemplu, nu o balenă. De acord, asta aproape că este o definiție a literaturii bune, a epicii despre eul potrivit... Nu știu dacă Tom Sawyer și Huck Finn sunt într-adevăr inocenți sau reprezintă doar o aspirație bucolică în care legătura cu familia (Tom) sau cu râul (Huck) îi distrage momentan de la datoriile curente de a câștiga bani, de a-i sprijini pe cei năpăstuiți și de a practica aroganța ca pe un drept divin. În orice caz, Mark Twain nu era inocent, era ironic, iar ironia, potrivit inventatorului ei modern, Kierkegaard, este negativă, „o dezvoltare anormală care... la fel ca ficatul de gâscă de Strasbourg ajunge să provoace moartea individului”. Dar, în același timp, reprezintă o modalitate de a ajunge la adevăr, deoarece limitează, definește, încheie, abrogă și penalizează ceea ce noi credem că ar fi o certitudine.

Dar în cinematograful american chiar este creat mitul inocenței, fără nici o umbră de ironie. Ochii mei de copil sunt plini de acele personaje de provincie, care ajung în orașe și se expun celor mai mari pericole, luptând contra sexului (Lilian Gish), locomotivelor (Buster Keaton), zgârie-norilor (Harold Lloyd). Cum mai savuram, de mic, filmele sentimentale inocente ale lui Frank Capra, în care viteazul Quijote provincial, Mr. Deeds sau Mr. Smith, învinge cu inocența sa forțele corupției și ale minciunii. Era un mit frumos, în acord cu politica umanistă a lui Franklin Roosevelt. Pentru că doctrinei New Deal propuse de el i-a urmat al doilea război mondial cu lupta contra fascismului, care nu numai că nu era inocent, ci era diabolic de-a dreptul, americanii (și noi împreună cu ei) au crezut cu totul în mitul inocenței. Grație onestității lor, au salvat lumea de două ori, învingând forțele răului, i-au arătat cu degetul și anihilat pe reprezentanții supremi ai axei răului, Kaiserul și Hitler. De câte ori nu am auzit americani de toate felurile spunând: „De două ori ne-am dus să salvăm Europa în secolul ăsta. Trebuie să ne fie mai mult decât recunoscători.” Pentru ei, ca în „romanele internaționale” ale lui Henry James, Europa este coruptă, Statele Unite sunt inocente. Nu cred să existe o altă țară, mai ales una cu atâta putere care să se simtă așa de inocentă sau să facă paradă de asta. Englezii ipocriți, francezii cinici, germanii mândri (inculpații și autoflagelanții germani, așa de lipsiți de ironie), violenții (sau plângăreții) ruși, nici unii nu își închipuie că națiunea lor ar fi fost vreodată inocentă. Statele Unite, în consecință, declară că politica lor externă este total dezinteresată, aproape un gest filantropic. Cum asta nu este și nici nu a fost vreodată așa pentru nici o mare putere, inclusiv pentru Statele Unite, nimeni nu îi crede, însă autoamăgirea americană îi aruncă pe toți într-un fel de zăpăceală comună. Toți știu ce fel de interese se află în joc, dar nimeni nu trebuie să recunoască asta. Ceea ce se urmărește, dezinteresat, sunt libertatea, democrația, salvarea celorlalți de ei înșiși.

Mi-am închipuit-o pe Diana în copilărie, ascultând predici luterane într-o biserică din Iowa. Ce putea să înțeleagă o minte de copil când un pastor îi spunea că toți oamenii sunt vinovați, nedemni, condamnați și totuși Cristos îi acceptă, deși nu merită, pentru că moartea lui Cristos a spălat cu prisosință păcatele noastre? O doctrină de dimensiunile astea ne osândește, așadar, să trăim încercând să justificăm credința lui Cristos în noi? Sau ne condamnă să fim complet iresponsabili, deoarece păcatele noastre au fost mântuite pe Golgota?

Cuvintele bătrânului actor mergeau mai departe decât cugetările mele. Rip Van Winkle al său se trezea și nu mai recunoștea țara întemeiată de Washington și Jefferson. Lew Cooper vedea ceea ce trăise chiar el cu ochii larg deschiși. Vedea nevoia puritană teribilă de a avea un dușman vizibil, identificabil, incontestabil. Viciul american era obsesia aceasta maniheistă în stare să priceapă lumea doar împărțită în buni și răi, fără nici o altă posibilitate. Cooper spunea că nici un american nu poate să trăiască liniștit dacă nu știe contra cui luptă. Ascunde acest lucru în spatele ideii că trebuie să recunoască răul ca să îi poată apăra pe cei buni. Dar când Rip Van Winkle se trezește, iarăși și iarăși, descoperă că cei buni, ca să se apere, au împrumutat felul de a fi al celor răi. McCarthy nu i-a urmărit pe comuniștii pe care îi vedea ascunși pe sub paturi. I-a prigonit și i-a umilit și i-a divizat pe democrați cu aceleași metode pe care comunistul Vâșinski le folosisese în Uniunea Sovietică pentru a-i combate de fapt tot pe comuniști. Victimele *maccarthismului*, ale Comitetului pentru Activități Antiamericane, ale Comitetului Dies, ale tuturor acelor tribunale ale Inchiziției aduse la zi au fost Washington, Jefferson, Lincoln, spunea cu amară tristețe Lew. Ne-am condamnat pe noi înșine. Rip Van Winkle preferă să intre înapoi într-o scorbura de copac și să mai doarmă douăzeci de ani. Știe că la trezire o să dea peste aceeași situație.

— O țară care, în ciuda a ceea ce și-a propus, nu a reușit să ajungă la înălțimea idealurilor sale? i-am întrebat pe colegii mei de joc.

— Da, zise Cooper. Nici o țară nu a reușit asta. Însă celelalte sunt mai cinice. Noi suntem idealisti, nu știai? Ne situăm întotdeauna de partea binelui. Unde ne aflăm noi, acolo se află și binele. Când nu mai credem asta, înnebunim.

— Nu ar fi trebuit să plecăm niciodată, zise mult mai simplu Diana.

Mi-o aduc aminte în acel moment așezată pe covoraș, cu picioarele încrucișate și cu mâinile unite în poală.

— Romanul lui Thomas Wolfe care se intitulează „*You Can't Go Home Again*”... „Nu te mai poți întoarce acasă”... ăsta e titlul cel mai adevărat din toată literatura americană... Pleci de acasă și nu te mai poți întoarce, oricât ai dori..., adăugă Diana cu privirea obosită.

Am întrebat-o din priviri dacă era și cazul ei. A dat din cap că da.

A povestit că, atunci când s-a întors după ce trăise în Franța, a dat peste o întreagă nouă generație în California, în Vestul Mijlociu, pe Coasta de Est, care voia să dea ce avea mai bun și nu era lăsată. Era atât de mare contrastul dintre idealurile tinerilor în deceniul care tocmai trecuse, anii șaizeci, și corupția, minciuna enormă a guvernanților, violența care izbucnea prin toți porii societății... în noaptea aia, Diana a povestit ceea ce era în mintea întregii lumi, dar a povestit așa cum era ea, o fată din Vestul Mijlociu care se dusesese să doarmă la Paris și apoi, la fel ca Rip Van Winkle, revenise în anii șaizeci în plină viitoare a asasinării fraților Kennedy și a lui Martin Luther

King, a pieirii unor zeci de mii de flăcăi duși de prin așezările rurale în junglele asiatice, morții din Vietnam, soldații drogați, morții inutili, carnea de tun, iar în țară un cor de mincinoși spunând că ținem piept expansiunii Chinei prin salvarea democrației vietnameze, împiedicând căderea pieselor de domino... Johnson, Nixon, marile voci ale ipocriziei, ignoranței, prostiei. Cum să nu devină dezamăgită o generație întreagă, cum să nu se ajungă la mitralierea studenților în Kent State, la bătaia cu bastoane a manifestanților din Chicago, la aruncarea în închisori a Panterelor Negre? Și pentru ce? — ridică tonul Diana, părând că se trezește chiar ea dintr-un somn prelung din spatele unui ecran argintat care era propria ei perspectivă asupra lumii — dacă nu ca să facă averi, ca să se corupă în mod vulgar, cu cât îmbogățeau mai tare vreo sută de contractanți și o duzină de mari companii care lucrau pentru apărare, e în regulă, asta înțeleg, dar mă scoate din minți capacitatea acestor canalii de a se îndrăgosti de propria putere, de a crede în puterea lor ca în ceva nu doar veșnic, ci și important, Doamne sfinte, ultracretinii ăștia cred că puterea lor contează, nu știu că singurul lucru care contează e viața unui tânăr pe care l-au trimis să moară degeaba într-o junglă asiatică, un băiat zăpăcit de cap care pentru a-și justifica prezența acolo a dat foc unui sat și i-a omorât pe toți locuitorii, altfel, de ce s-ar mai afla acolo, la ce-ar mai fi bună mitraliera asta a cărei fabricare a dat de lucru unor mii de muncitori și familiilor lor, o simplă mitralieră îi dădea atâta putere lui Lyndon Johnson, lui Richard Nixon, Zeiței Minciuna, Curvei Puterea? Diana Soren își pierdea suflul, vocea îi aluneca într-un abis straniu, gol, avea să se întoarcă la somnul de încă douăzeci de ani, doar ca să nu afle ce se mai întâmplă acolo, acasă, unde nu te mai puteai întoarce niciodată... America era ceea ce se în-tâmpla în afara somnului.

Apăsă pe butonul casetofonului și se auzi vocea lui Jose Feliciano cântând *Baby Light My Fire*. Cooper se ridică indignat și închise aparatul. Parodie vocea lui Feliciano. La asta am ajuns. Asta era muzica de azi, muzică sălbatică de cretini, *baby light my fire*, se strâmbă hidos și ceru permisiunea să plece la culcare.

XVII

După ce devenise clară prerogativa mea de a rămâne acasă și de a scrie toată ziua, într-o dimineață, pe neașteptate, m-am dus pe platoul de filmare. Diana nu s-a supărat că nu am anunțat-o, m-a primit cu mari gesturi de bucurie, m-a dus și m-a prezentat tuturor și m-a invitat să beau o cafea în rulota ei. Era aceeași pe care o folosiserăm în studiourile Churubusco din Ciudad de Mexico. Acum, zise ea cu o privire șugubeață, nu mai trebuie să o folosim ca atunci. De ce nu? i-am răspuns.

Când am ieșit din rulotă, fata de la machiaj și coafeza o așteptau nerăbdătoare. Regizorul era neliniștit. Ziua înnorată începea să se însenineze. El privea către cer printr-un aparat mic, foarte delicat și misterios, închizând un ochi, încrețindu-și toată fața, de parcă ar fi așteptat instrucțiuni de sus pentru a continua filmările și a mai economisi banii unei companii care fără îndoială lucra în preajma lui Dumnezeu, având binecuvântarea și mandatul acestuia.

Peisajul munților din Santiago se strică și se reface după capriciile luminii. Am mers pe podiș până la înălțimile care adunau toată umbra zilei, legănându-se ca niște copaci sub mirajul firmamentului. Niște copii jucau

fotbal pe un teren improvizat. Spectacolul era comic, fiindcă nici o capră dintre cele cu care veniseră nu respecta zona demarcată pentru joc și intrau în ea tot timpul; atunci, băieții încetau să mai facă pe micii campioni de fotbal și reveneau la condiția lor de îngrijitori de turme. Un grup de oi placide, cu lâna răsucită asemenea unei peruci murdare de magistrat englez, ajunse deodată pe teren și puștiul care le avea în grijă începu să fie fluierat și înjurat de către jucători. Unul dintre aceștia sări pe el, îi luă bățul de păstor și începu să-l bată. Am alergat să-l opresc, i-am despărțit, l-am certat pe agresor, care era mai înalt decât cel agresat, și i-am ocărât pe bătaușii echipelor care erau gata să se răzbune pe mioarele care le stricau marginile terenului sportiv, marcându-le cu căcăreze.

— Ia mai lăsați-l, măi bătaușilor. Nu-i vina lui.

— Ba-i vina lui, zise cel mai mare. Cine se crede. N-o fi Benito Juarez.

Aluzia asta mi s-a părut atât de insolită că la început am izbucnit în râs, apoi am devenit curios. L-am privit cu atenție pe băiatul agresat. N-avea mai mult de treisprezece ani, înfățișarea lui era foarte indigenă, obrații îi erau ca două vase de lut ars, ochii aveau o tristețe moștenită, trecută din secol în secol. Era îmbrăcat cu o cămașă, niște izmene mulate, pălărie de paie, sandale și avea, pe deasupra, o turmă în grijă. Era într-adevăr o copie a lui Benito Juarez, care până pe la doisprezece ani nu a vorbit în spaniolă, a fost un păstor analfabet, iar apoi, după cum se știe, a devenit președinte, învingător al împăratului Maximilian și al francezilor, eroul Americilor și specialist în zicale celebre. Silueta lui impasibilă se află în mii de piețe din sute de orașe mexicane. Juarez s-a născut ca să devină statuie. Băiatul ăsta era originalul.

I-am oferit o coca-cola și ne-am îndreptat agale spre platoul de filmare.

— De ce te atacă?

— S-au ofticat rău că eu am făcut pe Juarez.

— Povestește-mi cum s-a întâmplat. Mi-a spus că în urmă cu un an, o companie de televiziune engleză fusese pe acolo să borneye un film și că i-au oferit să joace rolul lui Juarez copil păzindu-și turma. Tot ce avea de făcut era să treacă prin fața camerelor cu oile. I-au dat zece dolari. Ceilalți băieți l-au privit cu dispreț, dar el a cheltuit o parte din bani făcându-le cinste tuturor cu coca-cola, însă cea mai mare parte din bani i-a dat-o tatălui său. Băieții nu s-au liniștit. I-au purtat pică, l-au izolat. El i-a întrebat pe englezi când se va da filmul, când va putea să-l vadă. Ei i-au spus că peste un an. Că se va anunța desigur prin ziare și în programele de televiziune. Le-a spus asta băieților, dar ei n-au făcut decât ca să-l insulte și mai tare. Când o să te vedem la televizor, Benito? Ce, or să te facă vedetă de cinema, Benito? Și dacă n-au fost decât niște gogoși, Benito?

M-a întrebat dacă știam că s-ar fi difuzat filmul și când ar putea fi văzut și aici, în Santiago, pentru a le astupa gura tuturor boilor ăstora.

Nu, i-am spus, nu știu nimic, nu am auzit niciodată despre filmul ăsta...

Puștiul strânse buzele și lăsă coca-cola pe jumătate băută. Îmi ceru voie să plece să-și vadă de turmă.

M-am întors pe platou. *Stuntman*, cascadorul, tocmai realiza o scenă de îmblânzire a unui mânz sălbatic în fața camerelor. Era îmbrăcat cu vestimentația actorului principal, care îl privea din scaunul său pliant, sorbind dintr-un pahar cu *bloody-mary*. Regizorul mai cerea câte o împușcătură, ca să-l agite pe mânz, și atunci *stuntman* intra în țarc să-l mai dreseze. O căuta din priviri pe Diana, așezată alături de actor, iar regizorul începea să-l certe,

nu avea de ce să se uite spre actori, nu avea de obținut încurajările nimănui. Nu își dădea seama că era singur în munții mexicanii îmblânzind un mânz sălbatic, nu aflate încă despre iluzia scenică prin care este anulat cel de-al patrulea perete al scenei, cel care se deschide către public, către oraș, către lume, către magie, devenea tot mai elocvent regizorul, în cuvintele căruia recunoșteam adeptul artelor lui Stanislavski și Lee Strasberg, redus (sau mărit, după cum priveai) la acest post de creator al unei arte unde arta nu trebuie niciodată să se facă simțită. Era în regulă, mi-am spus. Era un compromis satisfăcător. În mâinile unui Bunuel, Ford sau Hitchcock era *cel mai bun* compromis: să spui totul cu o artă care fiind atât de înaltă și de intensă nu se mai făcea simțită, topindu-se în claritatea execuției tehnice. O artă identică privirii.

Stuntman o luă în glumă, râse și spuse tare:

— Să vină încoace scriitorul mexican să-l domesticesc eu. Se zice că sunt mari călăreți mexicanii ăștia.

— Nu, i-am strigat din mers, eu nu știu să călăresc. Dar nici tu nu știi să scrii o carte.

Nu m-a auzit, sau era prea mărginit, fiindcă tot restul zilei nu făcuse altceva decât o succesiune de activități manuale, mutase rulote, prinsese cabluri, ridicase mașini, stârnise cai, încercase puști și număraseră în gura mare cartușele trase, de parcă voia să mă impresioneze cu îndemânarea lui mecanică, pe mine care nu știu să conduc nici măcar un automobil sau să schimb o roată. Exhibiționismul său fizic mă liniștea, totuși. Mai demult, când coafeza îmi povestise că încă din Oregon *stuntman* umbla după Diana, mi l-am imaginat într-o rulotă cu ea în timp ce eu rămâneam în Santiago să îmi scriu cu dezamăgire crescândă strofele chinuite. Iar acum, văzându-i fanfaronadele *machiste*, m-am convins că nu o atinsese niciodată. Se afișa prea mult, insista, nu era sigur pe el, nu era un rival...

Pe drumul de întoarcere la Santiago, Diana s-a sprijinit de umărul meu și a început să se joace cu unghiile mele, excitându-mă. Am trecut cu mașina pe lângă puștiul care îl jucase pe Juarez și i-am relatat Diane toată povestea.

— Ce i-ai spus?

— Adevărul. Că nu știam nimic.

Ea a scos un zgomot gutural pe care și l-a reprimat imediat, ducându-și mâna la gură, dând drumul unghiilor mele.

— Ce rău ai făcut.

— Nu te-nțeleg.

— Cum să-nțelegi? Tu ești un om care găsește mereu masa pusă, tu nu știi ce înseamnă să lupți, să te smulgi din mizerie...

— Diana...

— Trebuia să-i spui că da, nu-ți dai seama, trebuia să-i spui că l-ai văzut, că a fost grozav, că filmul e un succes peste tot, că în curând va rula și aici, la Santiago și că asta o să le închidă gura prietenilor săi...

— Dar asta e o iluzie...

— Cinematograful e o iluzie! ochii ei strigau mai tare decât glasul.

— Refuz să le dau speranțe false oamenilor ăștia. E mai rău. Te asigur că mai târziu se vedește că e mai rău. Prăbușirea e dezastruoasă.

— Ei bine, eu cred că trebuie să-i întinzi o mână celui care are nevoie, toți avem nevoie să ni se-ntindă o mână...

— O pomană, vrei să spui...

— OK, așa, o pomană...

— Ca să nu mai iasă niciodată din starea de pomanagii. Nu pot să sufăr caritatea, filantropia...

Se îndepărtă de mine de parcă aş fi ars-o, îngheţând la rândul ei.

— Chiar mâine o să-l caut pe băiatul acela.

— Îţi repet că o să-l faci şi mai nefericit.

— O să caut filmul ăla, o să-l aduc aici, o să i-l arăt copilului, familiei, prietenilor...

— Or să-l urască şi mai tare, or să-l invidieze, Diana, şi n-or să fie urmări, nu va exista un alt film...

— Ce puţină imaginaţie ai, te asigur că eşti lipsit total de imaginaţie, ca şi de milă...

— Pentru tine, toate sunt ca pastele de dinţi italiene...

Ne-am întors spatele, privind cu mare atenţie un peisaj neinteresant, plat, şters.

XVIII

— Ai lăsat uşa deschisă.

— Ți se pare. Uite. E bine-nchisă.

— Mă refeream la uşa de la baie.

— Da. E deschisă. Şi ce dacă?

— Ți-am cerut să o ții mereu închisă.

— Numai că acum tot intru şi tot ies prin ea.

— De ce?

— De aia. Fiindcă m-a lovit dintr-o dată răzbunarea lui Moctezuma, pentru că...

— Minţi. Asta nu vi se-ntâmplă vouă. E rezervată pentru noi.

— Diareea nu ține seamă nici de frontiere, nici de culturi, dacă vrei să ştii!

— Eşti de o vulgaritate îngrozitoare.

— Ce-ţi pasă dacă uşa de la baie e deschisă sau închisă?

— E doar o favoare pe care ți-o cer.

— Ce drăguț. Bine că nu-mi dai ordine. Doar mă aflu în casa ta.

— Nu am spus asta. Te rog doar să respecti...

— Fixurile tale?

— Nesiguranța mea, prostule. Sunt foarte sensibilă la ceea ce e deschis sau închis, mi-e frică, ajută-mă, respectă-mă...

— Relația noastră o să atârne de faptul că eu închid sau las deschisă uşa de la baie?

— E un lucru mărunț. Și, da, te afli la mine acasă...

— Iar tu în țara mea.

— Mâncând rahat, e adevărat.

— Am putea să ne întoarcem în Iowa ca să mâncăm gogoși în celofan, hamburgeri din carne de câine, când vrei...

— Dacă nu-mi respecti slăbiciunea, n-ai de-cât să iei pentru tine baia cealaltă și să mi-o lași pe asta doar pentru mine...

— Aș putea să mă și duc să dorm în altă cameră.

— Îți cer doar o favoare neînsemnată. Ține uşa de la baie închisă. Mi-e frică de ușile de la baie deschise, clar?!

— Dar nu te deranjează să dormi cu draperiile de la fereastră desfăcute.

— Asta îmi place.

— Ei bine, mie nu. Intră soarele de la prima oră a dimineții și nu mai pot să dorm.

— Îți împrumut o mască de ochi de la American Airlines.

— Tu te trezești în zori, e-n regulă. Dar eu rămân cu o nevralgie cumplită.

— Du-te la farmacie și cumpără-ți aspirină.

— Pentru că ții tu neapărat să dormi cu draperiile deschise?

— Aștept.

— Pe cine? Pe Dracula?

— Noptile frumoase în care luna umple o încăpere, o transformă și te transportă în alt moment al vieții tale. Poate asta se va-ntâmpla vreodată.

— Vreodată?

— Da. Lumina lunii într-o încăpere, într-un amfiteatru, asta transformă lumea, în așa ceva poți să crezi.

— Mi-ai spus să nu cred în biografia ta.

— Doar în imaginile pe care ti le ofer eu treptat.

— Iartă-mă. O să țin ușa închisă. Ca să nu scape nici o rază de lună.

— Mulțumesc.

— Dacă o să intre vreodată, în vreo noapte.

— O să intre. Viața mea depinde de asta.

— Cred că vrei să spui: memoria mea.

— Tu nu-ți amintești de nici o noapte pe care ai vrea s-o recuperezi?

— De multe.

— Nu, nu se poate să fie „multe”. Una singură sau nimic.

— Trebuie să mă gândesc la asta.

— Nu. Să-ți imaginezi.

— Spune-mi de ce instrumente am nevoie, Duse.

— Nu-ți bate joc.

— Duse meduse.

— E nevoie de zăpadă.

— Aici?

— *Zăpadă* tot timpul. Zăpadă în toate cele patru anotimpuri ale anului. Nu-mi pot imagina așa ceva fără zăpadă. Zăpadă afară. Un cerc. Un teatru circular. Un amfiteatru. Un luminator. Noaptea. Eu întinsă pe scenă. Numai noi doi. El deasupra mea. Căutând cu mâna. Ridicându-mi fustița.

— Așa?

— Fără grabă, explorând, ridicându-mi fustița, băgându-mi mâna prin chiloți, căutând întunericul...

— Așa.

— Până când trece luna și lumina ne acoperă, lumina lunii luminează prima noapte de iubire, iubirea mea...

— Așa, așa...

— Așa. Te rog, acum.

— Dar nu e lună. Îmi pare rău.

— Ce?

— Luna nu e aici. Va trebui să așteptăm. Sau dacă vrei cumpăr una de hârtie și ți-o atârni deasupra patului.

— Nu ai imaginație, ți-am mai spus.

— Hai, nu plânge, nu merită.

— Aproape. Aproape că îți reușise. Ce păcat.

— Uite.

— Ce faci? Ce-i asta?

- Un cadou. În schimbul pasteii de dinți.
- Mi-ai omorât imaginația. Nu ai dreptul să faci asta.
- E deja trei dimineața. Trebuie să te scoli foarte devreme. Mai dorești ceva?
- Ridică-te și închide ușa de la baie, te rog.
- Noapte bună.

XIX

Autoritățile din Santiago au oferit o cină echipei de filmare. O curte interioară a Primăriei coloniale a fost amenajată cu mese, scaune și decorată cu hârtie creponată și cu felinare chinezești. Funcționarii s-au distribuit echitabil: domnul guvernator cu regizorul, președintele comitetului municipal cu actorul și cu iubita lui. Diana și cu mine alături de comandantul zonei militare, un general cu o înfățișare deosebit de orientală. Se spune că generalul francez Maxime Weygand era fiul natural al împărătesei Carlota făcut cu un oarecare colonel Lopez, un apropiat al împăratului Maximilian, care l-a trădat de două ori: mai întâi cu împărăteasa, apoi în tabăra republicană de la Queretaro, unde Lopez le-a deschis calea *juarezistilor* ca să-l captureze pe împăratul austriac. În acel moment, Carlota era de mult plecată în Europa, ca să-i ceară ajutorul lui Napoleon al III-lea, alt trădător, precum și Papei Pius al IX-lea. Și-a pierdut mințile la Vatican și a fost prima care a petrecut (oficial) o noapte în încăperile pontificale.

A înnebunit sau ăsta să fii fost pretextul pentru a-și ascunde sarcina și nașterea? Nu a mai ieșit dintre zidurile castelului ei și tânărului cadet „Weygand”, născut în 1867 la Bruxelles, i-a plătit guvernul regal belgian studiile de la St. Cyr și așa a ajuns șeful statului major din Foch în Primul Război Mondial și comandant aliat suprem la începutul celui de al Doilea. Probabil că a atras atenția multora în Franța acest general *mândrii*, cu pomeți ridicați, nas mayaș, buze subțiri ca o lamă și încununate de o mustață rară, tunsă scurt, abia vizibilă. Scund, cu oase fine și destul de îndesat, cu părul negru ras pe tâmpile, descrierea mea făcută generalului Weygand nu are ca scop decât să îl descrie pe generalul Agustin Cedillo, comandantul zonei militare Santiago. Îl asociez cu imperiul impus de Napoleon al III-lea în Mexic pentru că, în plus, pe unul dintre balcoanele curții interioare se mai aflau și acum, dintr-o neglijență republicană fără îndoială, însemnele imperiului: acvila cu șarpele, însă cu coroană, iar la baza scutului deviza: EGALITATE PRIN JUSTIȚIE.

Așezat în fața mea și alături de Diana, ne privea curios pe amândoi, cu coada ochiului, de parcă privirea directă ar fi ținut-o doar pentru marile ocazii. Mi-am imaginat că acestea ar putea să fie doar cele ale înfrângerii și ale morții. Nu m-am mai îndoit deloc: omul acesta ar fi privit ținută la un pluton de execuție, ca să dea și ordinul de tragere sau ca să-l primească, în aceeași stare egală de spirit. S-ar fi ferit, în schimb, să privească direct pe cineva în viața obișnuită, fiindcă la noi în țară și între bărbați o privire directă echivalează cu o privire de înfruntare și provoacă două reacții posibile. Cea a lașului este să își coboare privirea, strângându-se și dându-se deoparte, așa cum spune și o melodie. Cea a viteazului este de susținere a privirii celui alt pentru a vedea cine o coboară primul pe a sa. Situația se precipită când unul dintre cei doi viteji pronunță cuvintele rituale: „De ce vă uitați la mine?” Violența crește dacă se folosește formula familiară a tutuitului: „Ce te uiți la

mine?”, iar dacă se mai și adaugă o insultă directă: „Ce te uiți la mine, boule, cârpă, ticălosule?”, explodează.

Cunoscător al protocolului privirii în Mexic, l-am privit și eu dintr-o parte pe generalul Cedillo, observând cum ne privea și el pe Diana și pe mine și, trecându-mi privirea mai departe peste curte, am văzut că atitudinea asta se repeta de la o masă la alta. Toți evitau să se privească direct în ochi, mai puțin inocenții americani din echipă. Guvernatorul îl privea cu coada ochiului pe comandant și la fel acesta pe guvernator; primarul încerca să evite privirile amândurora, iar eu am zărit, într-un colț al curții, un grup de tineri în picioare, printre ei aflându-se și cel care se apropiase de mine în piața mare ca să stăm de vorbă, tipul cu mustați *zapatiste* și ochi languroși pe nume Carlos Ortiz, tizul meu.

Comandantul și-a dat seama unde îmi era ațintită privirea și, fără să și-o miște pe a sa, mi-a spus:

— Îi cunoașteți pe studenții de pe aici? l-am răspuns că nu, doar din întâmplare, pe unul care îmi citise cărțile.

— Aici nu sunt librării.

— Ce păcat. Și ce rușine.

— Așa zic și eu. Cărțile trebuie aduse de la Ciudad de Mexico.

— Aha, sunt importuri exotice, am spus cu cel mai amabil surâs de care eram în stare, dar alunecând pe latura umoristică și șugubeață spre care mă simt atras de obicei când stau de vorbă cu autoritățile. Probabil, subversive.

— Nu. Aici ceea ce știm aflăm de prin gazete.

— Păi atunci aflați cam puțin, fiindcă gazetele sunt tare proaste.

— Mă refer la oamenii simpli.

Această formulă arhaică mi-a provocat râsul și m-a făcut să mă gândesc care ar fi putut să fie originea socială a comandantului. Partea asta a lui rămânea o enigmă, m-am văzut obligat să admit în sinea mea. Diferențele de clasă în Mexic sunt atât de brutale, încât este foarte ușor să pui fiecare persoană la rubrică lui prestabilită: indian, țăran, muncitor, clasă mijlocie inferioară etc. Interesanți sunt oamenii care nu pot fi clasificați cu ușurință, cei care nu numai că urcă pe scara socială, ori devin mai rafinați, ci oamenii care o dată cu ascensiunea lor aduc cu ei și alt rafinament, secret, foarte vechi, moștenit de la cine știe câți strămoși pierduți care au fost, poate, principii, șamani sau războinici în cadrul uneia dintre miile de națiuni foarte vechi din Mexicul antic. De unde, altfel, ar scoate aceste rezerve de răbdare, stoicism, demnitate, discreție, care contrastează evident cu plutocrația gălăgioasă, superficială, pompoasă și crudă din țara mea? În realitate, cele două clase sociale din Mexic sunt formate de către cei care se lasă seduși de modelele occidentale, care însă nu le sunt proprii, fiindcă le lipsește cultul morții și al sacrului, iar asta îi transformă într-o clasă mijlocie comună și cam toantă; precum și de către cei care conservă moștenirea spaniolă și indigenă a rezervei aristocratice. Nimic nu este mai jalnic în Mexic decât cel din clasa mijlocie comună plasat între aristocrația indiană și burghezia occidentală, cel care se scarpină pe burtă când te salută sau care trece în grabă, fără să te privească și îți strigă ceva, gen „ăla cu crăvățică, ăla cu șepcuță, ăla cu mustăcioară...”

Generalul Cedillo părea (și prin asemănarea izbitoare cu Maxime Weygand) că provine din chiar acele vremi apuse ce l-au văzut născându-se pe generalul Joaquin Amaro, apărut din ținutul muntos *yaqui* de prin Sonora pentru a se alătura Corpului de Nord-Est al lui Alvaro Obregon (un tânăr blond

și cu ochi albaștri, care copil fiind îi aducea laptele bunicii mele materne în Alamos), cu o eșarfă roșie legată pe cap și ale cărei capete îi cădeau pe o ureche, pentru a se transforma, datorită frumoasei sale soții creole, într-un jucător de polo pe iarbă cu o înfățișare marțială atât de elegantă și, grație propriei sale inteligențe, în creatorul armatei moderne a Mexicului, apărută din revoluție.

Cam din același aluat provenea, cred, și generalul Cedillo. Îi lipseau trăsăturile expresive ale generalului Amaro, care era impulsiv și vorbea o franceză impecabilă. Dar, în 1970, nu era greu să îți închipui prezența generalului Cedillo în cadrul revoluției, destul de crud când i s-a alăturat, însă și foarte bătrân deoarece moșteneau acele secole de rafinată muțenie țărănească. Diana îl privea cu mare curiozitate, admitând, fără să-mi spună asta, că nu îl înțelegea. Eu, care credeam că îl înțeleg, nu mă încumetam decât să îl învălui pe general într-o aură de mister impenetrabil, dar lăsându-mă cuprins de inevitabila ațâțare proprie scriitorului: luarea peste picior a autorității.

— Ați avut greutăți cu studenții în 1968? I-am întrebat brusc, încercând să îl provoc.

— La fel ca peste tot. A fost o mișcare de nemulțumire care le face cinste băieților, îmi răspunse el surprinzător.

M-am simțit cam pus la punct de către general și nu mi-a plăcut deloc.

— Au fost rebeli, i-am spus, la fel ca și dumneavoastră în tinerețe, domnule general.

— Nu vor mai fi așa cu vremea, prelua el din mers ideea pe care i-o pasasem fără să vreau. Cel care nu se revoltă la tinerețe o face la bătrânețe. Iar un rebel în vârstă e ridicol.

A fost tentat să spună alt cuvânt, mai dur, dar s-a uitat într-o parte spre Diana și a făcut doar o reverență ușoară din cap, ca un mandarin care intră într-o pagodă.

— A fost nevoie să curgă sânge? I-am întrebat direct.

S-a uitat spre masa guvernatorului cu o licărire plină de tâlc în privire.

— La prima manifestație, au fost voci care mi-au cerut să ies cu trupele ca să o reprim. Și eu le-am spus doar atât: Domnilor, asta se lasă cu sânge, dar încă nu curge. Mai așteptați un pic.

— Trebuie să știi să apreciezi momentul trecerii la represiune?

— Trebuie să știi când ceea ce vrea lumea înseamnă ordine și siguranță, prietene. Oamenii se cam satură până la urmă de agitație. Partidul stabilității este majoritar.

Acea aluzie amicală era deja o provocare prin care se încerca punerea mea într-o situație de inferioritate față de omul care avea putere. Iar acea putere era cea a cunoașterii, informația. M-am amuzat în sinea mea: vorbise la început despre cărți și gazete, doar ca să îmi dea de înțeles că adevărata informație, cea care contează pentru a trece la acțiune politică, nu se obține din ceea ce spaniolii numesc „negreală”, adică tipărituri.

Ni s-au servit câteva feluri copioase tipic locale, care au întrerupt dialogul. Erau mâncăruri pe bază de carne de porc cu diverse garnituri și am renunțat la satisfacția previzibilă de a privi expresiile — uimire, scârbă, groază, neîncredere — de pe fețele americanilor. Să mănânce sau să nu mănânce? Asta era dilema îndreptățită a yankeilor aflați în Mexic. M-am uitat insistent la Diana, îndemnând-o să guste din mâncarea picantă, cerându-i să nu se lase pradă reacției comune. Îi și spuseseam asta: „Eu mănânc ce mi se

dă, la tine sau la mine în țară, și mă descurc în caz de boală și acolo, și aici. Voi dați o senzație lamentabilă că vă fuge pământul de sub picioare în fața mâncării mexicane. De ce noi putem să trăim cu două culturi, iar voi doar cu una, pe care sperați s-o regăsiți la tot pasul oriunde v-ați duce?”

Diana a gustat din garnitura picantă, iar de alături guvernatorul a început să râdă de parcă ar fi lătrat, văzând cum vedeta de cinema ciugu-lește din bucatele care erau mândria locală.

— Există oameni cu prea puțină vână politică și care anticipează evenimentele, stricând astfel totul, spuse, cu mai puțină rezervă, dar cu o insinuare sporită, generalul, evitând să privească, însă obligat să asculte straniile zgomote scoase de guvernator. Acestea se puteau datora euforiei culinare sau doar faptului că în acel moment își făcuseră apariția inevitabilii *maria-chis*, cântând inevitabilul lor imn, melodia *La Negra*. „Negruța iubirilor mele, ochi de hârtie în zbor”, fredona simpaticul guvernator.

— S-ar fi putut evita aceste greșeli preluând puterea, am aruncat cu intenție provocatoare.

— Cine?

— Dumneavoastră. Militarii.

Pentru prima oară, generalul Cedillo făcu ochii mari și ridică acele pliuri de pe fruntea sa unde ar fi trebuit să se afle niște sprâncene inexistente.

— Țț, nici vorbă, don Benito Juárez s-ar fi răsucit de două ori acolo, la el în mormânt.

Mi-am reamintit de copilul păstor care apăruse în filmul englezesc.

— Vreți să spuneți că armata mexicană nu este armata argentiniană, că dumneavoastră respectați cu orice preț instituțiile republicane?

— Vreau să spun că suntem o armată emanată din revoluție, o armată populară...

— Care totuși trage împotriva poporului, dacă e nevoie.

— Dacă asta ne ordonă autoritatea constituită, civilii, spuse fără să clipească, dar am simțit că îl rănisem, că atinsesem o plagă deschisă, că amintirea momentului de la Tlatelolco era rușinoasă pentru armată, care dorea să uite acest episod, că despre asta nu se vorbea, dar că se înțelegea ceea ce îmi spusese Cedillo: noi doar ne supunem ordinelor, onoarea noastră e salvată.

— Nu trebuia să facă treaba poliției sau a vulturilor, i-am spus și mi-a părut rău că am făcut-o, nu pentru mine, ci pentru prietenii mei americani, pentru Diana; încălcăm propria mea regulă, cea pe care i-o explicasem studentului Carlos Ortiz: nu am dreptul să îi implic la nivel politic.

Mi-a părut rău și pentru că prin compararea lor cu polițiștii și cu mercenarii, îi insultam pe militari, în mod inutil, mi-am spus, din joacă, doar ca să provoc. Dar așa cum pățesc întotdeauna, cu cât mă juram mai tare că nu mă bag în politică, cu atât se băga politica mai mult în mine.

— Dumneavoastră ați fost foarte critic în legătură cu ceea ce s-a întâmplat în '68, știu asta, îmi spuse ștergându-și buzele de sosul mâncării de porc.

— Am rămas interzis, i-am răspuns, nestăpânit, înfuriat.

— Spuneți-i prietenei dumneavoastră să aibă grijă, zise atunci samuraiul mexican, brusc transformat într-un adevărat războinic șef, stăpân pe viețile adunate în acea seară sub voința lui, la cheremul lui, în misterul lui.

Nu-mi venea să-mi cred urechilor. Spuneți-i prietenei dumneavoastră să aibă grijă, asta a spus generalul? De parcă ar fi vrut să risipească orice

îndoială, Cedillo a făcut atunci ceea ce mă temeam. A privit-o pe Diana. A privit-o direct, fără ocolișuri, fără pudoare, cu o strălucire sălbatică în care am distins, cu groază, poftă și moarte, o natură îmblânzită secole de-a rândul doar ca să poată sări mai bine asupra prăzii, învinsă dinainte, pentru acel moment oportun la care se referise generalul. O dorea, o amenința, mă detesta și, amândurora, Diane și mie, privirea comandantului ne comunica în acel moment o ură socială intensă, o implacabilă opoziție de clasă, un resentiment care mă izbea în valuri, transmis de intensitatea privirii, de obicei ascunsă, a militarului, față de ceilalți comeseni, de primar, guvernator, societatea locală, de bodyguarzi; aceștia văzându-l pe Cedillo, ca unii care primesc împărțășania și se simt pătrunși de ființa și de spiritul lui Dumnezeu, începură să se miște, să se reazeze, să se adune, să înainteze puțin, ducând mâinile la locurile ascunse unde își țineau armele, până când lăsarea genelor, ordinul de liniștire le-a venit chiar de la acei ochi obișnuiți să comande și să fie ascultați fără cea mai mică șovăială, de la distanță, orbește dacă trebuia.

A fost un reflux instantaneu; marea s-a retras, clipa de tensiune nu a fost dusă mai departe, băieții au reînceput să fumeze și să formeze cercuri masonice, guvernatorul, cel atât de idiot, se agita nervos, primarul ordona să fie aduse cafele, însă eu am continuat să percep în interior alarma provocată de general; amenințarea lui nu se disipa, știam că o să rămână în mine, orice aș fi făcut, tot timpul pe care aveam să-l mai petrec în Santiago, afectându-mi iubirea, scrisul, liniștea...

— În Mexic să nu te bagi în încurcături, i-am spus Diane, după ce am cerut scuze în numele ei, pentru că ea trebuia să se trezească la cinci dimineața, ne-am ridicat, am mers foarte încet până afară din curte. Niciodată n-o să mai ieși din încurcături, dacă te bagi în ele.

Ea m-a privit impasibilă, de parcă aș fi insultat-o recomandându-i să fie atentă.

M-am bucurat totuși, când, privind spre un colț al curții, am văzut grupul de studenți și am realizat că reușeam să îi diferențiez clar de bodyguarzi. Nu puteau fi confundați. Carlos Ortiz era foarte diferit de general și de băieții lui. M-a mai liniștit faptul că erau așa de diferiți, așa de proaspeți, poate chiar se mântuiseră singuri... Până la urmă însă, neliniștea față de Diana, din cauza celor spuse de general, a reușit să precumpănească asupra oricăror alte motive de satisfacție. Ce a vrut să spună? Cu ce putea o actriță de la Hollywood să deranjeze, să afecteze, să provoace un general al armatei mexicane?

— Ai simțit cât de apăsătoare era atmosfera? am întrebat-o pe Diana.

— Da, însă n-am înțeles de ce. Tu ai înțeles?

— Nu. Nici eu.

— Ne invidiază pentru că ne iubim, izbucni într-un râs adorabil femeia.

— Da. Asta e. Fără îndoială.

În mintea mea răsunau spusele generalului Agustin Cedillo. „Spuneți-i prietenei dumneavoastră să aibă grijă. Când dorește, să treacă pe la două după-amiază să ia masa cu mine la Club. Chiar aici, în Piața Armelor.”

XX

Ca să mă revanșez pentru pasta de dinți italienească făcută cadou și ca să îmi fac iertată atitudinea față de copilul păstor, am ieșit într-o după-amiază monotonă și apăsătoare să caut ceva pentru Diana. Străzile din Santiago, în

timpul după-amiezei, sunt teribil de pustii; peste bănci se revarsă un soare de plumb și în orașul ăsta nu prea abundă nici copacii, nici umbrarele, ca să te mai răcorești. Mă simțeam obosit și amețit după ce abia parcursesem un kilometru. M-am sprijinit de o ușă cu batanți din lemn de *ocote* și, în acel moment, am avut viziunea unei peșteri a comorilor. Era un anticariat care, din motive tipic provinciale greu de descifrat pentru mine, nu avea firmă. Mai văzusem, la fel, cârciumi prin Oaxaca, librării în Guadalajara, baruri la Guanajuato, care nu anunțau prin nimic ceea ce se află înăuntru. Convingerea lor, bănuiesc, este că adevărații clienți nu au nevoie de publicitate ca să nimerească acolo. Cei care țin aceste locuri ascunse din Mexic au darul de a presimți că afluența adusă de reclamă nu ar face decât să scadă calitatea celor oferite, coborându-le la cel mai de jos numitor. Adevărul este că în Mexic există o lume secretă, care nu se face cunoscută, pe care doar tradiția o cunoaște și o recunoaște. În ea sunt preparate și continuate gastronomia, legendele, amintirile, conversațiile, care ar dispărea, evaporându-se, în clipa în care ar fi dezvăluite de lumina neonului.

Se afla acolo mult mobilier de la cumpăna dintre secole. Familiile, pe măsură ce s-au modernizat, emigrând din provincie spre capitală, au abandonat aceste minunății din alte vremuri, fotoliile de răchită, oglinzile în care poți să te vezi întreg, comodele cu blat de marmură, carafele, picturile de gen — de vânătoare, de tavernă... Patronul prăvăliei s-a apropiat de mine. Era un metis cu ochii oblici și o cămașă în dungi, fără guler, nici cravată, dar care avea la jiletcă un prețios lanț de aur. L-am zâmbit și l-am întrebat dacă prăvălia mergea bine. „Am grijă de lucruri”, mi-a spus el. „Nu las obiectele să se facă praf.” „Pot să arunc o privire?” „Firește, vă rog.”

Am găsit un rastel plin de afișe și gravuri deteriorate. Nu îmi dau seama cum de ajunseseră până aici afișe despre transatlanticul francez *Normandie*, cu minunatele sale linii *art deco*, dar îmi erau clare cele de la filmele produse de MGM pe care le văzusem copil fiind la cinematograful *Iris* din Ciudad de Mexico, *Revoltă la bord*, *Mama Pământ*, *Măria Antoaneta*... Degetele mele au pipăit o hârtie aspră, rezistentă, care suferise mai puțin decât afișele. Am mirosit-o, am simțit ceva la atingerea sa și am extras-o cu mare grijă din acel cuib de culori uitate. Era un Posada. O gravură de Jose Guadalupe Posada, răătăcită prin prăvălia asta, bine conservată, cu marca de tipărire a lui Antonio Vanegas Arroyo, Strada Santa Teresa numărul 1, anul 1906. Am extras-o de parcă aș fi fost în Albertina din Viena și aș fi atins o gravură de Lucas Cranach. Nu mă înșel făcând această comparație. Există o înrudire, evident îndepărtată, între pictorul german din secolul al XVI-lea și acest artist provincial mexican, mort abia prin 1913. Îi unește un prelung dans al morții, doamna cu coasa care, implacabil, retează trupuri, adăugind zi de zi alte comori la patrimoniul cel mai abundent al umanității, moartea.

Curat, direct, barbar, rafinat, Posada ilustra un incident. O doamnă îmbrăcată în negru și cu trenă, având un pistol în mână, tocmai a împușcat o altă doamnă tot îmbrăcată în negru și cu trenă, și ea cu un pistol în mână. Evident, prima doamnă a luat-o înaintea celei de a doua. Dar asasina stătea cu spatele la un balcon deschis și în plină lumină, de parcă rezultatul crimei ar fi fost, în ciuda celor întâmplare, viața. În schimb, femeia ucisă era prinsă de un șarpe care o încolăcea strâns, punând sub semnul întrebării dacă în realitate o asasinase presupusa ei rivală ori dacă Posada, așa cum mai procedase, reprezenta, prin șarpele strâns încolăcit în jurul trupului femeii, amestecându-se cu ea, imaginea unei epileptice. În orice caz, în spatele ei se

deschideau și fălcile unui monstru devorator, cu colți mari, care de fapt era poarta de intrare într-un circ. Din acel bot larg deschis ieșeau zburând lilieci și demoni, suflete pierdute, arătări și fantasme. Un întreg alai de carnaval de vise rele, un coșmar ce transforma asasinarea unei elegante doamne în negru de către alta, care putea foarte bine să fie un alter ego al ei, într-un bâlci sinistru al bolii, al morții, al râsului, al întâmplărilor, toate învălmășite...

Omulețul cu jiletcă și lanț de aur mi-a cerut atât de puțini bani, încât am fost gata să-i dau dublu, ca prinos. Nu am făcut-o, pentru că l-aș fi jignit. Am așteptat până după cină ca să îi dau cadoul Diane. În seara aia era obosită și a adormit imediat. Am citit puțin și am imitat-o. O să-i dau mâine cadoul. Apoi m-am trezit brusc și am văzut-o în capul oaselor, tremurând, alături de mine.

— Ce-i, Diana?

— Am visat.

Am întrebat-o ce, din priviri. Ea mi-a povestit următoarele. O femeie îmbrăcată în negru o omora cu un foc de pistol. Diana, și ea îmbrăcată în negru, cădea lovită de moarte, dar moartea presupus instantanee se consuma în convulsii nesfârșite.

— Altceva mai era?

— Asta-i tot.

— Nu te înlănțuia un șarpe?

— Ce tot spui? Cel mai important, vreau să-ți spun, era cerul, un petic de cer care se vedea prin fereastră.

— Ucigașa stătea cu spatele la un balcon deschis.

— De unde știi?

Visul Diane m-a îngrijorat atât de mult, încât am făcut greșeala să insist, întrebând-o dacă în somn vedea deschizându-se în spatele ei o gură groaznică plină de vampiri.

— Nu. Și nici vreo târătoare care să mă înlănțuie. Scutește-mă de Freud pentru începători, dacă ești drăguț! Ți-am mai spus că nu vreau o porție de biografie cu garnitură freudiană. Ți-am mai spus să nu iei în seamă, când le auzi, vorbele despre sărmana fată de provincie devorată de succesul ei fulminant. Nu crede poveștile despre inocenta maltratată de regizorul tiranic și teuton. Nu trebuie să crezi decât în imaginile despre mine pe care le descoperi chiar tu în relația noastră.

— Pe multe dintre ele mi le dai tu, nu trebuie să le inventez.

— Atunci să nu crezi nimic despre mine.

XXI

Am hotărât să nu-i dau satisfacție în privința obsesiilor ei iraționale, ușa de la baie mereu închisă, draperiile mereu larg desfăcute, așteptând să intre lumina lunii peste un peisaj nins. Acuzația ei mă deranja: „Nu ai imaginație.” Aș fi preferat, mai degrabă, ca ea și cu mine să împărtășim imaginea viitorului, iar nu închipuirea asta morbidă a unui trecut din care eu nu făceam parte. Era un dram de mândrie în asta, dar și teama ca amintirea Diane să nu mă supună și să ne pierdem amândoi într-o reconstruire funebă a momentelor irecuperabile. Mi se părea ciudat să mă aflu în situația asta, eu, mexicanul, care se presupunea că este covârșit de prea mult trecut, ea, americanca din Vestul Mijlociu, care nu avea de unde să reînvie amintiri. Oare, tocmai de aceea, dorea să își inventeze o cât mai verosimilă comoară mnemotehnică, un cufăr plin de amintiri, pe care mă invita să le creez

împreună cu ea? Fără îndoială. Dar eu simțeam, în acel moment, un fel de ambiție de dominare a femeilor, neîmplinită din vanitate și capriciu. Excludeam vanitatea și capriciul femeii, dădeam deoparte toate astea și, uneori, le eliminam și pe ele dacă nu se supuneau voinței mele de suprimare a capriciilor pe care le mai aveau. Mă afluam odată la Taxco cu o mexicană înstărită, care s-a plâns de camera de la hotel. I se părea că nu este de nasul ei. O tratam ca pe o puștoaică insuportabilă, inadaptabilă, fără imaginație și spirit de aventură, dar pe față îi spuneam: mulțumește cerului că te-am luat cu mine în acest *week-end*. Hotărâsem ca nici o mexicană să nu pună stăpânire pe mine folosindu-se de capricii, trufie, orgoliu. Le-o luam înainte, le serveam o porție din propriile lor apucături. Mă afectaseră destul când eram tânăr, erau slabe de înger, vanitoase, ușor de convins atunci când părinții lor mă ștergeau de pe lista soților potențiali doar pentru că eu nu aveam bani și rivalii mei aveau. Acum, când ele umblau după mine, le plăteam cu aceeași monedă, deși știam că mie îmi făceam mai mult rău decât lor. Refuzându-i Dianei acea parcelă de imaginație pe care ea o pretindea, nu făceam decât să mă las pradă inerției amorurilor mele de dinainte. Ea nu era deloc o mexicană alintată, iar eu comiteam o greșală gravă cu o femeie excepțională. Am încercat să remediez situația asta cât mai curând, să o fac să înțeleagă că mă deranja cu dorința ei de a închide ușa și de a-și închipui o noapte cu lună și zăpadă. Ea se mira de atitudinea mea, uneori se enerva. Mă implora să închid ușa. Dar îmi arunca în față, cu ironie violentă, că nu o ajutam să își recupereze imaginea pierdută. Cea de a doua atitudine a sa mă întărea în elementara convingere hispano-arabă că în harem nu comandă eunucul, ci sultanul. În schimb, Diana devenea tare gingașă și dulce când mă implora, închide ușa de la baie, te rog, iar atunci eu mă simțeam vinovat că nu îi fac pe plac. Nu îmi dau seama dacă în acea rugămintă ajungeam să văd ceva care întotdeauna mă scosese din fire: cineva care să îmi dea ordine, mai ales ordine legate de ordine. Cu tatăl meu am avut o relație bună, foarte bună, mai puțin în privința asta. Îmi plăcea să îl tulbur cu dezordinea mea. El era copilul unei nemțoaice și se mândrea cu punctualitatea lui, cu atenția specială pe care o dădea ordinii. Dulapurile lui, hârtiile, programul pe care îl urma constituiau un exemplu de viață ordonată. Eu îngrămădeam hârțoagele în biroul meu, lăsam cămășile murdare aruncate pe jos, iar într-o zi, de față cu el, mi-am pus mai întâi pantofii și apoi, cu greu, pantalonii. Asta l-a îngrozit, l-a dezgustat și i-a provocat totuși o reacție de îngăduință la care nu mă așteptasem. Mi-a văzut slăbiciunea. A acceptat-o. Nu mi-a mai dat niciodată un ordin. Iar eu nu aveam să mai accept vreunul de la nimeni. Mi-am organizat viața ținând seamă de activitatea mea sau, în orice caz, alegându-mi obligațiile cu un anume grad de libertate. Iar dezordinea mea fizică a devenit un motiv de ordine mentală. În vraștea hârțoagelor mele de lucru, a cărților și scrisorilor, eu știu întotdeauna — și doar eu știu — unde se află fiecare lucru. Ca și cum aș avea un radar în cap, mâna mea se îndreaptă cu siguranță spre turnul din Pisa format de hârțoagele mele și găsește imediat exact ceea ce caută. Uneori vraful se dărâmă, dar modul de orientare nu se pierde niciodată. Emoțiile, în schimb, nu se lasă catalogate în ordine sau în dezordine. Ne sfidează găsindu-și o anume înfățișare a lor, doar pentru a se risipi imediat, ca parfumul unor flori care ni se pare tot ce poate fi mai sigur, mai real de pe lume, însă care nu are altă formă decât cea a trandafirului sau a tuberozei de la care provine. Știm, pe de altă parte, că forma trandafirului nu este tot una cu parfumul lui; acesta, de fapt, este ca

un spectru similar celui al emoțiilor, care sunt tot ce poate să fie mai real, dar și mai puțin palpabil pe lume. Mă penalizam mental pentru atâtea greșeli comise prin atitudinea mea față de o femeie ca Diana Soren, lăsându-mă să alunec pe micul tobogan al iubirilor mele mexicane. M-am convins de faptul că ea îmi oferea pasiune și tandrețe, iar eu eram prea norocos ca să îmi dau seama ce șansă aveam să o iubesc pe ea, făcând haz, cu orice prilej, de toanele și de imaginația ei.

Într-o noapte s-a trezit tulburată. Mi-a povestit că se visase intrând într-un salon pe care se aștepta să îl găsească plin de lume. De departe se auzeau conversații, râsete, muzică, ba chiar și clinchetul paharelor. Dar când a intrat în salon, nu a dat de nimeni. Se auzea numai foșnetul unei rochii lungi. Ca de tafta. A început să strige ca să o audă cineva de afară. S-a trezit, iar eu m-am gândit la gravura pe care i-o luasem.

XXII

Toanele și spaimile nocturne îmi anestezia-seră atenția. Dacă o auzeam mișcându-se în toiul nopții, nu o mai băgăm în seamă. Dacă se ridica din pat, mi-o și închipuiam, ca prin vis, deschizând draperiile și închizând ușile. Când îmi apărea în coșmare, era îmbrăcată în negru, stătea cu fața spre ușa unui balcon și o altă femeie, îmbrăcată identic, trăgea în ea.

Muzica însă nu figura în acest inventar de toane. Totul se petrecea într-o liniște nesfârșită, punctată de împușcături. M-a trezit într-o noapte vocea Diane, îndepărtată dar neobișnuită, fredonând ceva cu un glas care nu era al ei, ca și cum un alt glas, îndepărtat, parcă mort, l-ar fi luat în stăpânire pe al ei, profitând de tenebrele nopții ca să redobândească o prezență pierdută în uitare, în moarte, în trecerea timpului.

Senzația era atât de neobișnuită și atât de alarmantă, încât am devenit foarte atent la ea, scuturându-mi ceața din minte ca să o aud și să o văd, foarte clar, în acea noapte în care luna plină intra ca o vastă îmbrățișare albă prin fereastra deschisă. Diana stătea lângă fereastră, îmbrăcată în *babydoll*-ul ei alb, fredonând o melodie pe care am și recunoscut-o pe loc. Era un succes al tinerei Tina Turner și se intitula *Remake Me* sau *Make Me Over*, adică *Schimbă-mă, Fă-mă la loc*.

Diana ținea ceva în mâini, îi cânta unui obiect, da, telefonului, după cum am constatat cu durere și cu o gelozie spontană, risipind imaginea femeii tulburate de luna plină, a unei lupoaice rătăcite care urla către zeița nopții, Artemis, Nemesis, Diana, tiza ei.

Deși la început, cu un șoc dureros, mi-am spus că era nebună, imediat o împunsătură de gelozie m-a avertizat că îi cânta cuiva... Era cazul să întrerup melodrama printr-o altă scenă plină de gelozie, furibundă, făcută de mine? Grija a fost mai puternică decât onoarea, iar curiozitatea mai mare decât amândouă. Nu am fost nici Hamlet, nici Othello, ci în acea noapte am fost un Epimeteu oarecare, mai interesat să afle ce se întâmpla, decât să împiedice acest lucru sau să treacă peste el. Dacă nu mă agitam, nici nu aflam ce se întâmpla... Am deschis cutia Pandorei.

M-am prefăcut că dorm. Nu am mai ascultat-o. După o vreme, i-am simțit trupul cald alături de al meu, însă neobișnuit de îndepărtat, fără să-și mai lipească, așa cum se întâmpla adesea, picioarele de ale mele...

Câtă vreme aveam să-mi mai înfrânez curiozitatea de a afla cu cine vorbea Diana la trei dimineața, cui îi cânta melodii de Tina Turner la telefon?

Fiindcă, începând din acea noapte, ea a vorbit în fiecare noapte la telefon, stând în baia de lumină a lunii pline, folosind o voce necunoscută și de neînțeles la început (o altă voce, imitativă și posesivă, Diana stăpână a unei voci mimetice ori vocea luând-o în stăpânire pe Diana, nu știu), dar care cu fiecare noapte, pe măsură ce luna descreștea, devenea mai puternică, mai clară, trecând de la textul cântecului, *Remake Me*, la o exprimare necântată, ci rostită cu același glas profund, catifelat, care nu era cel al Diane. Vocea ei obișnuită venea din partea superioară, din privirea limpede sau cel mult dintre minunații ei sâni gingași și albi. Vocea asta nocturnă provenea din burtă, din ovare, în cel mai bun caz din plex și spunea lucruri pe care eu nu le puteam înțelege fără să știu întrebarea sau răspunsul de la celălalt capăt al firului, oriunde s-ar fi aflatei...

Mi-am adus aminte de pasta de dinți a Căpitanului adusă din Italia și m-am gândit că era o convorbire internațională cu cine știe ce loc de pe Pământ. Imposibil de ghicit. Eu doar ascultam, cu o neliniște crescândă, vocea străină a Diane, cuvintele bizare:

— *Who takes care of me?* Cine se ocupă de mine?

Mi-am dat seama că nu era vorba despre mine. Mie nu îmi cerea așa ceva: *Ocupă-te de mine*. Cereă asta celui alt, celorlalți. Unui amant, părinților, soțului ei cu care păstra o legătură afectivă și intimă (trei dimineața în Mexic, orele prânzului la Paris)? Pe de altă parte, mi-am dat seama că cea care vorbea nu era ea. A și spus asta clar. Într-o noapte spunea: sunt Tina, în alta: sunt Aretha, apoi: sunt Billie... Retrospectiv, am înțeles aluzia. Billie Holiday era cea mai sfâșietoare dintre toate cântărețele de jazz, vocea tuturor suferințelor noastre, vocea pe care nu ne încumetam să o ascultăm înăuntrul nostru, dar pe care ea o exprima, în numele nostru, ca un Crist negru, feminin, un Crist crucificat care își asumă toate păcatele noastre:

„got the moon above me
but no one to love me
lover man, where can you be?”⁹

Aretha Franklin reprezenta vocea veselă a sufletului, marea ceremonie colectivă de eliberare, un nou botez purificator, care ne desprindea de numele uzat, consumat, și ne dădea un altul, nou, curat și strălucitor.

„A woman's only human you've got to understand.”¹⁰

Iar Tina Turner era femeia rănită, năpăstuită, victimă a societății, prejudecății, misoginismului, femeia tânără care însă presimțea în această subjugare existența viitoare a unei maturități libere, curate, care va umple lumea de bucurie tocmai pentru că, odată, ea trecuse prin mari suferințe.

„You might as well face it: you are addicted to love.”¹¹

Între două cântece, ascultam frazele care nu aveau nici un înțeles pentru mine, fiindcă nu făceau parte dintr-o melodie cunoscută, înregistrată și repetată de atâtea, ci constituiau doar strofe mutilate ale unui dialog care pentru mine era doar monologul Diane în lumina lunii.

— *Poftim? Sunt albă.*

Oare ce i-o fi spus? Ce răspundea, cine o întreba? Ce voia să spună Diana când rostea în telefon: *Fă-mă să mă văd diferită?* Aceste întrebări au început să mă chinuie, din cauza misterului lor intrinsec, a îndepărtării pe care o crea între iubita mea și mine, pentru că obsesia de a afla ce se

⁹ „am luna deasupra mea / dar pe nimeni să mă iubească / iubitele, pe unde-oi fi.”

¹⁰ „Femeia tot om este, pricepe asta bine.”

¹¹ „Ar trebui să recunoști: / ești dependentă de iubire.”

întâmpla, cu cine vorbea Diana, îmi bloca diminețile, mă împiedica să lucrez, mă arunca în abisul literar. Treceam în revistă, fără chef, textele lucrate de mine și le găseam banale, mecanice, lipsite de pasiunea și misterul întâmplărilor vieții mele de fiecare zi: Diana era enigma mea, dar mă transforma și pe mine în propria mea șaradă. Eram, amândoi, doar niște întâmplări.

Așteptam cu nerăbdare noaptea și misterul.

Nu îndrăzneam, din pat, să întrerup dialogul secret al Diane. Nu aș fi provocat decât o scenă, poate o ruptură. Recunoșteam că sunt laș, încă o dată, în fața perspectivei de a o pierde pe scumpa mea iubită. Nu aș fi avut nimic de câștigat dacă m-aș fi ridicat din pat, m-aș fi îndreptat spre ea, i-aș fi smuls receptorul, întrebând-o, ca un soț din melodrame: „Cu cine vorbești, cu cine mă înșeli?”

M-am înjosit scotocind prin lucrurile Diane, ca să văd dacă nu reușeam să descopăr un nume notat întâmplător, un număr de telefon, o scrisoare, orice fel de indiciu despre misteriosul ei interlocutor nocturn. M-am simțit murdar, meschin, demn de dispreț, deschizând sertare, genți, valize, fermoare, băgându-mi degetele ca niște viermi tainici printre chiloții, ciorapii, sutienele și toată lenjeria aia intimă copleșitoare, care altădată mă fascina și pe care acum o scormoneam de parcă ar fi fost niște zdrențe, niște klinex folosite sau kotex murdare...

Dezlegarea nu putea să vină decât din partea ei. Și mi-a oferit-o într-o noapte. M-a invitat, sunt convins, să îi împărtășesc misterul.

XXIII

Bătrânul actor era deprimat în seara aceea, depănând amintiri și deplângând totuși un trecut de care se lepădase până la urmă. Se simțea trădat de vremurile lui. Mai simțea că și el trădase ceva, făgăduințele, optimismul anilor treizeci. Din evocarea numelor, faptelor, organizațiilor din perioada New Deal, răzbătea în același timp o undă de nostalgie și dispreț, chiar așa, o nostalgie disprețuitoare. Își spunea și ne spunea: au fost atâtea promisiuni care nu s-au împlinit, își spunea și ne spunea: nu meritam să se îplinească.

În noaptea aceea, el ar fi vrut să canalizeze acea stare spre unul dintre jocurile de salon prin care încercam să alungăm plictisul din Santiago. Cum nu a obținut o reacție, nici din partea Diane, nici din partea mea (amândoi prinși — cert ea știind de acum ce-i cu mine, așa cum eu știam despre ea — în enigma acelor convorbiri telefonice nocturne, tănuite, niciodată pomenite la lumina zilei), Lew Cooper s-a apucat să dea explicația necerută a motivelor care îl îndemnaseră să dea nume Comitetului pentru Activități Antiamericane al Camerei Reprezentanților. A fost concis și ferm:

— Nimeni nu era demn de respect. Nici membrii Comitetului, nici membrii Partidului Comunist. Ambele părți mi se păreau josnice. Ambele se foloseau de minciună. De ce să mă fi sacrificat eu pentru unii sau pentru alții? Ca să-mi salvez onoarea? Murind de foame? N-am fost un cinic, nici să nu vă închipuiți așa ceva. M-am purtat la fel ca ei, fasciștii de dreapta care mă interogau sau fasciștii de stânga care niciodată nu au ridicat măcar un deget pentru mine. Am fost selectiv, asta da. Niciodată n-am dat numele cuiva slab, al cuiva care putea s-o pățească. Am fost selectiv. Am dat doar numele aceluia care, la Moscova, s-ar fi purtat cu mine la fel cum o făceauăștia de la

Washington. Se meritau unii pe alții. De ce aș fi devenit eu ȋapal ispășitor al ticăloșiiilor pe care și le serveau reciproc?

— Poți să cântărești răul pe care ai fi putut să-l faci celor pe care n-ai vrut să-i afectezi? l-am întrebant.

— Eu nu i-am pomenit. Au făcut-o alții. Dacă au fost distruse vieți, n-am fost eu cel care le-a distrus. Tot ce-am făcut a fost să nu mă distrug pe mine. Asta recunosc.

— Partea proastă în Statele Unite e că dacă ești denunțat ca antipatriot, toată lumea crede că-i așa. În URSS, în schimb, nimeni nu credea. Vășinski nu se bucura de nici un fel credit. McCarthy, în schimb, avea destul.

Asta i-am spus eu, însă Diana s-a grăbit să adauge:

— Soțul meu spune mereu că dilema liberalilor americani vine din faptul că au un simț extraordinar al nedreptății, dar nici un fel de simț al dreptății. Denunță, dar nu acționează.

— L-am citit, am zis. Adaugă că refuză să se confrunte cu urmările faptelor lor.

Era, oare, momentul să o întreb, liniștit, dacă persoana cu care vorbea noaptea era chiar soțul ei? Și dacă nu era așa? Ce cutie plină de șerpi și balauri — *can of worms* — eram pe cale să deschid? Încă o dată, mi-am ținut gura. Actorul perora despre emoția extraordinară a experimentelor scenice făcute de Group Theatre din New York, despre comuniunea dintre public și actori, în anii treizeci, vremurile și scenele din tinerețea mea...

Granițele dispăreau între scenă și sală. Persoanele așezate în fotolii erau și ele actori și se simțeau exaltate de acele interpretări extraordinare, fără să își dea seama de iluzia teribilă pe care o împărtășeau, actori și spectatori. Tragediile interpretate în teatru de către ei aveau să se preschimbe, trist și dureros, în tragedii trăite tot de ei. Iar actorii, ca parte a societății, nu aveau să scape de destinul pe care, inițial, doar îl jucaseră. Frances Farmer, blondă ca un lan de grâu, a ajuns să cadă pradă alcoolului, prostituției, nebuniei și focului. John Garfield, copleșit de toată sminteala urbană acumulată, a murit făcând amor...

— Nu-l invidiezi? l-a întrerupt Diana.

— J. Edgar Bromberg, Clifford Odets, Gale Sondergaard, toți urmăriți, mutilați, arși de vâ-nătorii de vrăjitoare...

— Odets a fost căsătorit cu o femeie de o frumusețe sublimă, mi-am reamintit, Luise Rainer. O vieneză anunțată ca o „Duse a timpurilor noastre”. De ce Duse? De ce nu ea însăși, Luise Rainer, incomparabila, delicata, vlăguita, exaltata Luise Rainer, rănită de lume pentru că voia să fie...?

— ... *Alta*, zise Diana. Nu înțelegi? Voia să fie o alta, Duse, Bernhardt, nu ea însăși...

— Vorbești chiar despre tine, m-am hazardat.

— Despre orice actriță, zise Diana plină de vehemență și ciudă.

— Firește, orice actriță vrea să fie o alta sau să nu fie actriță, spuse Lew.

— Nu, sări cu ochi speriați Diana. E mai mult decât atât. A refuza să-ți asumi rolurile care ți se dau, a le respinge, a accepta în schimb doar personajele despre care cineva a auzit...

Intenționat, i-am repetat chiar atunci cuvintele, personalizându-le, punându-le în gura ei, eliminând impersonalul englez al verbelor la infinitiv („a fi sau a nu fi”) sau forma de politețe colectivă („*one* — cineva”): *Tu* refuzi să-ți asumi rolurile care ți se dau. *Tu* interpretezi doar personajele despre care ai auzit vorbindu-se...

A spus toate astea ca să nu pomenească despre ceea ce voia cu adevărat: cu cine vorbești la telefon la trei dimineața? O lua pur și simplu pe căi ocolite. Actorul a simțit tensiunea dintre ea și mine crescând peste cea pe care o resimțea el și a continuat să povestească:

— Am auzit-o pe Luise Rainer spunându-i ceva foarte frumos lui Clifford Odets. I-a spus că era în luna a șaptea și că abia așteaptă să treacă cele două luni care-i mai lipseau. I-a spus: o să am parte de ele alături de tine. Dar el era foarte de stânga și a scris într-o lucrare de-a lui: greva generală mi-a dat cele două luni care îmi lipseau. Nu iubirea, ci greva. Adevărul e că toți umblăm după lunile care ne lipsesc. Două. Sau nouă. Totuna e. Vrem mai mult. Vrem să fim alții. Diana are dreptate... Odets și-a sacrificat soția pentru a face un slogan politic.

— Diana vrea să se deghizeze și să ne deghizeze, am râs eu sarcastic, incisiv. Pe tine te-a invitat ca să mascheze concubinajul nostru. Deși e limpede și toată lumea știe de el, ea trebuie să-l mascheze, știi, ca să joace, ca să fie alta, ca să interpreteze bine în viață pentru că nu știe să interpreteze bine pe ecran... Mă scot din sărite curvele care vor să fie privite ca niște gospodine din clasa mijlocie...

— Noapte bună, zise Lew, ridicându-se brusc și privindu-mă cu dispreț.

— Nu, nu pleca. Nu știai că trăim cu Diana într-o mănăstire, tu starețul, eu novicele? Sau o fi un falanster artistic, cu tine pe post de bard, cu mine pe cel de scribe, cu Azucena pe cel de matroană. Iar aici nimeni nu se lasă pradă simțurilor, nici vorbă. Nu s-a auzit de așa ceva, aici toată lumea vine să se reculeagă, nu să se reguleze. Mizerabilă mănăstire, ațâțător falanster...

— Prefer să ascult rock and roll, deși îl detest, decât să ascult prostiile astea. Noapte bună, Diana.

— Noapte bună, Lew, spuse ea, cu ochii îngrijorați, dar resemnați.

Eu am imitat-o cu glas plângăreț:

— Vai, pe cine am invitat să stea cu mine în casă!?

— Du-te să te culci, dragule. Ai băut mult azi.

XXIV

Era clar și mi-a fost greu să pun geană pe geană. Am înțeles totul. În acea noapte, ea s-a ridicat din pat. Ostentativ, nu s-a mai uitat să vadă dacă dorm. A ieșit din dormitor. Draperiile erau deschise. Lumina lunii cădea direct pe telefonul negru. Am auzit un *click* ușor. M-am sculat, m-am îndreptat spre baia de lumină selenară. Am întins mâna să ridic receptorul. M-am oprit plin de temeri. Oare își va da seama că știu? Vorbea sau nu la telefon în acel moment de undeva din alt colț al casei? Aveam dreptul să ascult o convorbire personală? Scotocisem prin genți, prin sertare, prin lenjeria intimă... Ce mai conta încă o necuviință.

Am ridicat receptorul și, prin derivația telefonică, am auzit două voci. A ei era acea voce necunoscută pe care o descoperisem noaptea, pe ascuns. O voce venită din alte spații geografice, din alte timpuri, ca să pună stăpânire pe a ei... Așa îmi închipuiam. Nu era, de fapt, altceva decât vocea actriței Diana Soren interpretând un rol pe care nu i l-ar fi dat rumeni pentru ecran. Vocea unei negrese. Vorbea cu un negru. Asta era evident. Cu toate că s-ar fi putut să fie un alb care imita un negru, așa cum ea imita o negresă, era vocea unui negru. Vreau să spun că era vocea cuiva care voia să fie negru, nimic altceva decât negru. Asta m-a tulburat, risipind aburii etilici de pe

amărăciunea mea tot mai mare (tangou, bolero...). Acum am înțeles ceea ce auzisem în nopțile anterioare din dormitor, când ea spunea lucruri de felul: „Fă-mă să mă văd alta” sau „Cum? Sunt albă”.

— Fă-te negresă.

— Cum? Sunt albă.

— O să vezi că se poate.

— Ar trebui să fac ceva imposibil.

— Nu, Aretha. Nu fi absurdă. Nu-ți cer să-ți schimbi culoarea pielii. Ai priceput ce vreau să zic.

— Aș vrea să fiu cu tine, spuse Diana transformată în Aretha. Aș da orice ca să fiu cu tine, în patul tău...

— Nu poți, *baby*, ești închisă în cușcă. Eu tocmai am ieșit din cușcă...

— Nu vorbesc de cușcă, vorbesc de pat, tu și cu mine...

— Eliberează-ne, Aretha. Descătușează-l pe negrul care nu vrea femeia albă pentru că și-ar trăda mama. Descătușează-l pe albul care nu vrea o negresă ca să nu-și încalce prejudecățile. Descătușează-l pe negrul care vrea o albă ca să-l răzbune pe tatăl lui. Descătușează-l pe albul care vrea o negresă ca să o umilească, să o abandoneze, să o facă sclavă până și în plăceri. Fă toate astea, *baby*, și o să fiu al tău...

— Încerc să-mi schimb sufletul, dacă asta dorești, iubirea mea.

— Nu poți.

— De ce? Nu mă...

Negrul închise, dar Diana rămase pe fir ascultând liniștea telefonului. Eu am închis în grabă și m-am dus spre pat cu un sentiment groaznic de vinovăție. Însă în noaptea următoare nu am rezistat tentației de a asculta în continuare conversația întreruptă, dar perpetuă, noapte de noapte...

Îi spunea că va încerca să-și schimbe sufletul, iar el îi răspundea că nu poate. Ea îi cerea să nu o condamne fără drept de apel, să nu fie nedrept, dar el stăruia, nu poți, în sine ta crezi că noi, negrii, vrem să fim albi, de aia tu n-o să poți vreodată să fii negresă. Diana Soren spunea că ea ar vrea dreptate pentru toți, îi amintea negrului că ea era contra rasismului, că participase la marșuri de protest, că manifestase, el știa asta... De ce nu o accepta ca pe o egală? El izbucnea într-un hohot de râs care probabil trezea toate păsările adormite dintre Los Angeles și Santiago. Vrei să fim primiți în cluburile selecte, îi spunea Diane, în hotelurile de lux, la McDonald's, dar noi nu vrem să ne ducem acolo, vrem să ne excludă, chiar vrem să ne facă hatârul de a ne spune: nu intrați, sunteți diferiți, vă disprețuim, mirosiți urât, sunteți urâți, parcă ați fi niște maimuțe, sunteți niște proști, sunteți altfel. Gâfâia puternic și spunea că de fiecare dată când un alb liberal și filantrop deschidea gura contra rasismului, lui îi venea să-l castreze și să-l pună să își mănânce testiculele.

— Nu vreau să fiu ca voi, nu vreau să fiu ca tine!

... În noaptea următoare i-a spus că ea dorea să devină o alta doar ca să vadă cum este cu adevărat, fiecare avea un țel, el pe al lui, ea pe al ei...

— Respectă-mă. La urma urmei, sunt actriță, nu politician...

Bărbatul izbucni într-un hohot de râs.

— Atunci vezi-ți de treaba ta și nu te juca cu focul, toanto. Înțelege o dată pentru totdeauna. Nimeni nu se poate vedea așa cum e, decât dacă se vede din afară, rupt de specia umană, complet înstrăinat, stigmatizat, singur, între ai săi...

Ea îi spuse, aproape plângând, că nu putea, că așa ceva era imposibil și

el o insultă ca pe maidan, îi spuse *you cunt, you fucking white cunt*, iar ea îi răspunde cu un suspin de bucurie...

— Nici dacă ai fi negru pur, negru din Africa, de dinainte de a fi adus aici, înainte să te amesteci, și nici atunci n-ai putea să trăiești izolat...

— Taci, Aretha, taci, curvo... Triumfătoare, Diana îi spuse că nu existau negri puri în America, că toți se trăgeau și din albi...

— Nu-ți spun asta ca să te jignesc, ți-o spun ca să vezi că ceva tot ai în comun cu mine...

— Taci, curvo, tu nu ai nici o picătură de sânge negru, tu nu ai un copil mulatru...

Ea spuse că i-ar plăcea să cadă în păcatul ăsta, dar de bunăvoie, nu ca să încerce să demonstreze ceva.

— Nu vreau să-mi folosesc sexul doar ca să am dreptate.

— Curvo. Pizdă albă ce ești...

În noaptea următoare a sunat-o ca să-i ceară iertare. A încercat să se explice cu o umilință care mi s-a părut suspectă. I-a spus că ceea ce dorea ea era să schimbe sistemul. Apoi a adăugat, cu duplicitate smerită, cu glasul unui Mic Sambo, ce bună ești, cât de milostivă și cât de ipocrită. Nu poți să înțelegi că sistemul nu se schimbă, îi spunea, recuperând puțin câte puțin tonul său obișnuit, agresiv; sistemul se distruge. Ea rămânea neclintită, nu înghițea ironia, spunea cu sinceritate și emoție că dorea să îi ajute...

— Dar cred că nu știu cum...

— Începe prin a uita că sunt mulatru...

— Dar ești, îmi placi așa, așa te iubesc. Nu-ți pasă de asta?

Mai bine să-i spună că și el avea să cadă în păcat, ca strămoșii lui, că și el avea să cedeze unei fufe albe, că și el o să aibă un copil mulatru, cu ea. Cum i se părea chestia asta? Ar putea să o accepte în mod onest? N-ar începe să țipe prin lume că nu, ea nu e o promiscuă, că e o calomnie, ea n-ar face niciodată copii care să nu fie puri, arieni, albi, nordici...?

— Și eu o să încep să-i insult pe toți negrii, zicea acum mulatrul, absent, cu un glas ca de mare zăgăzuită, pe toți negrii care ar fi trebuit să rămână doar africani și care și-au trădat descendența căzând în păcatul de a-și trage o femeie albă și de a avea copii cafea cu lapte, spune asta, curvo, gândește asta, dă-mi și palma asta, oricât ai fi de departe, Aretha, îți garantez că o să simt lovitura ta, cu atât mai tare cu cât ești mai departe, trăgându-ți-o cu un alb, te văd de aici, nu e destulă distanță între California și Mexic ca să nu-ți văd și să nu-ți adulmec pășărică blondă și să scuipe pe ea...

— Nu pronunța nume, nu spune locuri...

— Nu fi proastă. Se știe tot. Se înregistrează tot. Stai în lumina lunii?

— Sunt Aretha. Mă cheamă Aretha.

— Fă-te negresă.

— Cum? Sunt albă.

— Te descurci tu. Nu te pot primi dacă n-o faci.

— Te sun mâine.

— E-n regulă. *Fuck off, bitch...*

... În noaptea următoare a avut loc ultima lor convorbire. El vorbea foarte calm și spunea că greșeala Diane era să creadă că toată lumea e vinovată, inclusiv ea, inclusiv opresorii. Dar, atunci, toți ar deveni nevinovați. Nu, erau asupriți doar copiii care nu ieșeau din ghetou, mamele dependente de droguri, tații constrânși să fure, bărbații castrați de Ku Klux Klan, ăștia erau cei oprimați, iar nu sârmanii opresori.

— Știi cum poți să devii negresă, Aretha? Ți-ai dat seama că în țara asta crimele se consideră blamabile doar dacă sunt comise de negri? Ți-ai dat seama că victimele negrilor nu mișcă pe nimeni, numai cele albe? Ei, asta-ți cer, Aretha, să devii o victimă neagră și-ai să vezi cum te trag spre marginea drumului, ca pe o cățea, ca să treacă peste tine camioanele și să te transforme într-un cadavru însângerat. Comite o crimă de negresă și ispășește-o ca o negresă. Fii victimă ca o negresă, pentru ca nimănui să nu-i pese de tine.

Negrul a început să râdă și să plângă în același timp. Mâna îmi tremura, dar am închis cu atenție și m-am întors în pat, ca în fiecare noapte, înaintea ei. M-am prefăcut că dorm. Diana miza pe somnul meu greu și pe letargia trezirii mele a doua zi, de dimineață. S-a întors în liniște și s-a culcat. Am simțit cum a adormit imediat, satisfăcută, ușurată, de parcă nimic nu ar fi împlinit-o mai bine decât acest troc nocturn de insulte, pasiuni și învinovățiri. Eu, cu ochii deschiși, prizonier sub cerul neted al acestui dormitor brusc înghețat, pângărit, decolorat, îmi repetam iar și iar, de parcă număram oi, că pasiunea mea nu avea nici o valoare în comparație cu ceea ce abia auzisem, că ascultând patima Diane și a negrului ei, trebuia să fiu de acord că a mea era trecătoare și că, probabil, cel mai onorabil ar fi să renunț la această situație, să îi întorc spatele Diane și să revin la viața mea din Capitală. Dar în timpul stării de veghe din acea noapte, care a diminuat considerabil propria mea patimă, se afirma treptat, involuntar, o altă certitudine, care venea din ființa mea, deși nu apucasem să o formulez clar. Am simțit, mi-am spus. Am lăsat să se afirme în mine, dar și în afara mea, ideea că viața civilizată respectă legile și viața sălbatică le nesocotește. Nu voiam s-o spun, nici măcar să o gândesc, pentru că ar fi contrazis sau minimalizat, la rândul ei, durerea pe care am putut să o simt în mânia amantului negru al Diane. Dar, cu toate astea, îmi repugna ideea unei supremații a negrilor, în egală măsură cu cea a unei supremații a albilor. Nu mă puteam pune în pielea celui interlocutor necunoscut. Nu aveam de ce să îi spun Diane că eu nu eram genul *give me five*, că nu băteam palma, că nu reacționam la ritmurile negre ale străzii... Am încercat, în schimb, să fiu sincer și să mă transpun în trențele celui puști care interpretase rolul lui Juarez. I-aș fi întins, oare, o mână copilului Juarez, l-aș fi ajutat să devină ceea ce a ajuns: un indian alb, un *zapatist* cu Codul lui Napoleon la căpătâi, un avocat cartezian, un jurist bun de gură în loc de un șaman, un conțopist în loc de un vrăjitor în contact cu natura și moartea, însuflețitor al celor neînsuflețite, stăpân al lucrurilor care nu pot fi luate în stăpânire: milionarul mizeriei? Ce aș face eu pentru copilul Juarez? Nimic. Negrul Diane — Pantera ei, cum m-am decis să îi spun — mă cunoștea mai bine decât eu pe el și poate mai bine decât mă cunoșteam pe mine însumi. Știa că îi puteam lua totul lui oricând doream. Totul. Negri castrați, spânzurați, linșați, ca niște jaloane mizere ale istoriei Statelor Unite; dar și un sfânt pomelnic al negrilor nevinovați. Pantera a decis să nu mai fie victimă. Dumnezeu nu a oprit deloc brațul criminal al albului Abraham atunci când acesta și-a împlântat pumnalul în pântecul fiului său, Isaac cel negru.

XXV

Am avut parte de o dimineață proastă, dar spre prânz m-am hotărât să dau o raită pe la Club, ca să văd dacă se afla acolo, ca în fiecare zi, generalul Agustin Cedillo. Bea, conform tradiției pierdute, un pahar cu coniac înainte de

dejun și m-a invitat să iau loc. Am preferat o bere, pentru că pe lume nu există o alta mai bună decât cea mexicană. Asta m-a făcut să mă simt pe jumătate șovin, dar am fost mulțumit de senzație. Mi-am amintit ce îmi spusese Diana despre James Baldwin: un negru și un alb, pentru că amândoi sunt americani, știu mai multe despre ei înșiși, ca și unul despre celălalt, decât oricare european despre fiecare dintre ei. Tot așa se întâmplă și cu mexicanii. Deunăzi, simțisem ura de clasă explodând între mine și general. În această după-amiază, în schimb, berea mi-a ridicat starea de spirit și m-a făcut să mă recunosc în el. Amândoi am comandat într-un glas „două *tehuacanes*”, tocmai pentru că, nicăieri în lume, nimeni nu știa ce înseamnă apele acelea minerale. M-a invitat la masă și la ritualul acesteia. De la comandarea plăcintelor de *huitlaco-che*, știut fiind că numai nouă mexicanilor ne place și ne pricepem să mâncăm cancerul negru al porumbului, până la aducerea unui *chiqui-huite* cu turtite calde pe care le apucam delicat, le întindeam în palmă, le ungeam cu *guacamole*, adăugam un ardeiaș iute, și făceam totul vălătuc. De la referința în diminutive și posesive asupra mâncării (fasolica lui, ardeiașii săi, turtițele lor), până la expresiile firesc însușite, familiare, blajine despre sănătate, vreme, vârstă (îi e cam rău, se mai spală cerul, acu-i cam în etate. ..), toate astea au creat ambianța propice ca să abordez cu el subiectul care mă preocupa și ca să mă îndepărtez, într-o complicitate despre care generalul nu avea habar, de voluptatea extremă a cuplului, Diana și Pantera ei, care încă îmi mai zumzăia în urechi. Ei erau alții. Generalul meu, generalul meu, ah, asta era: al meu.

— Ați spus mai deunăzi că iubita mea ar trebui să aibă grijă. De ce?

— Uite ce-i, prietene, eu nu sunt un paranoic patentat și nici nu văd peste tot teroriști înarmați. Dar adevărul este că există destui zurbagii pe ici, pe colo, mă înțelegi, și n-am vrea ca domnișoara Soren să ajungă într-o situație delicată dintr-o nesăbuiță.

— Vă referiți la Panterele Negre de pe la ei și la gherilele Ligii de pe la noi?

— Nu neapărat. Vreau să spun că FBI-ul e peste tot, asta vreau să spun. Așa că, multă grijă.

— Ce-mi recomandați?

— Sunteți prieten cu însărcinatul cu afaceri al Guvernului.

— E vorba de Mario Moya Palencia, am fost colegi de școală. Mi-e un vechi și drag prieten.

— Mergeți să vă vedeți cu el la Ciudad de Mexico. Aveți grijă. Vegheați asupra iubitei dumneavoastră. E păcat.

Când Diana s-a reîntors pe seară, i-am spus că plec la Mexico în ziua următoare. Aveam de pus la punct niște afaceri scadente. Pentru ea lăsasem totul în aer, ca să o urmez la Santiago. Peste câteva zile, cel mai târziu o săptămână, voi fi înapoi. Ea m-a privit cu melancolie, încercând să ghicească adevărul, închipuindu-și că poate o deslușisem eu pe ea, dar deschizând un evantai întreg de posibilități. Ce știam eu? Asta era sfârșitul? Plecam de tot? Era finalul relației noastre? Mă atrăgeau mai tare soția mea, fiica mea, treburile mele în Capitală?

— Las totul aici, cărțile mele, hârtiile mele, mașina de scris...

— Ia-ți paste de dinți.

Nimic nu potolea tristețea din ochii ei.

— Una singură. Tot restul rămâne în gaj.

— În gaj? Îmi place asta. Poate că toți ne aflăm aici în gaj.

- Nu ți—1 imagina pe Dumnezeu ca pe un misit evreu.
- Nu. Eu cred în Dumnezeu. Așa de mult, că nu-mi pot închipui că ne-a lăsat pe pământ ca să fim un nimic.
- Te iubesc, Diana, i-am spus și am sărutat-o.

XXVI

Primul lucru pe care l-am făcut, după ce am ajuns la Mexico, a fost să îl sun pe prietenul meu Luis Bunuel și să îi cer să ne vedem. O dată sau de două ori pe lună, obișnuiam să îl vizitez între orele patru și șase după-amiază. Conversația cu el era instructivă și deosebit de stimulativă pentru mine. Bunuel nu fusese doar un martor al secolului (mergea în pas cu el: se născuse în 1900), ci și unul dintre marii săi creatori. Este semnificativ faptul că teoreticienii francezi ai suprarealismului lăsaseră eseuri frumoase și alte texte scrise într-o limbă de o claritate carteziană, chiar atunci când pretindeau dicteul automat și „beția simțurilor”. Suprarealiștii francezi, dincolo de provocare, nu par să își discrediteze cultura lor raționalistă și să îi redea suflul de nebunie care pesemne că i-a însuflețit pe Rabelais sau pe Villon. Suprarealiștii fără program, intuitivi, precum Bunuel în Spania și Max Ernst în Germania, sunt cei care izbutesc să-și înglobeze cultura în arta lor, conferind o actualitate critică trecutului, precum și limite pervers istorice pretențiilor de noutate modernă. Totul este ancorat în amintiri îndepărtate și în locuri vechi. Prin stârnirea lor, apare modernitatea autentică: prezența trecutului, avertismentul față de orgoliul progresului. Misticii spanioli, proza picarescă, Cervantes și Goya au fost părinții suprarealismului lui Bunuel, așa cum imaginația nocturnă, crudă și nemăsurată din basmele cu zâne germanice a fost mama lui Ernst.

Casa lui Bunuel din Colonia del Valle nu avea personalitate. Asta era, de fapt, personalitatea sa: lipsa ei. Din cărămidă roșie și cu două etaje, era asemenea oricărei locuințe a clasei mijlocii din întreaga lume. Salonul avea aspectul unei săli de așteptare de la un cabinet stomatologic și, cu toate că nu am văzut niciodată dormitoarele artistului, știu că îi plăcea să aibă pereții goi și să doarmă pe jos, în cel mai bun caz pe un pat de lemn fără saltea sau arcuri. Penitențele astea se potriveau de minune cu morala lui strictă, opresiv de burgheză și de puritană pentru unii, ascetic monahală pentru alții. Casa lui era aproape lipsită de elemente decorative, mai puțin un portret al lui Bunuel tânăr, făcut de Dali în anii douăzeci. Acum — de la al Doilea Război Mondial încoace — erau dușmani, dar Luis păstra acel portret în vestibul ca pe un omagiu vibrant față de propria sa tinerețe și de prietenia pierdută, pe de altă parte...

Primea într-un băruleț unde era montată o tejghea cumpărată de prin portul din Liverpool, dar la fel de bine aprovizionată ca aceea a barului Oak de la Piaza din New York, locul unde lui Bunuel îi plăcea să bea „cel mai bun martini din lume”, după spusele lui. Acum, pregătea pentru mine un *bunueloni*, delicios dar amețitor, și mărturisea:

- Beau un litru de alcool în fiecare zi. O să mă omoare alcoolul.
- Arătați foarte bine, i-am spus, admirându-i robustețea de care dădea dovadă la șaptezeci de ani, spatele zdravăn, pieptul lat și brațele puternice deși uscățive.
- Tocmai am fost la medic. Așa, pe bucăți, am emfizem, diverticul intestinal, colesterol ridicat și o prostată uriașă. Luat separat, merge perfect.

Dar dacă mi se adună toate la un loc, pot să cad străfulgerat.

De obicei, purta o cămașă sport fără mâneci, iar asta îi accentua goliciunea capului său de țăran și de filozof. Capul chel și fața brăzdată de timp îl făceau să semene cu Picasso, cu De Falia, cu Ortega y Gasset. Spaniolii vestiți ajung să semene cu picadorii pensionari. Bunuel împărțea pământul natal, Aragon, cu Goya, toți cu reputație solară de îndărătnici. Adevărul este că nimeni nu visează mai mult decât cei proveniți de pe meleagurile alea. Vise extreme, despre adunări de vrăjitoare și legături între oameni, animale și insecte. Se știe bine că furnicile sunt ființele care comunică cel mai bine între ele, telepatic, la distanțe mari, iar eu cred că Luis Bunuel era un pasionat al entomologiei, pentru că aragonezii, la fel ca furnicile, comunică între ei de departe, în spațiu, ca și în timp. Rămân în contact prin coșmaruri, vrăjitoare, tobe.

Era cam supărat pe mine în acea după-amiază când m-am dus să-l vizitez. Susținea aderarea fără rezerve la fidelitatea matrimonială și la statornicia cuplurilor. I se părea intolerabil ca un bărbat și o femeie, după ce încheiaseră pactul de a trăi împreună, să îl încalce. Mie îmi reproșa pe față părăsirea Luisei Guzmán, la care el ținea mult și pe care o indusese în unul sau două dintre filmele sale, însă alături de această exaltare a legăturii matrimoniale, Bunuel nu își ascundea repulsia față de actul sexual. Nu prea puteai, în filmele sale, să vezi pe cineva dezbrăcat, poate doar ca un contrapunct necesar al narațiunii; niciodată un sărut: i se părea o „indecență”; iar de acte desfrânate, nici vorbă: numai dorința, zbuciumându-se în grădinile vâr-stei de aur, dorința veșnic neîmplinită pentru a menține mereu vie flacăra pasiunii.

Mă uitam la ochii lui verzi, la fel de îndepărtați ca o mare pe care eu nu navigasem niciodată, iar prin ei se vedea trecând nava lui Tristan, eroul secret al lui Bunuel pentru că era eroul iubirii caste, niciodată împlinite. Evul Mediu era adevărata epocă a lui Bunuel, timpul său firesc, într-acolo plutea privirea sa, ancorată întâmplător în acest „timp respingător”, și trebuia să îl vezi și să îl înțelegi ca pe un exilat din acel timp trecut, un străin venit de prin secolul al XIII-lea, aproape gol, printre noi, adaptat la o cămașă sport fără mâneci, ca un călugăr pustnic care nu poartă decât niște izmene pentru a-și acoperi părțile rușinoase.

Din acea epocă apusă, Luis Bunuel aducea ideea sexului — mi-o repeta acum — văzut ca un obicei al animalelor, *more bestiarum* potrivit cuvintelor Sfântului Augustin. „Sexul”, spunea el mai departe, „e un păianjen păros, o tarantulă care devoră tot, un hău negru din care nu mai iese niciodată cel care se afundă acolo.” Era surd (din nou la fel ca Goya) și nu mai folosea muzica în filmele lui, cu excepția apariției firești a acesteia: de la un aparat de radio, o flașnetă de pe stradă, o orchestră dintr-o stațiune de schi. Mai demult, abundau în filmele sale acorduri nesfârșit de pasionale, dulci și furtu-noase din Wagner. Muzica din *Tristan și holda* era cantată închinată iubirii caste, din care fuseseră înlăturate tarantulele sexului.

— Dar Sfântul Ioan Hrisostomul (Gură de Aur) a interzis iubirile caste, spunând că nu fac decât să sporească patima, aducând și mai multă înfocare dorinței...

— Acum pricepi de ce e lucrul cel mai excitant de pe lume? Sexul fără păcat e ca oul fără sare.

Cădeam mereu în capcana lui. Bunuel exalta castitatea ca să sporească plăcerea, dorința, foamea de trupul iubit. Îl citea pe Sfântul Augustin și

înțelegea că o cădere însemna doar că legea iubirii a fost încălcată. Iubirea are o lege, aceea de a-l iubi pe Dumnezeu. Dacă ne iubim pe noi înșine, încălcăm legea lui Dumnezeu și apucăm pe calea pierzaniei, mereu mai afund, prin hăul negru al sexului, până la abisul final al morții. Reîntoarcerea la iubire presupune trecerea prin castitate, dar pentru asta avem nevoie de ajutor. Nu o putem face singuri. Întoarcerea la Dumnezeu din infernul cărnii și din complacerea noastră acolo ar fi ca o încălcare a legii gravitației, încălcare și zbor.

— Cine ne întinde o mână? I-am întrebat pe Buftuel.

— Niciodată puterea, spunea el cu ardoare. Niciodată cei puternici, fie mireni sau oameni ai bisericii. Doar cei smeriți, rebelii, marginalizații, copiii, îndrăgostiții... Doar ei ne întind o mână.

Spunea asta cu o enormă căldură și prin memorie mi se perindau copii abandonati din filmele lui, cuplurile înflăcărâte, cerșetorii nenorociți, preoții smeriți prin dăruirea lor creștină, toți cei care renunțau la deșertăciunea lumii și nu așteptau decât îmbrățișarea unui semen.

— Și răzvrătiții, I-am întrebat pe Bunuel, și răzvrătiții ne ajută?

— Dacă nu ascultă de nici o putere, îmi răspundea Luis la întrebare.

Dacă sunt pe deplin hărăziți.

Bunuel pune la cale în acele zile un scenariu pentru un film pe care nu a mai apucat să îl facă, după povestea anarhistului francez Ra-vachol, care fusese inițial hoț și ucigaș. Omorâse, prin orașele de provincie franceze, un bătrân negustor de vechituri și un pustnic uitat de lume, violase mormântul unei contese și hăcuise două fete bătrâne care țineau o prăvălie de unelte. Totul în mod gratuit. Dar într-o bună zi s-a apucat să spună că pustnicului îi furase banii, la fel ca și celor două necăjite de la prăvălie, precum și bijuteriile cu care contesa fusese în-mormântată, ca să facă rost de bani pentru cauza anarhistă.

Însă anarhiștii nu i-au dat binecuvântarea lor, până când Ravachol nu s-a mutat la Paris, unde, împreună cu un ajutor de-al său, pe nume Simon Cozonac, a început să facă bombe pe care să le plaseze pe la ușile caselor unor judecători. Din nefericire, Cozonac a greșit ușile și astfel nu au murit judecători, ci doar oameni obișnuiți. Iar asta, în sine — comenta Bunuel —, conferea faptei o gratuitate fantastică.

Numai după ce Ravachol a fost executat pe 11 iulie 1892, anarhiștii l-au acceptat ca fiind de al lor, l-au canonizat *a posteriori* și au inventat chiar și un verb, *a ravacholiza*, care înseamnă să faci ceva să sară în bucăți și care a inspirat o melodie haioasă, *Dansons la ravachole, vive le son de l'explosion!*

— Când s-a urcat pe eșafod, a strigat trăiască anarhia. Era un fiu nelegitim și își dăduse cu farduri ca să-și ascundă paloarea obrazilor.

— Dumneata ești de acord cu el, Luis?

— Teoretic, da.

— Cum adică?

— Adică anarhia este o idee grozavă despre libertate, să nu mai fie nimeni deasupra nimănui. Nici o putere supremă, nici un fel de lanțuri. Nu există o idee mai minunată. După cum nu există o idee la fel de imposibil de pus în practică. Dar trebuie să întreținem utopia ideilor, în caz contrar, ne transformăm în animale. Viața concretă este o gaură neagră care ne conduce spre moarte. Revoluția, anarhia, libertatea sunt recompensele gândirii. Nu au decât un tron, capul nostru.

Mai spunea că nu există o idee mai frumoasă decât să arunci în aer

palatul Luvru și să dai la naiba întreaga umanitate și toate operele ei.

Dar numai dacă asta rămânea în planul ideii, dacă nu era pus în practică. De ce nu facem diferența dintre idei și punerea lor în practică? Ce ne face să transpunem ideea în practică? Și să ne scufundăm în eșec și disperare? Visele nu își sunt suficiente lor înșile? Am fi nebuni dacă i-am pretinde fiecărui vis pe care îl avem noaptea să se și transforme în realitate a doua zi, fiindcă în caz contrar l-am pedepsi. A reușit, oare, cineva să împuște un vis?

— Da, i-am spus, deși nu cu puștile, cu lăncile, împăratul aztec Moctezuma i-a adunat pe toți cei care visaseră despre căderea imperiului și sosirea conchistadorilor, și i-a trimis la moarte...

S-a uitat la ceas. Era ora șapte. Trebuia să mă retrag. Nu îl interesau aztecii, și Mexico i se părea un fel de zid de apărare, cu cornișe pe care era presărată sticlă spartă.

XXVII

Stau, așezat, în fața soției mele, Luisa Guzmán, în salonul mare din locuința pe care o avem amândoi de zece ani în cartierul din San Angel. Fiecare cu un pahar de whisky în mână, fiecare îl privește pe celălalt și se gândește la ceva, la același lucru ori la ceva diferit decât se gândește celălalt. Paharele sunt grele, largi, cu fundul gros și mișcător ca ochiul unei caracatițe de pe fundul Mării Sargaselor. În plus, ea strânge în brațe ursulețul ei panda de pluș.

O privesc, mă gândesc și îmi spun că trebuie făcut ceva care să nu semene cu tot restul vieții noastre. În asta constă imaginația. Dar privind-o cum stă în fața mea, imaginându-mi-o cum se gândește la mine, prefer să fiu clar și concis, în acei ani, Luisa Guzmán nu se ocupa de viața mea socială — era nesociabilă — și nici de viața financiară — era complet indiferentă față de bani. Îmi sprijinea viața literară; avea răbdare cu timpul meu de scriitor și cititor. Îmi administra, mai ales, viața sexuală. Adică, nu îi puneia piedici, credea că abnegația ei asigura viitoarea mea întoarcere. Așa fusese mereu.

În orice caz, stând acolo și privind-o cum mă privea, cu toată povara amintirilor pe umerii noștri, am înțeles că, de fiecare dată, ea se îndepărtase și mai mult de mine. Nu a putut să conceapă nici ea o fidelitate pe măsura succesului pe care l-a avut prima mea carte. La douăzeci și nouă de ani am dobândit o celebritate de care nici eu nu m-am bucurat prea tare, fiindcă dacă am fost convinși vreodată de ceva, aceasta a fost faptul că literatura nu este altceva decât o lungă ucenicie, expusă, în orice clipă, imperfecțiunii dacă ne merge bine, perfecțiunii dacă ne merge rău, precum și, mereu, riscului, dacă vrem să avem parte de ceea ce scriem. Nu am luat în seamă elogiile ce mi-au fost aduse, căci mă știam foarte departe de atingerea scopurilor propuse, dar nici atacurile de care am avut parte. Am ascultat ce îmi spuneau prietenii, iar ei, cu toții, mă încurajau. Mi-am ascultat propriul glas și am auzit doar atât: „Nu te mulțumi cu succesul. Nu îl repeta cu ușurință. Impune-ți proiecte imposibile. Mai bine să ratezi de sus, decât să ai parte de un triumf de jos. Fugi de siguranță. Asumă-ți riscuri.”

Nu știi în ce moment al relației noastre, Luisa a simțit că aveam nevoie de mai mult, de ceva în plus, dar alături de ea, care să reprezinte echivalentul erotic al riscului literar. Sau al ambiției. Am râs cu poftă când, la o săptămână după ce ne îndrăgostiserăm unul de altul, un prea faimos scriitor mexican a venit să o caute ca să îi reproșeze că mă preferase pe mine

în locul lui.

— Eu, i-a spus, sunt mai celebru, mai drăguț și mai bun scriitor decât logodnicul tău.

Uimirea Luisei și a mea s-a datorat, în primul rând, imperturbabilei continuități a prieteniei de care a dat dovadă marele autor față de ea și de mine. A eșuat deliranta cerere a mâinii (sau a schimbului de mână), dar nu s-a schimbat nici o clipă zâmbetul său amabil și nici, asta am știut-o mereu, ambiția lui fără limite, atât de simpatică și de bine fundamentată, deși el și-o imagina cam sumbră, însă sigură, cea de a obține putere și glorie prin scris. Luisa m-a inițiat (sau mi-a confirmat) în certitudinea că e mai bine să fii o persoană umană decât un scriitor glorios. Dar, uneori, să rămâi o simplă persoană presupune o cruzime mai mare decât nevinovata perspectivă a faimei literare.

Stând acum așezați unul în fața celuilalt, fără să fie nevoie ca eu să îi spun că nu mă puteam lipsi de Diana Soren, ea fără să îmi spună nici un cuvânt, cu un panda de pluș strâns în brațe și cu paharul de whisky în mână, îmi reproșa toată cruzimea acumulată de relația noastră și îmi arunca în față toată ușurința cu care ascundeam cruzimea în spatele creației literare. Ochii ei îmi spuneau: „Nu mai ești o persoană. Cât ai fost așa, ți-am respectat aventurile. Am ajuns să înțeleg că nu te mai respecti pe tine însuși. Nu respecti femeile cu care te culci. Le folosești ca pretext literar. Iar eu refuz să mai fiu așa ceva.”

— E vina ta. Trebuia să pui piciorul în prag, de prima oară când m-am culcat cu alta.

— Delicat și rău. Cum vrei...?

— De ani de zile îmi accepti infidelitățile...

— Iartă-mă. Nu mai pot să concurez cu atâtea strădanii ale imaginației și fanteziei întregului gen feminin...

— Ca să ne păstrăm iubirea, am ajuns să o ucidem, ai dreptate...

Mi-a aruncat cu putere paharul, greu ca o scrumieră, lovindu-mă la buza de jos. Am privit cu emoție melancolicul panda, m-am ridicat mângâindu-mi buza dureroasă și am plecat pentru totdeauna.

XXVIII

Nu l-am găsit pe Mario Moya. Era la o conferință despre populație tocmai la București și nu urma să revină mai devreme de două săptămâni. Am dat din umeri și mi-am zis că treaba asta putea să sufere amânare. Era vorba, mai mult sau mai puțin, de perioada în care avea să se termine și turnarea filmului la Santiago și toți ne vom întoarce la... Unde se va duce Diana, unde mă voi duce eu? Vom rămâne împreună? Mă îndoiam. La Paris o aștepta soțul. La Los Angeles, o panteră neagră pe care o suna la telefon și vorbeau la trei dimineața. În Jeffersontown, un logodnic idealizat, pierdut, un Tristan din Vestul Mijlociu care devenise, probabil, un teijghetar burtos, umflat de bere Miller Light și fanatic susținător al echipei Chicago Cubs.

Nu îmi făceam iluzii. Nu avea să meargă cu mine într-un campus universitar idilic american acoperit de iederă. Ceea ce aș fi vrut era ca nimic să nu întrerupă perioada de acum, timpul care ne mai rămânea împreună la Santiago, iar apoi, cu puțin noroc, vreo câteva zile în Mexico, o întâlnire la Paris... îmi făceam iluzii despre o vară cu ea pe insula care îi plăcea atât de mult, Mallorca, pe care eu tocmai o explorasem cu o prietenă minunată,

scriitoarea Helene Cixous, și unde Diana și Ivan aveau o casă... Orice, îmi spuneam eu în timpul zborului de întoarcere la Durango, orice numai să nu o pierd în aceste două săptămâni care mai rămâneau. Fără încetare, îmi revenea în minte o posibilitate, excluzând-o pe oricare alta. Eu eram amantul ei pentru că nu îi dădeau voie să intre în Mexic adevăratului ei *lover*, liderul Panterelor Negre. Era cazul să comit eu primul o mojie, să anticipez despărțirea, să fiu eu cel care lua inițiativa de a o rupe cu ea, înainte ca ea, mai mult decât să o rupă cu mine, să abandoneze, să se lepede, să uite de povestea noastră?

Am sunat-o de vreo două ori din Mexico. Îmi este greu să spun prin telefon ce am de spus. Faptul că nu îl văd pe interlocutor îmi dă o stare de încordare și de neliniște. Nu reușesc să îmbin cuvintele cu expresia facială. Nu pot să îmi dau seama dacă persoana care îmi vorbește este singură sau cu altcineva alături, dacă este îmbrăcată sau dezbrăcată, machiată sau nu. Minciuna este prețul progresului. Cu cât suntem mai depășiți de progresele tehnologice, cu atât încercăm să recuperăm rămânerea noastră în urmă moral sau imaginativ cu arma aflată la îndemână: minciuna. Abia am ieșit de sub duș. Sunt goală. Tocmai plecam. Iartă-mă. Sunt singură. Sunt singură. Sunt singură.

- Te iubesc, Diana.
- Cuvintele sunt foarte frumoase și nu costă mult.
- Mi-e dor de tine.
- Și totuși nu ești aici. Hei, hei.
- Mă-ntorc vineri. Petrecem împreună sfârșitul de săptămână.
- Ard de nerăbdare. Pa.

Nu am avut timp să îi spun că mă temeam pentru ea, să aibă grijă, că de aia venisem la Ciudad de Mexico, ca să încerc să aflu câte ceva și să o protejez. Însă relațiile mele cu guvernul lui Diaz Orgaz erau dintre cele mai proaste, nu aveam acolo decât un prieten, fostul meu coleg de școală, Mario Moya, subsecretar de stat, iar acesta nu se afla în țară.

„Am venit pentru tine, Diana, mă aflu aici pentru tine”, aș fi vrut să îi strig, dar nu eram stăpân pe situație, și nu ardea, mi-am zis. Deocamdată, mă preocupa mai mult să știu ce expresie avea ea când îmi vorbea cu atâta asprime. Oare saltul tehnologic următor va fi telefonul cu ecran, ca să vedem fața celui care ne vorbește? Ce violare cumplită a intimității, mi-am spus, ce complicație nesfârșită: să fii mereu gata, pieptănată, machiată, îmbrăcată (sau dezbrăcată, după caz). Sau să te ciufulești iute ca să îți justifici starea de moment: „M-ai trezit, iubitele, dormeam, singură.” Și alături un burtos cu mustață și în șort, uitându-se la un meci la televizor și sorbind dintr-o bere la cutie.

Începuse să mă bântuie ideea despre Diana ca obiect de artă, pe care trebuia să îl distrugi ca să îl ai. În sex, ca și în artă, plăcerea întreruptă este otravă curată, dar asigură și un soi de ambiguitate care constituie lichidul amniotic al pasiunii și al artei. Puteam eu să ies din starea de extaz, cu prețul distrugerii obiectului care îl genera, Diana? Trebuia, cu alte cuvinte, să i-o iau înainte? Trebuia să preîntâmpin continuarea posibilă a plăcerii în atmosfera sa unică, cea a ambiguității, cea a unui *ar fi putut să fie sau să nu fie*, nimic nu s-a tranșat, totul a rămas în minunatul tărâm al ipoteticului, unde alternativele unei povești sau ale unei pasiuni se multiplică și se deschid în evantai, discreditând, dar și îmbogățind, libertatea noastră?

Am aterizat la Santiago pe la cinci după-amiază fără să reușesc să

găsesc un răspuns propriilor mele întrebări.

Drumul de la aeroport până la casa Diane mi s-a părut, de data asta, deosebit de lung. Lânzezeala orașului, pe măsură ce se închideau magazinele și obloanele cădeau răsunătoare ca niște torente de metal, mai era curmată doar de foșnetul prelung al copacilor și de umbra tot mai amplă a munților care puneă stăpânire pe oraș. Am zărit *guajolotes* tremurători și grupuri de cactuși împăienjeniți, plini de scrijeliturile îndrăgostiților, de nume — *Agapito loves Cor-delia* — inimi înlănțuite, răni mortale care lăsau în seva verde o cicatrice întunecată.

— Ce se întâmplă, l-am întrebat pe taxime-trist, de ce mergem așa de încet?

— E o manifestație, zise șoferul. Încă un protest al studenților. Oare de ce nu s-or pune cu burta pe carte, mai degrabă? O grămadă de neisprăviți.

Piața centrală mirosea a muștar. Stăruiau dărele unui abur greu. Lumea ieșea în fugă pe la răspântii, tușind, acoperindu-și nasul cu batiste, jersey, ziare. Mi l-am și închipuit pe guvernator lătrând din spatele unei ferestre. L-am zărit și pe tânărul lider Carlos Ortiz, trecând în goană, plin de sânge la cap.

— Ridicați geamurile din spate, domnule, și țineți-vă bine.

A făcut o întoarcere pe loc și a demarat spre cartierul unde se afla locuința mea provizorie, cu însemnările și cărțile mele. Am avut senzația că peisajul din Santiago se dezintegrează, că, accelerat, locuitorii săi își pierdeau trăsăturile...

XXIX

M-au trecut fiori pe șira spinării când am văzut expresia feței pe care o avea Azucena. Ea nu afișa niciodată nimic. Stările ei emoționale îmi erau complet necunoscute. Stăteam uneori de vorbă cu multă afabilitate, așa cum am spus. Limba era cea care ne unea. Ca și unele versuri pe care le știam toți cei care urmaserăm cursurile școlilor de limbă spaniolă. „Ieri s-a dus. Măine încă n-a venit.”

O respectam, am mai spus și asta, pentru demnitatea ei, orgoliul ei de a face bine tot ceea ce avea de făcut, așa cum se cuvine pe lumea asta. Iar în lumea hollywoodiană transferată la Santiago, ea era singura, până la urmă, care nu își plângea de milă și nici nu era veșnic roasă de ambiția succesului. Era mai presus decât stăpâna ei. Nu voia să fie altcineva. Era altcineva. Era ea.

De data asta, m-a întâmpinat, în casa vag luminată, ciudat de tăcută, cu o expresie neobișnuită, în care abia mai târziu am descoperit o undă de simpatie, de afecțiune, de solidaritate cu mine, cealaltă persoană hispanică din casă. În primul moment m-am simțit perfect melodramatic, ca poetul Rodolfo care își întreba tovarășii de viață boemă de ce trec așa, încolo și încioace, fără o vorbă. Mimi a murit. Azucena masca, în mod sigur fără să vrea, ceva asemănător unui anunț funebru.

— Diana? am întrebat, cu un glas care s-ar fi vrut normal, dar care a sunat doar ca o șoptă, de parcă m-aș fi ferit să nu întrerup o rugăciune.

— Așteapt-o aici. Vine imediat, spuse Azucena și mă invită să aștept în salon.

Se însera. Lew Cooper nu era, ca de obicei, instalat la bar pregătindu-și un cocteil, ca să își mai spele frecușul orelor de pe platou. Ușa de la dormitor

era închisă. Însă lucrurile mele se aflau acolo, iar în baie pastecele mele de dinți italienești. M-am dus nerăbdător, agitat, spre veranda unde lăsasem mașina mea de scris, hârtiile și cărțile mele. Cineva făcuse ordine în ele. Totul era așezat în teancuri perfect egale.

M-am întors să dau de Azucena, ca să îi cer socoteală pentru această violare a creativității mele. În locul ei, acolo se afla, parțial în lumina înserării care venea de pe verandă, jumătate lumină, jumătate umbră, perfect pe din două, ca un tablou feminin de Ingres, iubita mea, Diana Soren. A venit spre mine, segmentată ea însăși prin lumină, fără să cedeze un dram din silueta ei luminoasă celei aflate în umbră, dar nici invers. Contrastul era atât de net, încât până și părul ei blond, scurt părea alb în partea orientată spre verandă și negru în cea dinspre perete. Vraja era ruptă de ceea ce avea pe ea. În halat de casă matlasat, de culoare roz, închis la toți nasturii, cu un aer domestic, și într-o pereche de papuci vătuiți, Diana Soren părea o ciupercă transfigurată, o paparudă ambulantă... Dar nu asta — nici vraja apariției sale între lumină și umbră, nici modul hilar în care, instinctiv, i-am perceput apariția — a fost ceea ce m-a oprit să mă apropiu și să o iau în brațe, să o strâng la piept și să o sărut ca de obicei. Nici nu a ajuns până la mine. S-a oprit și s-a așezat într-un fotoliu din *ratan*, obiectul cel mai impunător din această casă lipsită de orice pretenții, și m-a privit îndelung. Eu m-am așezat pe un scaun de paie din fața mesei de lucru și mi-am încrucișat brațele. Poate Diana îmi citise gândurile. Probabil că își închipuia, ca și mine, felul în care avea să ia sfârșit iubirea noastră și ce avea să urmeze. Mă gândeam să îi spun, mai înainte de orice, despre inutilitatea călătoriei mele la Ciudad de Mexico. Că nu am aflat nimic despre presupusa amenințare a FBI-ului pe care mi-o strecurase insinuant generalul Cedillo. Mă pregăteam să îi spun toate astea, însă ea mi-a luat-o înainte, precipitat, brutal.

— Iartă-mă. Am alt amant.

Mi-am stăpânit tulburarea, mi-am ținut în frâu mânia, mi-am învins curiozitatea...

— În Statele Unite? am întrebat fără să îndrăznesc să pomenesc ceva despre indiscrețiile mele telefonice.

— Un alt bărbat care trăiește aici.

— Cine? am întrebat-o, de data asta fără să mă încumet să mă gândesc la întoarcerea lui Clint Eastwood și spunându-mi că, în orice caz, pe unul ca Pantera Neagră nu l-ar lăsa să treacă granița. *Stuntman*? Am râs de mine că putea să îmi treacă așa ceva prin minte. M-am amuzat și mai tare de posibilitatea extremă ca bătrânul Lew Cooper să doarmă în patul meu, pe latura Diane.

— Carlos Ortiz.

— Carlos Ortiz?

— Studentul. L-ai văzut aici, în oraș. Zice că te cunoaște, că te admiră și că a stat de vorbă cu tine.

— Și dacă m-ar urî și nici nu ar vrea să mă asculte, am încercat să zâmbesc.

— Iartă-mă.

— Nu e vorba de iertare. Trebuie să vorbim.

— Nu-mi place să dau explicații. M-am ridicat, plin de furie.

— Trebuie să vorbim.

— Dacă vrei neapărat.

— De ce, Diana? Am crezut că eram foarte fericiți.

— Știam și că o să se termine.
— Dar nu așa, brusc, înainte de termen, înainte să se termine filmările și cu un tip...

— Mai tânăr decât mine?

— Nu, asta nu contează.

— Atunci ce contează? Că te rănesc pe tine, că te umilesc, crezi că asta îmi place?

— Că nu ne-am împlinit iubirea, n-am consumat-o, asta e...

— Nu cred că ne mai lipsește ceva.

— Diana, eu ți-am oferit tot ce am putut, să fi continuat împreună dacă ai fi vrut, să mergem împreună la o universitate, am spus nătâng, ofuscat de o senzație vagă de orbire sentimentală instantanee.

Pe bună dreptate mi-a și răspuns brutal, fără sentimentalisme:

— Nu fi naiv. Eu să-mi petrec viața într-un orașel de rahat, acoperit de iederă, dar alcătuit din nimic? Ești nebun.

— De ce, fiindcă fugi de alt orașel, fiindcă nu vrei să-ți acorzi niciodată șansa, *the chance*, de a te întoarce acasă și de a pleca de acolo din nou, schimbată?

— Dragule, delirezi. Simțeam că mă sufoc în orașelul acela. Aș fi plecat de acolo oricum.

Am privit-o întrebător, cu blândețe. Cred că a simțit asta pentru că a adăugat ceva ce mi-a plăcut; mi-a spus să nu o înțeleg greșit, în Jeffersontown simțea că se sufocă nu doar pentru că orașelul era mic, ci și din cauza imensității naturii care o înconjura. Era un univers impenetrabil.

— Și în lumea pe care ai ales-o — am întrebat-o — te simți protejată? Nu vrei să afli niciodată cine ești, Diana? Trebuie să fii protejată de alții, de o sectă, de lume drăguță, de *jet set*, pantere negre, revoluționari/de oricine, numai să fie mult zgomot, lamentări, bucurie, agitație și să depinzi de ceva, asta vrei, asta e ceea ce eu nu-ți ofer, cum stau așezat într-un colț și scriind ore întregi?

Deveneam ridicol. Nu mă controlam. Ajungeam exact în postura pe care o detestam. Meritam răspunsul Diane.

— Eu știu cine sunt.

— Nu știi! i-am strigat. Asta-i problema ta. Te-am auzit vorbind la telefon cu negrul ăla. Vrei să fii alta, vrei să preiei suferințele celorlalți ca să fii altcineva. Crezi că nimeni nu suferă mai mult decât un negru. Când ai de gând să descoperi, nenorocito, că suferința e universală, inclusiv albă?

— Carlos mă învață asta.

— Carlos? am repetat ca un ecou nu doar al propriei mele voci, ci și al propriului meu suflet, incapabil să îi spun Diane că tocmai îl văzusem, rănit, la o manifestație din centrul orașului.

— Ai fost citit, spuse cu răceală Diana.

— De el? Ai mai spus-o.

— Nu, de mine. Am crezut că ești un revoluționar adevărat. Unul care face ceea ce scrie. Nu-i adevărat. Scrii, dar nu faci. Ești la fel ca liberalii americani.

— Ești nebună. Nu înțelegi nimic. Creația este un act, singurul act. Nu trebuie să mori ca să-ți imaginezi moartea. Nu trebuie să fii închis ca să faci descrierea unei închisori. Și nu ajută la nimic dacă ești împușcat, ucis. Nu mai scrii alte cărți și gata.

— Pe Che l-au omorât.

— Era un martir, un erou. Un scriitor reprezintă ceva mult mai anodin, Diana, i-am spus, ajuns la exasperare, dar oarecum ceva mai stăpân pe mine.

— Carlos e în stare să urce pe un munte ca să lupte. Tu, nu.

— Și ce legătură are asta cu tine? Ai de gând să-l urmezi? Vrei să te faci soldatul lui?

— Nu. Rădăcinile lui sunt aici. Aici luptă. Niciodată n-o să mă urmeze.

— Iar asta îți convine de minune, nu-i așa? Să știi că săracul băiat n-o să vină după tine. Decât dacă se lasă de gherilă și se transformă într-un gigolo. Sărmană Diana. Vrei să fii o alta? Vrei să fii pantera revoluției universale? Vrei rolul loanei d'Arc căsătorită cu Malcolm X? Dă-mi voie să-ți spun ceva.

Încearcă să fii o actriță bună. Asta-i problema ta, draga mea. Ești o actriță mediocră, pleoștită și vrei să-ți compensezi mediocritatea cu toate furiile existenței tale obișnuite. De ce nu iei în serios rolurile care îți sunt distribuite în film? De ce le respingi și îți asumi doar personajele de care ai auzit tu?

— Nu înțelegi nimic. Pe tine te-am și avut.

— O lună, trei săptămâni și patru zile...

— Nu, am ajuns să te cunosc, acum știu cine ești, trebuia să-mi dau seama din primul moment, m-am lăsat dusă de iluzia că ești diferit, în acțiune și gândire, ca Malraux...

— Pentru numele lui Dumnezeu, scutește-mă de comparații odioase...

— Candid. Nu-mi oferi decât decență. Candid. Decent. Și cult!

— Numai defecte, după cum vezi...

— Nu, îți admir cultura. Pe bune. O bază solidă, nu-ncape îndoială. Foarte solidă. Clasică, profesore, clasică.

— Mulțumesc.

— În schimb, băiatul ăsta... zise cu o ferocitate pe care nu i-o cunoșteam, cu o sălbăcie halucinantă, de parcă în sfârșit mi-ar fi arătat și partea nevăzută a lunii. Băiatul ăsta le are pe toate anapoda, miroase rău, are dinții stricați, trebuie să meargă la dentist, nu știe să mănânce, nu are nici un pic de rafinament, e dintr-o bucată, mi-e frică să nu mă lovească și, cu toate astea, îmi place, cu toate astea mi se pare irezistibil, acum am nevoie de un bărbat care să nu-mi placă, un bărbat care să mă arunce la *gutter*, la canal, la dejecții, care să mă facă să mă simt o nimeni, să mă oblige să lupt din nou, s-o iau de jos, să simt că n-am nimic, că trebuie să mă lupt să obțin totul, care să-mi stimuleze adrenalina...

M-am repezit să o iau în brațe. Nu am mai rezistat. Plângea și s-a agățat cu putere de mine, dar nu a încetat să vorbească, printre suspine, ești nebun, nu umblu după un negru sau după un *guerrillero*, caut pe cineva care să nu fie ca tine, nu pot să sufăr oamenii ca tine, decenti și culti, nu vreau un autor faimos, decent, rafinat, occidental, oricât de mexican s-ar crede, european ca soțul meu, ești la fel ca soțul meu, repetarea lui Ivan Gravet, încă o dată același, mă plictisește, mă plictisește, mă plictisește, cel puțin soțul meu chiar a luptat într-un război, chiar a fugit din Rusia persecutat că-i evreu, copil, sărac. Tu de ce ai fugit? Ce te-a amenințat? Ai avut mereu masa pusă, dar mereu ai fugit după mine, încercând să mă ajungi, încercând să-mi ajungi din urmă imaginația... Ești la fel ca soțul meu, numai că Ivan Gravet e mai faimos, mai european, mai cult, mai rafinat, un scriitor mai bun decât tine!

A tras aer în piept, și-a înghițit lacrimile.

— Nu suport un bărbat ca tine.

S-a desprins. Mi-a întors spatele. S-a dus până la bar. Am urmat-o. Și-a pregătit un *high-ball* cu mâini tremurătoare. Mi-a vorbit stând cu spatele.

— Iartă-mă. Nu am vrut să te rănesc.

— Mai bine bea. Nu-ți face griji, i-am zis punându-i mâna pe umăr; greșeală.

— Nu. Nu m-atinge.

— N-o să-ți vină să crezi. O să plâng după tine.

— Eu, nu, și-mi aruncă o ultimă privire, o sumă a tuturor privirilor ei, ochii veseli, obosiți, aprinși, goi, vioi, orfani, melancolici, altruști, monahali, destrăbălați, norocoși, nefericiți, morți.

A clipit de mai multe ori, într-un fel ciudat, oniric, aproape ca o nebună și mi-a spus așa:

— Nu plânge după mine. Peste vreo zece ani, *gamine* asta a ta o să fie o babă de peste patruzeci de ani. Ce-o să te faci cu o găină cu fundul mare și cu picioare scurte? Mulțumește-i lui Dumnezeu că scapi la timp. Numără-ți binecuvântările și taie de la pierderi. Adio. *Desolé*.

— *Desolé*.

Azucena m-a ajutat să îmi strâng lucrurile. Mi-a scos hainele din dormitor. Am întrebat-o din priviri dacă studentul era acolo. Ne înțelegeam fără să vorbim. A dat din cap că nu. Nu era nevoie să mă ajute. O făcea de bunăvoie, ca să nu mă simt singur, sau alungat, sau înșelat, sau, în cel mai rău caz, privit cu ochi răi de ea. Era conștientă că nu aveam nevoie de ajutorul ei; am făcut-o să simtă că îi eram recunoscător. Am schimbat puține cuvinte, în timp ce așezam în cele două valize ale mele de documente cărțile, hârtiile, rechizitele și închideam cu grijă mașina de scris.

— A fost și ea debutantă. Îi place să-i ajute pe cei care sunt la început. Am râs.

— Matroana revoluției, i-am și spus așa.

— E foarte agitată. Ia-o în serios. Se simte urmărită.

— Cred că pe bună dreptate. Uneori credeam că e curată paranoia.

Acum, încep să cred că are dreptate. Băiatul ăla o să-i complice existența.

— Diane îi place riscul. Tu nu-i ofereai așa ceva.

— Mi-a spus. Transmite-i să aibă grijă. N-am putut să fac nimic pentru ea la Ciudad de Mexico. Sper să-i placă mult noua ei iubire.

Azucena suspină.

— O femeie frumoasă nu umblă după frumusețe la cel cu care se-ncurcă.

Mi s-a părut un comentariu aspru în gura ei. M-am gândit cum ar fi cu rolurile schimbate. Azucena și un bărbat atrăgător. Ecuația era nedreaptă. O dată în plus, cel care avea de câștigat era bărbatul. Niciodată femeia.

Pe hol, m-am întâlnit cu Lew Cooper. Nu mi-a spus nimic. Doar a mârâit.

Azucena a ieșit în fugă pe stradă după mine și mi-a dat ceva.

— Uităi asta.

Era un borcan de gem plin cu păr.

XXX

Geloziiile distrug iubirea, nu dorința. Asta este adevărata pedeapsă a unei pasiuni trădate. O urăști pe femeia care a rupt pactul de amor, dar o dorești în continuare pentru că trădarea a reprezentat proba propriei sale pasiuni. În mod sigur așa s-a întâmplat cu Diana. Nu am încheiat cu indiferență. A avut dibăcia să mă insulte, să mă bagatelizeze, să mă atace sălbatic, ca să nu o uit resemnat; ca să o doresc în continuare cu acel înlocuitor pervertit al poftelor erotice care poartă numele de gelozie.

Am văzut pentru ultima oară casa din Santiago în penumbra asfințitului lunii februarie, transformată într-o fortăreață inexpugnabilă. Casa aia în care eu intram și din care ieșeam când aveam chef, unde scrisesem în fiecare zi, îmi devenise acum străină, respingătoare. Îmi venea să o asediez, cum au făcut romanii cu Numancia iberică, să o trec prin foc și sabie precum legiunile cu Massadah evreiască. Cu imboldul ăsta i-am aruncat o privire de despărțire, i-am dat ocol cu ultimii mei pași, ca și cum, în loc să o străpung pe Diana, aș fi putut străpunge casa pe care o împărțiserăm.

Destinul mi-o dăduse pe femeia asta. Nu mi-o putea lua alt bărbat. Cu atât mai puțin unul pe care îl consideram de-al meu, un student de stânga, un trădător... Aerul fetid al gazelor lacrimogene ajungea până acolo tocmai dinspre centru, iar eu ajungeam să doresc, în clipa aceea, ca armata să îl prindă pe rivalul meu, ca generalul Cedillo personal să îi reteze boabele și, dacă scăpa, să ajung eu să dau de el, vreodată, și să am curajul să îl omor cu mâna mea. Totuși, reflectând la toate astea, un gând ironic mă făcu să zâmbesc pe măsură ce puneam stăpânire pe mine: „Nu răpi plăcerea asta guvernului.”

Norman Mailer spune că gelozia este ca o galerie plină de portrete în care gelosul este custodele muzeului. Am reluat imaginea tuturor și a fiecăruia dintre momentele petrecute cu Diana, însă așezându-l pe tânărul student în locul meu, în acțiunile mele, bucurându-se de ceea ce fusese al meu, umplându-și gura de gustul de piersică, savurând capacitatea nelimitată a mângâierilor Diane, transformat în spectatorul unic al lacului unde Zeița vânătorii se oglindea...

Gelozia este ca o viață dinăuntru vieții noastre. Poți să iei avionul, să te întorci în Capitală, să-ți suni prietenii, să începi să scrii din nou, dar simultan să trăiești o altă viață, separată, deși aflată în tine, cu propriile sale legi. Acea viață dinăuntru vieții noastre se manifestă în mod concret. Cum spune o expresie populară, ne face circ în burtă. Ne trezim cu Aghiuță dezlănțuit în foaie, la propriu. O maree aprigă, amară, cu gust de bilă se agită, urcă și coboară din inimă spre mațe și de acolo spre sexul tuflit, inutil, ajuns rănit de război. Îți vine să-i dai o medalie sărmanului penis. Iar apoi o coroană funebră. Însă marea nu stă să savureze nimic și nici nu se oprește pentru prea multă vreme în vreo parte a corpului. Îl străbate ca un lichid veninos și scopul său nu este să distrugă trupul, ci să îl asedieze și să îl stoarcă pentru ca și cele mai rele seve ale sale să ajungă până la cap, să se fixeze verzi și dure ca niște solzi de șarpe pe limbă, pe răsuflare, în priviri...

Pentru o clipă, despărțirea m-a făcut să mă simt alungat din viață. Așa cum percepi moartea unei ființe iubite. Numai că durerea aceea o putem exterioriza. Durerea geloziei trebuie să o ascundem, întunecată și înveninată, ca să ne ferim de compătimire sau de ridicol. Gelozia dată pe față ne expune intruziunii zeflemitoare. Este ca și cum te-ai întoarce în adolescență, vârsta aceea sinistă în care tot ce faci la vedere — mergi, vorbești, privești — poate stârni râsul cuiva. Adolescența și gelozia ne despart de viață, nu ne lasă să o trăim. Ciudat la această experiență a mea era că mă simțeam despărțit de viață, însă nu cu temerea adolescentină de ridicol, ci cu tristețea fatală a bătrâneții. Diana mă făcuse să mă simt, pentru prima oară, bătrân. Trecusem de patruzeci de ani. Rivalul meu nu avea mai mult de douăzeci și patru. Diana, treizeci și doi. Am râs. Odată, când am vrut să intru cu o puștoaică americană de optsprezece ani într-o discotecă din Italia, portarul nu m-a lăsat să trec, spunându-mi „E doar pentru tineri”. La care i-am răspuns netulburat

„Sunt tatăl ei”.

Pe atunci aveam treizeci și cinci de ani. Acum, oare câte uși mi se vor închide, una după alta? Ea îmi spusese că o făcea spre binele meu. Că peste zece ani va fi o femeie cu fundul mare și plină de celulita. Mi-a părut rău că nu i-am spus că nu, că putea să fie alta, așa cum își dorea, dacă se dedica profesiei ei, dacă renunța să mai caute dincolo de interpretarea rolurilor care dădeau un sens vieții ei... Gândindu-mă la asta, am vrut să mă conving de propria mea superioritate, îmi era de ajuns să lucrez cu seriozitatea la ceea ce aveam de făcut, ca să nu îmbătrânesc nici peste zece ani, nici peste o sută. Asta era puterea literaturii. Dar condiția este să împărți puterea aia cu alții. Iar eu, cum spuneam și cu alte prilejuri, simțeam o pierdere a avântului aceluia de început, prin asta mă asemănăm cu Diana. Fervoarea mea literară, la fel ca aceea a Sfintei Ioana, se consumase. Aura începutului se risipea, iremediabil. Cum să revigorezi flacăra?

De la Santiago am revenit cu un vraf de hârtii fără nici o valoare. Mi-a fost de ajuns să le citesc la rece, ca un contrapunct al spasmului meu interior, dogoritor, ca să îmi dau seama că nu erau bune de nimic. Oricum, aveam de gând să le public. Aveau o finalitate politică. Deși, dacă nimeni nu avea să le citească, ce scop politic ar mai fi servit? Mă înșelam singur cu bună-știință. Trebuia să mă mint ca creator pentru a supraviețui ca bărbat. Dar în străfundurile dorinței mele neogoite, o convingere licărea tot mai puternic cu fiecare zi. *Alter ego-ul* scriitorului nu se află acolo, în toată puterea cuvântului, gata pentru orice ar urma să primească. *Cititorul* trebuie să fie inventat de către *autor*, *născocit* pentru ca să citească ceea ce autorul *ține* să scrie, nu ceea ce se așteaptă de la el. Unde este cititorul? Ascuns? Trebuie căutat. Este nenăscut? Trebuie să așteptăm cu răbdare să se nască. Scriitorule, aruncă sticla în mare, ai încredere, nu îți trăda propriile cuvinte, chiar dacă azi nu le citește nimeni, așteaptă, speră, dorește, dorește chiar dacă nu te vor ei...

În veci nu aș putea să îi spun asta Dianei So-ren: „Există roluri mari pentru actrițele mature”, ar ieși ceva melodramatic, inutil.

Ar fi inutil, pentru că Diana Soren, în această etapă a vieții ei, nu ar ști cum să procedeze cu succesul ei.

Mi-am dat seama de asta și am iubit-o mai tare ca oricând. Am reînceput să o iubesc. Gândul ăsta m-a scăpat de gelozie, de traiul meu discontinuu, de ruptura și excluderea mea din viață, de viața aceea dinăuntrul vieții mele, dar separată de viața mea: adică de gelozie. Am văzut-o, cu distanțarea minimă dobândită, ca pe o femeie care știa, în fine, cine era. O străină oriunde s-ar fi aflat, condamnată la singurătate și la exil. O activistă politic, condamnată, în cazul ăsta, la pierderea speranței, la irelevanță și, până la urmă, iarăși, la singurătate. O actriță matură, condamnată la decădere, uitare și, pe vecie, din nou, la singurătate. Povestea Dianei Soren era povestea însingurărilor ei. Diana era o zeiță solitară a vânătorii.

Împărtășeam toate astea ea și cu mine? Nu puteam să dau decât un răspuns. Eu aș fi dat totul pentru ea, doar pentru că ea nu ar fi sacrificat nimic pentru mine.

Acceptarea acestui adevăr însemna să mă îndepărtiez pentru totdeauna de Diana, să renunț la orice iluzie romantică de a ne mai revedea sau de a mai petrece împreună o altă perioadă de timp... Probabil nu ne mai lega decât un singur lucru. Puteam să le povestim un întreg roman tuturor celor care au dorit să scape de o legătură de iubire fără să provoace vreun rău

altcuiva. Este imposibil.

M-am gândit la Luisa. Mă devora gelozia pentru Diana, în timp ce iubirea mea pentru Diana murea. Iubirea aceea am vrut să i-o dau Luisei. Cu ea nu simțeam nici o umbră de gelozie, putea să fie cea care primea o iubire pe care eu nu mai doream să o risipesc în jocul meu de oglinzi, neliniștea mea combinatorie... încă o dată, mă amăgeam singur.

Firește că ea a acceptat, încă o dată, regulile pactului nostru. Nu era în asta slăbiciune sau supunere, ci o fermitate activă. Convenția noastră supraviețuia oricăror accidente trecătoare. Aveam o casă, o fiică, un cerc de prieteni, tot ce face posibilă viața obișnuită care era imposibilă cu Diana.

Spun că mă amăgeam singur. Vor apărea alte tentații irezistibile. Actrițele străine se plectisesc în timpul filmărilor. Vor o companie, dar nu riscuri. Își comunică între ele nume: în India, Cutare; în Japonia, Cutărescu; în Mexic, Cu-tăreanu. Bărbați care te scot la plimbare, sunt corecți, drăguți, inteligenți, strălucitori, buni amănți, discreți... Cum să rezisti paradei de frumuseți care fac parte din acest circuit internațional din care, spre bucuria mea eternă, am făcut parte până la vârsta de patruzeci de ani? Cum să mă țin departe de jocul de oglinzi, în care se tot reflectau, imagine în imagine, și iar în imagine, pasiunea și geloziiile, dorința și iubirea, tinerețea și bătrânețea, pactul iubirii și pactul diabolic: mai amână-mi ziua judecății, mai lasă-mă să mă bucur încă o zi de tinerețea mea, de sexul meu, de geloziiile mele, de dorințele mele... dar și de pactul cu Luisa. Chiar de atâta încredere să mă bucur?

Ea nu se amăgea. „Mereu se va întoarce la mine”, le spunea prietenilor noștri. Știa că dincolo de mișcarea asta nestăvilită se sedimenta totuși o necesară stabilitate, în care iubirea și dorința se uneau fără violență, eliminând necesitatea geloziei pentru a spori dorința, sau trebuința vinovăției pentru a fi recunoscător iubirii. Luisa aștepta răbdătoare, în spatele prea-frumoasei sale măști de metisă, ziua inevitabilă în care o singură femeie avea să îmi dea tot ceea ce îmi era necesar. Una singură. Nu era ea aceea.

A plecat Diana. A plecat când începeau ploile în Mexic și aerul a redevenit de cristal și de aur doar pentru o zi.

XXXI

O parte din drama finală a Diane Soren am citit-o în ziare.

Diana a plecat din Mexic însărcinată. Eu nu știam nimic. FBI-ul, da. Cu informația asta la mână, au hotărât să o distrugă pe Diana. De ce? Pentru că era o figură emblematică a grupului *radical chic* hollywoodian, celebritatea care își împrumută faima și își oferă banii pentru cauze radicale. Când am cunoscut-o, Diana era simpatizantă a Panterelor Negre. Am povestit mai înainte care era relația de care aflasem, noaptea, prin telefon. Eu înțelegeam nuanțele sprijinului pe care îl acorda ea. Dar FBI-ul nu ține cont de subtilități. Vreau să cred că „marele public” american făcea o diferență, de exemplu, între politica integraționistă a unui Martin Luther King și politica separatistă a unui Malcolm X. Cred că de-a lungul anilor despre care povestesc, mulți americani albi (mulți prieteni de-ai mei) au sprijinit protestul civil al lui King, înțelegându-l ca pe un ideal progresist: integrarea treptată a negrilor în societatea albă a SUA, cucerirea de către negri a privilegiilor albilor. În schimb, Malcolm X pleda pentru o națiune neagră separată, opusă lumii albe, întrucât cea din urmă cunoștea și accepta doar nedreptatea. Dacă lumea albă

era nedreaptă cu sine însăși, cum să nu fie cu lumea neagră? Până la urmă, amândouă ar fi trăit în două ghetouri separate prin culoare, dar unite prin durere, violență, droguri și mizerie.

Confruntarea asta avea nevoie de o punte. Diana îl cunoscuse la Paris pe James Baldwin, scriitorul cu care împărtășea cel puțin două lucruri: exilul ca formă de singurătate și căutarea altui american în chip de fraternitate. Între cele două extreme, Baldwin strecura îndoiala perpetuă, agita intenționat apele pentru ca nimeni să nu creadă — două fețe ale aceleiași monede — în neseriozitatea justiției sau în fatalitatea nedreptății rasiale. Baldwin nu voia o integrare umilită, acordată de milă. Nu voia nici ca alianța negrilor între ei să constituie un lanț de ură contra albilor. Albilor și negrilor, sudiștilor și nordiștilor, Baldwin le cerea tot ce putea să fie mai simplu și mai greu în același timp: Tratați-ne ca pe niște ființe umane. Nimic mai mult.

„Privește-mă”, îi cerea Baldwin Diane, „privește-mă și reflectează la viața, aspirațiile și umanitatea universală ascunse sub pielea mea întunecată...”

Din convorbirile nocturne ale Diane, am dedus că așa gândea ea. Voia să fie necruțătoare cu rasismul și cu ipocrizia albilor, dar voia să fie necruțătoare și față de ideea făuririi unei lumi negre despărțită în mod radical de cea albă. Cunosând-o, explicația mi se pare destul de clară. Diana Soren voia să se închipuie o alta, ca să se vadă așa cum era. A riscat să vadă doar negrul pe care dorea să-l vadă și a plătit scump pentru asta. FBI, precum KGB, CIA, GESTAPO sau DINA lui Pinochet, trebuie să simplifice lumea ca să poată arăta clar cu degetul spre dușman și să îl anihileze fără *arriere-pensees*. Organizațiile politico-polițienești, care sunt paznicii lumii moderne și ai bunăstării sale, au nevoie de dușmani de nădejde ca să își justifice slujba, bugetul, pâinea pe care le-o asigură copiii lor.

Au decis la Washington că Diana Soren acoperea perfect acest rol. Faimoasă, frumoasă, albă, Sfânta Ioana a cauzelor radicale (eu o numisem matroana revoluționarilor, fără să îmi închipui că metafora mea avea să devină, în modul cel mai crud, o realitate). Diana a fost observată și încolțită pe nevăzute și în tăcere de către FBI. Agenția polițienească aștepta momentul prielnic să o distrugă. Era doar o problemă de ocazie prielnică. Diana Soren putea fi distrusă. Mai mult decât oricine altcineva. Credea că nedreptatea poate fi combătută nu doar prin politică, ci și prin sex, prin iubire și prin abisul romantic. Iar asta o făcea perfect vulnerabilă. Când Biroul a aflat despre sarcina Diane, în Mexic sau la puțin timp după aceea, a găsit cu cale să se pună în mișcare, în fine, împotriva ei, profitând de starea de slăbiciune în care se afla.

Abia atunci am înțeles avertismentele generalului Agustin Cedillo și m-am blestemat că nu am reușit să mă întâlnesc atunci cu Mario Moya în Ciudad de Mexico, dar și că m-am lăsat convins de imaginea Diane, că am tratat-o superficial („ești o paranoică”) sau că m-am izolat, apoi, în temnița geloziilor mele. De fapt, ce aș fi putut să fac eu? Am aflat despre toate astea foarte târziu. Eram eu tatăl? Nu cred. Măsurile noastre de prevedere au funcționat fără greș. Să fie, atunci, tânărul Carlos Ortiz, urmașul meu la favorurile Diane? Asta era mult mai probabil? Ea vedea în el un erou revoluționar; în mine doar o anostă repetare a propriului ei soț.

Cu toate astea, un revoluționar mexican nu are destulă forță simbolică pentru a determina o reacție a marelui public alb, puritan și democratic din SUA. Ar fi ca și cum ar avea un copil cu Marlon Brando — *Viva Zapata!* —, o

experiență exotică, digerabilă. Dar ca vedeta albă, blondă, cu ochi albaștri (sau erau gri?), descendenta a unor emigranți suedezi, născută într-un orașel din Vestul Mijlociu, crescută cu răcoritoare și filme cu Mickey Rooney, luterană, absolventă a singurului *High School* local, iubita simbolică a echipei de fotbal și, concret, a unui singur băiat sănătos și puternic, privilegiat de zei, aleasă dintre atâtea mii de aspirante ca să interpreteze rolul unei sfinte; bogată, liberă, căsătorită cu un bărbat faimos, alintată *de jet set*; ca această favorită a Zeului Alb să coboare în hrubele amestecului de rase, ale tulburei și sumbrei cedări a feminității rasei caucaziene în fața unei brutale răngi negre, așa ceva putea să dea peste cap sufletul american, să reînvie fantezmele sângeroase ale castrării, ale negrilor spânzurați cu boabele îndesate în gură, ale crucilor în flăcări, ale cavalcadelor Ku Klux Klanului... Un mulatru putea să fie acceptabil, imaginabil, doar ca fiu al unui bărbat alb cu o negresă, fructul unui capriciu sau al unei stări de disperare a stăpânului de pe plantație, stăpânul alb, excesiv de prevenitor cu soția lui albă, stăpânul alb cu drept de rapt feudal, stăpânul alb iritat de sarcina prea lungă a soției sale, tatăl mulatrilor: un patriarh alb... Dar ca o femeie albă să devină matroana matriarhală a lumii de scorțișoară, care populează crângurile cu copii bastarzi, metiși, degenerați, ai Lumii Noi, ai Visului American, asta nu, asta îi repugna celei mai liberale conștiințe, asta ajungea până în inima americană, răscolea mațele și boabele decenței americane. Trebuia să fie un copil negru, fiul unui revoluționar negru și al unei actrițe albe frivole, smintite. Altfel se ajungea la grozăvia totală. Femeia albă devenea sclava bărbatului negru.

FBI-ul are răbdare. A așteptat până când sarcina Diane a devenit vizibilă. Aprobarea planului de calomniere a ei era făcută în acești termeni: „Diana Soren a sprijinit financiar Partidul Panterelor Negre și trebuie să fie neutralizată. Faptul că a ajuns gravidă cu (nume șters) ne oferă prilejul de a face acest lucru.”

Și au procedat în felul următor.

Agenții FBI din Los Angeles au răspândit zvonul printre reporterii de bârfe cinematografice. Au pus în circulație o scrisoare semnată de o persoană inventată cu un text care spunea următoarele: „Mă gândeam la tine și mi-am amintit că ți-am rămas dator cu o favoare. Închipuie-ți că am fost pe la Paris săptămâna trecută și întâmplător am dat peste Diana Soren gravidă în toată puterea cuvântului... La început am crezut că și-a reluat legătura cu Ivan, dar ea mi-a mărturisit că tatăl era (nume tăiat) de la Panterele Negre. Fata se mișcă și circulă, după cum vezi. În orice caz, am vrut să ai exclusivitate...”

Rubricile cu bârfe hollywoodiene au început să repete zvonul: „știrea zilei este că Miss D cunoscuta actriță, așteaptă un copil. Se spune că tatăl este o figură proeminentă a Panterelor Negre”. Știrea s-a răspândit, a escaladat înălțimile credibilității, a câștigat mai multă respectabilitate decât Biblia și a fost consacrată printr-o scurtă pastilă informativă apărută într-un săptămânal american de circulație internațională — atât de mare, încât era una dintre cele două reviste care se găseau de vânzare și în farmacia-magazin situat în piața mare din Santiago, unde eu căutasem pastă de dinți și un tânăr student mă abordase invitându-mă să stau de vorbă cu grupul său... „Scuză-mă — îi spusese atunci, mă amuzam acum — nu aș vrea să îi implic pe prietenii mei americani. Mă aflu aici în calitate de oaspete al lor...”

Această publicație a divulgat pentru prima oară clar numele Diane. Ea și Ivan au dat revista în judecată pentru calomnie și au câștigat, parcă vreo zece mii de dolari.

Ceea ce am aflat apoi a fost că Diana a născut prematur prin cezariană și că bebelușul a murit după trei zile.

La o săptămână după naștere, Diana a zburat de la Paris la Jeffersontown pentru înmormântarea bebelușului. A expus trupul neînsuflețit în capela funerară. Tot orașelul a defilat pe lângă coșciug, dornic să verifice culoarea pielii.

— Alb nu e.

— Dar nici negru. Nu are trăsături de negru.

— Nu se știe niciodată cu mulatrii ăștia. Sunt înșelători.

— De unde știi că ăsta e bebelușul adevărat al Dianei? Un făt negru e ușor de aruncat la gunoi.

— Vrei să zici că a cumpărat un cadavru de copil alb numai ca să-l expună aici?

— Cât costă așa ceva?

— E legal?

— Dacă te uiți mai bine, e un copil alb.

— Dar are și o tentă închisă, nu te lăsa dus de nas.

— Atunci, cine e tatăl?

— Soțul ei zice că el...

Ultima replică a provocat un val de râs de-a lungul întregului rând de curioși.

Diana Soren nu le-a dat nici o atenție. Era prea preocupată să îi facă poze micului cadavru din coșciugul alb. I-a făcut o sută optzeci de fotografii copilului mort.

XXXII

La sfârșitul anilor șaptezeci, l-am cunoscut pe Ivan Gravet. Ne-am nimerit într-un sfârșit de săptămână prelungit la castelul unei prietene comune, Gabriella van Zuylen, situat în câmpia olandeză. Gabriella este o femeie încântătoare și foarte frumoasă, căreia îi plac mult grădinile și este prietenă cu Russel Paige, marele creator britanic de parcuri, despre care ea scrisese o carte monografică.

Castelul are o siluetă impunătoare, mai ales în mijlocul peisajului plat din Olanda. Iese, așadar, în evidență ca un munte, însă Gabriella s-a ocupat intens de extinderea, completarea și înfrumusețarea peisajului olandez, atât de patriarhal și de plin de vaci, cu misterul naturii inventate, variate, circulare, al imaginației baroce.

Printre curiozitățile grădinii, se distinge un labirint cu îngrăditurile foarte înalte, a cărui formă perfect geometrică, regulată a unei cochilii de melc vegetal se putea vedea deslușit numai de la înălțimea castelului. Dar înăuntrul labirintului, percepția formei se pierdea imediat și, inevitabil, și simțul de orientare. Toți cei treizeci de invitați ai Gabriellei ajungeam, mai devreme sau mai târziu, în labirint și acolo ne pierdeam, până când ea, cu bucuria inteligentă care o caracterizează, venea, râzând, să ne salveze.

Soția mea, care se teme de spațiile închise, nu a vrut să participe la explorarea labirintului și a preferat să o însoțească pe Gabriella într-o vizită la Muzeul Frans Hals din Haarlem. Eu m-am aventurat cu dorința conștientă de a mă rătăci. În primul rând pentru că voiam să fiu consecvent cu scopul de bază al labirintului. Apoi, pentru că eram convins că intrarea acolo cu intenția de a ieși reprezenta forma cea mai sigură de a deveni prizonierul taurului

mitic aflat înăuntru. În schimb, să te pierzi, să pierzi voința de a te salva, însemna să îi faci pe plac minotaurului, transformându-l într-un aliat, adorându-i suspiciunile. Așa trebuie să fi procedat Tezeu.

Eu nu aveam firul din ghemul Ariadnei. Dar nimerindu-se să mă întâlnesc, față în față, cu Ivan Gravet în labirint, m-am gândit că Diana Soren era firul căruia, într-un anume fel, amândoi ne încredințam destinul în acea clipă, doar atunci. Eu îl văzusem, desigur, chiar de vineri în timpul cinelor și dineurilor fastuoase ale Gabriellei. Seara, ni se cerea să venim în *smoking* și doar Ivan, dintre toți bărbații, făcea excepție de la această regulă. Purta o haină pe care o pot compara doar cu cele văzute în fotografiile cu Sta-lin sau cu Mao: o tunică gri, închisă până la ultimul nasture de la gât, fără cravată, cu mâneci lungi, prea lungi. Nu era ceea ce în anii șaptezeci era numit, ca un atac contra modei lumii a treia, un Mao sau un Nehru. Jacheta lui Ivan Gravet părea într-adevăr cumpărată de la GUM, supermagazinul din Piața Roșie, ori moștenită de la vreun membru al Biroului politic. Ultima oară când văzusem așa ceva fusese într-o fotografie a deloc regretatului Malenkov. Hrușciiov nu a mai purtat decât sacou și cravată. În straietele lui Ivan Gravet — din care nu a ieșit în toate cele trei nopți petrecute la castel — se regăsea nostalgia după o lume rusească pierdută; era ironie, dar era și doliu...

Am râs când am dat unul de altul. Nu am fi putut sta de vorbă altfel, zise Ivan, ne-am dat întâlnire în labirint. De ce? l-am întrebat, eu n-am spus niciodată nimic, nimeni nu ar face vreo legătură între noi; în plus, ne aflăm într-o țară străină, iar curva a murit, am spus cu brutalitate, curios să aflu mai multe, dar dorind, de asemenea, să grăbesc reacția lui Ivan în scurtul răgaz pe care ni-l oferea labirintul. Ce curios: am simțit că amândoi acordam mai puțină importanță și mai puțin timp unui labirint creat să te țină veșnic prizonier dacă te aventurezi în el, decât unei treceri printr-o vamă dintr-un aeroport.

— Tu nu ai avut parte de greutatea de a iubi o femeie pe care nici n-o puteai ajuta, nici schimba, nici părași, îmi spuse el.

Am încuviințat. Diana făcea parte dintr-un trecut care nu mă mai interesa. De opt ani trăiam cu noua mea soție, o fată sănătoasă, modernă, activă, foarte frumoasă și independentă, cu care aveam doi fii și o relație sexuală, amoroasă, personală în care amândoi ne prețuiam fără să ne subordonăm unul celuilalt, conștienți că o continuitate a relației noastre presupunea că nici unul dintre noi nu ar fi trebuit să o considere, vreodată, ca pe ceva sigur, obișnuit, dăruit fără nici un efort din partea noastră. Departe de Diana, departe de trecutul meu, mă simțeam și mai aproape de bucuria mea literară redobândită. Nu am ars foile scrise în Santiago, alături de Diana, însă din ele am smuls, cu mai multă forță și convingere ca oricând, opera care mă aștepta, mă chema și care mi-a dat cea mai mare bucurie a vieții mele. Nu voiam să termin de scris la ea. Nici un roman nu mi-a adus atâția cititori inteligenți, apropiați, permanenți, de care să îmi pese... Prin acel roman mi-am găsit adevărații cititori, cei pe care voiam să îi creez, să îi descopăr, să îi am. Cei care, împreună cu mine, voiau să descopere imaginea unei maxime nesiguranțe constitutive, nu psihologii răsuflăte, ci figuri neajutorate, care apăreau la alt nivel al comunicării și al discursului: limba, istoria, epocile, absențele, inexistentele ca personaje și romanul ca loc de întâlnire a timpurilor și ființelor care, în alte condiții, nu și-ar da mâna niciodată.

Mi-o dădea, afectuos, Ivan Gravet. Nu îl jignea o amuzantă întâlnire

literară a *Evreului din Malta* de Marlowe. Eram scriitori și oameni de lume, așa că a adăugat: eu trebuia să înțeleg două lucruri despre destinul Diane. Nici ea și nici el, nici împreună, nu au protestat împotriva calomniei FBI-ului legate de acel rasism brusc încolțit din genele lor caucaziene. FBI-ul, evident, a jucat acea carte. Protestul împotriva calomniei ar fi putut să fie perceput ca lehamite, repudiere a unui bebeluș negru. Ei — Diana și Ivan — au întrezărit această capcană. Dar mânia Diane era îndreptată împotriva manipulării politice a sexului ei. FBI-ul o reducea la un obiect sexual. O prezenta ca pe o femeie albă, flămândă după un bărbat negru. În plus, și până la urmă, nici nu era așa. Tatăl nu era negru — tu și cu mine știm asta — și nici copilul.

— Chiar trebuia să îl expună în Jefferson-town? Am crezut că nu-i păsa de ce *ar fi spus* lumea de acolo.

— Ba da. Niciodată n-a vrut să fie considerată o personalitate schizoidă, fata de provincie scindată între cămin, familie, pacea spirituală, stabilitatea clasei de mijloc, Crăciunul și Ziua Recunoștinței, și toate celelalte pe de altă parte...

— Trebuia să fotografieze cadavrul copilului? Mi se pare o...

— Simțea nevoia să fie martorul propriei sale morți. Asta-i tot. A vrut să vadă cum ar fi privită dacă chiar ea ar fi revenit moartă în orașel, voia să vadă fețele, să audă comentariile, când încă mai putea să facă asta. Copilul a fost un înlocuitor al Diane, o fetiță inocentă, Diana pură și reîntoarsă la naștere. Înțelegi, curva a murit în țară la ea. Și moare tot timpul.

— Îmi pare rău. *Je suis désolé*, am spus și mi-am amintit-o pe Diana.

Mi-a strâns brațul.

— Voia să răspundă la asuprire cu ceva mai mult decât politica, pe care n-o înțelegea. Credea că sexualitatea și viața romantică ar fi constituit obolul ei într-o lume în care chiar asta găseai cu prisosință. Nu și-a dat seama că un lucru te conduce către celălalt. Răzvrătirea la exces sexual, iar ăsta la alcool și la consumul de droguri, și drogurile la teroare, la violență, la nebulie...

— Arunci ar trebui judecată așa cum nu voia, ca pe o fată de provincie care nu a făcut față răului unei lumi pentru care nu era pregătită...

— Nu. Eu am iubit-o. Pardon: o iubesc.

— Eu, acum, nu.

— Era o naivă la nivel politic. Am prevenit-o de multe ori că guvernele democratice știu că cea mai bună formă de controlare a unei mișcări revoluționare constă în crearea acesteia. În loc să o lichideze, așa cum fac regimurile totalitare, o inventează, o controlează și au de a face cu un dușman pe care te poți baza. Ea n-a înțeles niciodată asta. A căzut în capcană de fiecare dată. FBI-ul a decis să i-o coacă râzând în hohote.

— Credeam că o s-o aperi.

— Firește că da. Diana Soren, dragă prietene, a fost o ființă ideală. A condensat idealismul generației sale, dar nu a fost în stare să învingă o societate coruptă și un guvern imoral. Asta-i tot. Gândește-te așa la ea.

Am auzit vocea veselă a Gabriellei care ne căuta prin labirint, chemându-ne să venim la masă...

XXXIII

Versiunea mai groaznică a sfârșitului Diane am aflat-o de la Azucena, secretara catalană. Am întâlnit-o întâmplător pe un mare bulevard din Barcelona, pe la jumătatea anilor optzeci. Eu fusesem să o vizitez pe prietena

și agenta mea literară, Carmen Balcells, în scop de binefacere. Voiam să îi cer sprijin pentru romancierul ecuadorian Marcelo Chiriboga, pe nedrept uitat de toată lumea, mai puțin de Jose Donoso și de mine. Avea un post mărunț prin Ministerul de Externe din Quito, unde altitudinea îl sufoca și activitatea profesională îl împiedica să scrie. Ce se putea face pentru el?

Azucena mi-a readus în minte zilele petrecute în Mexic și senzația agreabilă a prezenței sale mereu atât de demne. În timp ce mergeam spre Paseo de Gracia, unde locuiam eu, ea a vorbit cu capul plecat și a făcut o expunere severă, obiectivă, a faptelor pe care, din respect pentru Diana și pentru ea, Azucena nu voia să le coboare în sentimentalism.

Ea a însoțit-o în Statele Unite la înmormântarea bebelușului în Jeffersontown. În timpul zborului de la Paris la New York și apoi în Iowa, Diana a fost liniștită, cu un zâmbet pierdut pe față, gândindu-se la cadavrul din coșciugul alb care o însoțea în această călătorie, pe care o mai făcuse de zeci de ori. Dar în timpul zborului de întoarcere, de la JFK la De Gaulle, s-a petrecut ceva îngrozitor. Diana a spus că se duce la toaletă. Trei minute mai târziu, a ieșit de acolo goală, strigând și alergând pe culoarul dintre scaune. Nimeni nu a îndrăznit să o atingă, să o oprească, până când un negru bine legat a făcut asta, a înfășurat-o într-un pled și a depus-o, brusc liniștită, dar privind intens în ochii pasagerului negru, la locul ei, alături de Azucena, la clasa întâi. Catalana i-a dat niște somnifere și le-a asigurat pe stewardese că din acel moment Diana va dormi liniștită.

A fost liniștită la Paris o bucată de vreme, împărțind apartamentul din Boulevard Raspail cu Ivan, cu care nu mai avea nici un fel de relații. Căuta, în schimb, băieți tineri prin barurile și hotelurile din Paris, mai ales dacă erau și tineri și hippy, cu un aer spiritual și cu un cult pentru droguri, pe care atunci a început să îl ia în serios, evident că pe un pas următor în maturizarea sa spirituală și în răzvrătirea sa. Dar ținea, în același timp, și de cultura alcoolului, iar Diana nu era o femeie care să abandoneze o etapă anterioară a vieții sale atunci când se arunca într-una nouă.

Am înțeles, din cuvintele spuse de Azucena, un mare adevăr despre vechea și vremelnica mea amantă. Voia totul, dar nu într-o manieră avară sau egoistă, ci dimpotrivă, ca o formă de generozitate față de ea, dar și față de lume, de lumile pe care le trăia pe rând. Regiunea Vestului Mijlociu american, Hollywood, lumea intelectuală pe care soțul ei i-a oferit-o la Paris, revolta anilor șaizeci, țelurile liberale, Panterele Negre, revoluționarul mexican, pe toate acestea le acumula pentru ca toate aceste lumi să continue să îi aparțină, dar, mai ales, pentru ca nici una dintre ele să nu o considere ingrată ori incapabilă să dea socoteală de propriul ei trecut. Trecutul era o responsabilitate neterminată, pe care trebuia să o completeze ea, chiar dacă ar fi dat greș.

— De asta nu sacrifică nimic? De asta s-a întors cu un copil mort în Iowa?

— Nu știu, mi-a răspuns simplu Azucena. Adevărul e că Diana a suferit mult. Se băga într-o încurcătură și nu mai ieșea niciodată din ea, decât ca să intre în altă belea.

Voia să rămână slabă ca să reînceapă să filmeze. Dietele rapide o vlăguiau și o enervau, își sporea doza de alcool pentru a-și potoli temerile. Alcoolul o umfla. Lua mai multe droguri ca să slăbească și să nu mai bea. A fost internată în mai multe clinici. Acolo nu făcea decât să repete, iar și iar, niște gesturi și acțiuni dintre cele mai simple. Azucena o vizita zilnic și o vedea cum se ridică, se duce la baie, urinează, defechează, ia micul dejun, își

spală hainele în chiuvetă, mătură, își aerisește patul și se culcă din nou. Însă fiecare dintre aceste activități, fiecare în parte, îi lua între două și trei ore, epuizând-o. După ce făcea curat prin cameră, se culca și nu se mai ridica până a doua zi, când se ridica și se ducea la baie, iar ciclul era reluat.

Se uita cu acest prilej, de fiecare dată, la Azucena cu un amestec de atitudini și stări. O privea cu coada ochiului, ca să fie sigură că și catalana se uita la ea, observând ce făcea și, asta conta mai ales, aprobându-i efortul și importanța fiecăreia dintre acțiunile sale.

O bună bucată de vreme a stat la un azil de lângă Paris, pe malul râului, de unde se puteau vedea doar coșurile unor fabrici printre zăbrelele de la fereastră. Acolo, Diana a început să se dedice redescoperirii propriului său chip cu ajutorul mâinii în fața unei oglinzi, de parcă ar fi încercat să-și aducă aminte de ea însăși. Treaba asta s-a transformat într-un ritual zilnic. Persistența trăsăturilor sale părea să depindă de el. Fără acest ritual, Diana și-ar fi pierdut fața.

Cu toate acestea, într-o zi, Azucena a observat că degetele Dianei nu mai urmăreau contururile feței. Mai degrabă — și-a dat seama apropiindu-se de ea — desenau altceva pe deasupra. Nu a vrut să o sperie. A observat-o timp de mai multe zile, curioasă, preocupată, încercând să înțeleagă. A urmărit privirea Dianei din oglindă spre fereastră. Femeia desena cu degetul pe propria ei față peisajul exterior cu furnale, își dorea lumea. Voia să o creeze. Nu reușea decât să o reproducă, precum un tatuaj invizibil pe chipul ei dintr-o oglindă pătată.

Era moartă pe dinăuntru. Moartea ei interioară a precedat-o pe cea exterioară. Bărbații care o înconjurau erau, în cel mai bun caz, paznicii ei, gardienii ei. O însoțeau în timp ce se droga. Îi percepea ca pe niște prieteni într-o zi, ca pe niște dușmani a doua zi. Fugea de ei ca să găsească alți necunoscuți prin holurile de hoteluri de pe lângă marile gări, Gare de Lyon, Austerlitz, Gare du Nord. Gările cu călători neînsemnați, anonimi, comerciali. Cine erau? Chiar asta era miza: Nimeni. Sexul fără bagaje, nimeni care să intre cu adevărat în viața ei, pentru că ea nu se agăța de nimic și excesul de bagaje devenise prea greu, prea scump...

— A vrut să-și simplifice în așa hal viața că a ajuns să mănânce numai hrană pentru câini.

Nimeni nu îi mai dădea de lucru. Își imagina un film straniu — mi-a povestit Azucena în acea după-amiază la Barcelona, așezați pe latura unei cafenele de pe Ramblas — în care nu se întâmpla nimic, dar în care totul se petrecea în același timp. Erau patru scene simultane, fără personaje, doar locuri, culoare pură, senzație pură. Unul dintre locuri era un deșert. Era în Mexic. Altul era doar din piatră. Era Parisul. Un alt loc era plin de lumini, foarte multe lumini. Era Los Angeles. Un alt loc era cu zăpadă și noapte. Era Iowa. Voia să le unească pe toate într-un film și doar atunci, după ce toate ar fi fost adunate la un loc, ea ar fi intrat în film.

— Vrei să-ți spun ceva, Azucena? Acum o să mă învârtesc, ca să văd pentru ultima oară fiecare dintre locurile în care am trăit.

A fost ultimul lucru pe care l-a spus.

XXXIV

M-am nimerit, într-o seară, cu ea în același restaurant din Paris spre sfârșitul anilor șaptezeci. Mi-a zâmbit fix fără să mă recunoască. Era ca o

moartă căreia nu îi fuseseră închiși ochii. Un zâmbet fără adresă. Privirea defazată. Un *zombi* de carne umflată. O carne jalnică. O frumusețe prost conservată. Nu am reușit să îmi reprim o senzație de inutilitate. Aș fi putut să o ajut? Eram cu ceva vinovat pentru ceea ce vedeam, pentru cea care se uita la mine fără să mă recunoască? Un băiat din Vestul Mijlociu american ar fi putut să o facă fericită pentru totdeauna? Există o latură a vieții care nu se lasă purificată? Nu găsesc o explicație pentru ceva inexplicabil. Dar nicăieri în lume nu poți să găsești așa ceva.

XXXV

Câțiva ani mai târziu, am mers cu avionul de la Los Angeles la New York, fără escală. Ținusem o serie de prelegeri la niște universități din California și m-am decis să îmi acord luxul de a merge cu clasa întâi într-un *jumbo jet* ca să îmi întind în voie picioarele în timpul drumului lung de șase ore și jumătate. Era foarte puțină lume la clasa întâi. După ce ne-am așezat cu toții, un angajat de la Pan American Airways (care pe atunci asigura aceste zboruri directe de pe o coastă pe alta) a condus în mod special până la primul rând o femeie splendidă care a trecut răspândind un parfum cu miresme între olimpian și sălbatic, o negresă cu fustă scurtă și picioare lungi, o carnație perfectă și sâni minunați, cu un pântec de mamă, de zeiță din ținuturile subjugate ale Africii și Americii. Gâtul ferm aduna și dezvăluia toate frământările, temerile și timiditățile acestei leoaice, care era, încoronată cu o coamă ca de animal, în jocuri de culori cu nuanțe de arămiu, roșu, roșcat, negru, pubian. Firește că am recunoscut-o. Era Tina Turner și mi-au atras atenția melancolia ei, modestia ei care anula orice aere de vedetă, orice urmă de aroganță nemeritată. Ochii catifelati spuneau totul despre ea: nu mi se cuvin toate astea, însă le merit. Nu își cerea iertare pentru faima dobândită, dar prefera să împartă cu noi, cel puțin în privința statutului de călător anonim, sensul uman al cântecelor sale. S-a ghemuit lângă fereastră, pe primul rând, și-a scos pantofii, și-a pus ochelarii negri și o stewardesă, grijulie, a învelit-o cu o cuvertură de lână, moale, care parcă o ocrotea, matern, protejând-o pe cântăreața de *zgomot și de furie*, mângâind-o cu dulcea ațipeală a istovirii.

Nu am vrut să o privesc prea mult, nu am vrut să fiu nici curios, nici nedelicat. M-am gândit la melodia pe care o asculta mereu Diana Soren, *Who Takes Care Of Me?*, *Cine are grijă de mine?*, și privind leoaica adormită, învelită în blana ei, am admirat cu o duioșie amară forța acestei femei umilite, lovite, luate în râs, care a știut să treacă peste resentimente fără să se răzbune pe călăii ei. Fără să ceară capul sau detenția cuiva, câștigându-și doar dreptul de a fi ea însăși și de a schimba lumea cu vocea ei, cu trupul ei, cu sufletul ei, fără să le sacrifice pe nici unul. Arta ei, rasa ei, spiritul ei... Sărmana Diana, atât de puternică, dar care nu s-a putut apăra de slăbiciunile lumii. Admirabila Tina, atât de vulnerabilă, dar care a învățat să se apere de toate forțele acestei lumi...

XXXVI

În Iowa am ajuns doar mulți ani mai târziu, în cadrul unui turneu de prelegeri prin Vestul Mijlociu american. Când ea mă ruga „ajută-mă să îmi recreez orașelul”, eu îi spuneam că nu, „eu nu am nimic de-a face cu asta”. „L-ai văzut în mii de filme”, râdea ea, cunoscându-mi pasiunea erudită pentru

cinema. Tocmai de aia știam — i-am spus — că mica așezare pe care o vedem în filme este mereu aceeași, se află mereu în studiourile MGM și acolo Mickey Rooney s-a îndrăgostit de toate fetele de la *High School* și a montat piese de teatru în hambar. Strada principală și însemnele sale: frizeria, automatul de răcoritoare, Woolworth's, ziarul local, biserica și primăria, care luaseră locul închisorii, *saloon*-ului și bordelului din epoca eroică a westernului. I-am spus că toate astea, pe care ea și cu mine le credeam adevărate pentru că le văzuserăm cu ochii noștri pe ecran, nu erau decât un mit inventat de imigranții evrei din Europa Centrală care voiau să propună, cu recunoștință, imaginea ideală a unor State Unite veșnic bucolice, pașnice, inocente, unde copiii mergeau cu bicicleta pe străzi împărțind ziare, îndrăgostiții se țineau de mână așezați pe balansoarul din pridvor și universul era un gazon tuns perfect, deschis spre toate zărilor ori doar, eventual, îngrădit de același gârduleț alb pe care odată îl vopsise Tom Sawyer.

Când prietenii mei de la Universitatea din Madison m-au dus în Iowa, în 1985, am descoperit că mitul era adevărat, deși nu mai puteai să îți dai seama dacă lumea imitase Hollywoodul sau dacă Hollywoodul era mai realist decât puteai să crezi. Tribunalul domnea peste viața din Jeffersontown: o clădire neoelenistică cu cornișe și statui oarbe susținând balanța justiției. Strada Principală era cât se poate de perfectă, cu clădiri joase de ambele părți ale arterei, cizmării, farmaciei-magazin, un Kentucky Fried cu omni-prezentul Colonel Sanders, un McDonald's și un bar.

— Liceul. Nu uita să-mi povestești despre liceu, spunea ea.

— Dar dacă n-am fost niciodată pe-acolo, n-am nici o legătură cu asta. Cum vrei să...?

Băieții continuă să se adune la bar ca să bea bere. Sunt băieți înalți și solizi. Povestesc despre ce au făcut în sâmbăta aia când mă aflam și eu în orașelul natal al Diane. Se duseseră să vâneze urși-spălători. Era sportul favorit al tinerilor din localitate. Animalul acesta carnivor, de origine americană, poartă un nume greu de pronunțat în limba indienilor algonquin, „arouchgun”, și desfășoară o activitate nocturnă prodigioasă. Are o blană gri-gălbuie, o coadă inelată cu negru, urechi mici și drepte și labelle din față aproape umane, subțiri ca ale unui pianist. Fața lui e o mască neagră, venețiană, ascunzându-l ca să se cațare mai ușor prin copaci, el mănâncă tot ce găsește, își spală mâncarea înainte de a o consuma și, mască peste mască, își face culcușul prin scorburile de copaci. Ursul-spălător mascat: doarme iarna, dar nu hibernează. Aduce pe lume până la o jumătate de duzină de pui în doar șaiszeci de zile. La tinerețe este simpatic și jucăuș; la bătrânețe, irascibil ca un bunic însingurat. Mănâncă de toate: ouă, porumb, pepeni. Este pacostea fermierilor, care îl vânează. Bătrânii urși-spălători învechiți în răutăți știu cum să scape. Mai ușor de prins sunt cei tineri. Dar, tineri sau bătrâni, devin răi când ajung să fie încolțiți. Sunt de temut în apă, unde își pot îneca adversarul.

Ursul-spălător mișună pe dealurile, munții și luncile din Iowa, unde pământul este negru, fertil, de la imensele pășuni care au tot putrezit de-a lungul a milioane de ani. Băieții și-au petrecut săptămâna făcând lucruri uneori plăcute, alteori dezagreabile. Matematica este prea abstractă, geografia prea concretă deși străină: cui îi pasă unde se află Mexic, Senegal, Manciuria? Cine trăiește pe acolo? Oare trăiește cineva pe acolo? *Dagos, chinks, kykes, niggers, spiks*. Tu ai văzut vreodată pe cineva să vină pe aici? În schimb, la *drugstore* era locul de întâlnire, iubirile începeau cu împărțirea

unei răcoritoare de cireșe și a vreo două acadele, ca în filmele lui Andy Hardy, și continuau în sala de cinematograf în serile de sâmbătă, mâinile transpirate unite în iubirea și înghițitul de floricele de porumb, pe ecrane ei văzându-se trăind la fel ca în fotoliile din sală, privind la Mickey Rooney și Ann Rutheford care se țin de mână și văd doi tineri imaginari care se țin de mână și care văd...

— Jucau baschet în liceu. Și se mai duc și acum. E ușor să ți-i închipui. Nu se schimbă deloc.

Ora de istorie era cea mai plicticoasă. Mereu se întâmpla „odinioară”, e ca într-un muzeu veșnic, unde totul e mort, unde nu exista o lume ca a lor, doar când se mutau pe ecrane și se preschimbau în Clark Gable și Vivian Leigh, aia da istorie, chiar dacă era o născocire. Realitatea putea să fie o iluzie, să bei o ciocolată cu prietena, să mergi la cinema și să vezi alte iluzii în fiecare săptămână. Toți știau că or să se căsătorească chiar acolo, că acolo vor trăi și cum aproape toți erau băieți buni, vor deveni soți buni, tați buni și se vor împăca și cu îmbătrânirea fostelor iubite, cu carnea lor în exces ori flască, cu moartea sexului, moartea dragostei, a dragostei, a dragostei, care era ca și cum luna s-ar fi stins pentru vecie.

În schimb, un grup de bărbați tineri la o vânătoare de urși-spălători vibrau la unison cu o emoție care nu se compara cu nimic altceva. Puștile erau niște evidente prelungiri ale bărbăției lor, și le arătau unii altora, le curățau, le încărcau, de parcă și-ar fi arătat între ei falu-surile, de parcă gesturile, abia insinuate prin vestiarele terenurilor de fotbal, ar fi fost permise la vânătoarea de urs-spălător cu acele puști așa de ușor de obținut, într-o țară unde dreptul de a cumpăra și de a purta arme era sfânt, era înscris în Constituție...

— Întoarce-te puțin la clădirea liceului, te rog...

Câinii parcă erau orbi, cu urechi mari căzute, preocupați cu totul de un singur simț, cel al mirosului. Orbi, surzi, plini de căpușe albastre pe care băieții, după vânătoare, la o bere în jurul focului, se amuzau să le arunce pe ei.

— E o clădire din anii cincizeci, modernă, joasă...

Uneori, lipsiți de simțul olfactiv, câinii se pierdeau, orbi, surzi. Și atunci era destul să lași o treanță de-a stăpânului într-un loc de pe câmp, pentru ca orice câine, fără greș, să se întoarcă. Asta era lumea reală. Asta era o lume admirabilă, sigură, concretă, inteligibilă. În care un câine revenea la locul în care se afla o zdreanță de-a stăpânului său. Se îmbrățișau între ei, râzând și bând, dându-și coate în coaste, așa cum se pocneau cu prosoapele la dușuri și evitau, scrupulos, să privească prea în jos. Erau suficiente puștile. Puștile puteau fi privite fără perdea. Puteai să atingi pușca prietenului. Împreună puteau beli urșii-spălători în jurul focului și se puteau întoarce în orașel cu trofee sângărânde și cu câinii surzi.

— Există un amfiteatru într-o aripă a clădirii... Nu uita să o vizitezi...

Câte unul dintre ei era diferit. Nu i se părea că este mare lucru să vâneze urși-spălători și să le iei blana. Altădată, se mergea la meciurile de fotbal cu haină din blană de urs-spălător. Acum, nu. Odinioară, vânătorii din Vestul sălbatic își făceau căciuli din blană de urs-spălător. Acum, nu. Demult, pe aici erau bărbați, bărbați adevărați. Trebuia să fii un bărbat adevărat ca să vâneze ce se afla înainte pe aici, prin Iowa. Bizoni, nici mai mult, nici mai puțin. Acum, gata.

— Mi-a dăruit o monedă de cinci cenți, cu un bizon pe o parte și un

indian pe cealaltă. O mai am și acum. Mi-a zis s-o păstrez, era ciudat. Dispăruseră mai întâi bizonii și indienii, apoi și monedele care îi reprezentau. Acum, pe o parte se vedea un domn distins cu perucă, care era intangibilul, sfântul american Thomas Jefferson, iar pe cealaltă, minunata lui casă, Monticello, construită cu mâna lui. Era un reprezentant al Iluminismului.

Cine a omorât ultimul bizon? o întreba băiatul acela pe Diana. Tărâmul ăsta era plin de bizoni. Cine, cine l-o fi ucis pe ultimul...?

Pe tot cuprinsul Statelor Unite, stâlpii de telefon sunt făcuți din metal. Aici, încă îi mai fac din lemn. De parcă firele nu ar putea să vorbească fără vocile din pădure. Noaptea pe care am petrecut-o în orașelul Diane, gândindu-mă la ea, a fost o noapte întunecată și eu, în camera mea de la hotel, cu fereastra deschisă, m-am simțit la fel ca acei dini de vânătoare orbi și orbiți de întuneric, însă eu și fără miros, deși aveam urechile bine ciulite, încercând să aud dincolo de întuneric ce spunea liniștea. Avea să vorbească despre ea? Își vor aminti cum a dus-o într-o zi tatăl ei ca să ia avionul spre Los Angeles, o puștoaică de șaptesprezece ani cu părul lung și castaniu, cum s-a întors ea într-o altă zi, într-un Cadillac decapotabil, înfășurată într-o blană de nărcă, dar cu părul tuns scurt ca un recrutar, blond ca o... vedetă? Așa au plimbat-o, așa au arătat-o la lume pe strada principală, între *drugstore* și prăvălia de încălțăminte, tribunal și liceu.

— Vino în amfiteatru. Așteaptă să iasă luna. Vom aștepta puțin. O să-mi ridici fusta. O să mă mângâi pe pubis. O să-mi scoți chiloșii. Când o să iasă luna, o să-mi iei fecioria.

Era fata din vecini, la fel ca toate celelalte, mai puțin ochii ăia gri unici, incomparabili (sau erau albaștri?). Nu știu dacă ochii ăia ai Diane puteau să trăiască mereu privind în ochii părinților, și ai rudelor, și ai prietenilor. Eu am privit ochii bătrânilor din Iowa și m-au surprins, o dată în plus, simplitatea, bunătatea, copilăria recuperată și eternă a acelor priviri, deși părul devenise alb ca al unui Moș Crăciun și trăsăturile mai brăzdate decât harta rutieră pe unde altădată alergaseră bizonii. Bărbații aceia albiți și gingași ca niște nalbe fuseseră oare niște băieți cruzi și nesimțitori, care plecau sâmbăta să vâ-neze urși-spălători? Erau aceiași care odată, se-toși de sânge și de violență neîmplinită, plecau să omoare ultimul bizon?

— Acum, da, ia-mă, când lumina lunii intră prin tavanul de sticlă al amfiteatrului, ia-mă, Luke, ia-mă ca prima oară, dă-mi aceeași plăcere, fă-mă iar să tremur, iubiture, iubiture...

Când a apărut luna în acea noapte în Iowa și eu am văzut-o de la fereastra hotelului Howards Johnson's, am rămas convins că Luke, oriunde s-ar fi aflat și oricine ar fi fost acum, o tăiașe și o pusese să atârne pe cer. În onoarea ei. Era luna ei de hârtie.

S-a luminat de ziuă în duminica în care urma să plec și mi-am reamintit că ea îmi ceruse și altceva, nu uita să vizitezi biserica și să ascuți slujba.

Intru întotdeauna puțin tulburat în bisericile protestante, care nu sunt ca ale mele, deoarece lipsa oricăror podoabe mă face să mă tem că este vorba despre o ipocrizie fundamentală, care îl lipsește pe Dumnezeu de gloria sa barocă și pe credincioși de posibilitatea de a o împărtăși, în schimbul unui puritanism alb, care vopsește doar în alb, așa cum sunt mormintele fariseilor, pentru a arunca mai lesne păcatele acestei lumi asupra celorlalți, cei diferiți, restul.

Pastorul a urcat în amvon și eu m-am gândit, prosteste, să îi confer acest rol unui actor cunoscut, Orson Welles din *Moby Dick*, Spencer Tracy din *San*

Francisco, Bing Crosby din *Clopotele Sfintei Maria*, Frank Sinatra din *Miracolul clopotelor*. M-am surprins râzând încetișor, în vreme ce îmi reaminteam de imaginația extravagantă a celor de la Hollywood, care inventau preoți boxeri, cântăreți sau având dimensiuni falstaffiene... Nu. Omulețul acela cu părul alb și față din topor era aproape o cuminecătură umană, fără culoare, alb ca făina celestă. Am descoperit cu greu ochii săi de culoarea cărbunelui, ca niște bile negre. Iar vocea nu părea să iasă din el; fascinat, am început să îmi închipui că vocea lui nu era decât un canal pentru o altă voce, îndepărtată, eternă, care descria credința luterană, să avem o încredere totală în Dumnezeu, fiindcă Dumnezeu îl justifică pe om, Dumnezeu îl acceptă pe om deoarece omul acceptă că este acceptat în ciuda inacceptabilității sale. Cum poate omul să aibă încredere că Dumnezeu ar accepta toate păcatele pe care orice semen, chiar și cel mai pur, le ascunde în forul său interior și le exală în Lumea materială? Omul, în credința lui, își închipuie că este primit în mila Domnului și că păcatele sale îi sunt iertate în numele lui Cristos, care prin moartea lui a adus liniște tuturor păcatelor noastre. Prețul pe care biserica îl pune pe o asemenea credință este acela de a asculta pe dinăuntru și pe dinafară de voința divină. Asta cere credința, iar nu rațiunea, căci rațiunea duce la disperare. Este greu să concepi rațional că Dumnezeu justifică ce este nedrept. Credinciosul îmbrățișează Evanghelia pentru a înțelege că *Evanghelia* înseamnă: *Dumnezeu îi dezvinovățește pe credincioși în numele lui Cristos, iar nu pentru meritele lor*. Asta este ceea ce trebuie să înțelegeți așa cum se cuvine în această duminică. Credeți că Dumnezeu iartă pentru că El este drept, nu pentru că voi ați fi așa. Nu veți putea niciodată să adunați destule merite pentru a vi se ierta nici că ați chinuit o muscă, nici că ați călcat cu nepăsare peste o furnică. Credeți în mod greșit că Dumnezeu este drept. Nu, dreptatea nu reprezintă ceea ce este Dumnezeu, ci ceea ce dă Dumnezeu. Ceea ce acordă Dumnezeu. Ceea ce nu vă puteți da niciodată sau nu puteți da altora. Deși sunteți dreți, nu veți putea împărți dreptate nimănui decât prin Dumnezeu. Blasfematorilor: vă imaginați un Dumnezeu așa de nedrept cum sunteți cu toții, ori așa de drept precum ați vrea să deveniți. Nu contează, nu contează nimic, nimic, nimic. Doar Dumnezeu poate face dreptate, chiar dacă El însuși se vedește nedrept. Numai Dumnezeu poate împărți dreptatea, chiar dacă El însuși o încalcă creându-vă. Trăiți cu asta, încercați să trăiți cu această convingere, aveți curajul, dar și teama de a cunoaște adevărul despre Dumnezeu: dreptatea se primește, dreptatea n-o ai, dreptatea nu o dai, dreptatea nu o meriți, dreptatea este ceva ce Dumnezeu ne dă când hotărăște El, pentru că nici Dumnezeu nu este drept, Dumnezeu are doar putere, puterea de a ierta, deși El însuși nu merită nici o iertare. Și cum ar merita-o, de vreme ce a comis greșeala de a crea aceste ființe lacome, păcătoase, ingrate, proaste, autodistru-gătoare, care suntem noi, cu toții, faptele unui Dumnezeu vinovat? Împăcați-vă cu asta. Frații mei, aveți tăria de a trăi cu credința noastră imposibilă și strictă, gândiți-vă la un Dumnezeu care nu merită iertare, dar care are puterea să ne ierte pe noi, nu alunecați în disperare, așteptați și aveți încredere.

A terminat. A zâmbit. A lansat un hohot de râs; l-a stăvilat cu o mână pe gură.

După slujbă, am străbătut străzile din Jeffersontown unde s-a născut și a crescut Diana So-ren. În pridvoare se iveau bătrâni cu părul alb și privirea albastră, nevinovată, mereu aceeași inocență, atât de îndepărtată de geografie și de istorie, așa de inocenți că nu voiau să știe ce făceau proprii

lor guvernanți în acele locuri necunoscute pline de *spiks*, și *dagos*, și *niggers*, și, mai ales, de *comuniști*. Ochii inocenței, când se lăsa noaptea, privesc o lună de hârtie de pe cerul unui orașel din Iowa și îi dau mână liberă lui Thomas Jefferson pentru că este alb și este elegant, chiar dacă are sclavi, este mai inteligent decât ei toți la un loc, nu degeaba a fost ales, nu avem decât un președinte, trebuie să crezi în el, să-i pui profilul pe monede, să arunci în aer monedele cu indieni și cu bizoni, să vezi unde cad, pământul este imens, negru ca un sclav, putred ca un comunist, moale ca un mexican, pământul continuă să crească, dând roade, putrezind, pentru că pământul a tot putrezit milioane de ani.

Era luna ei de hârtie, aceeași pe care ea o văzuse în acea zi mitică pentru feminitatea ei, mai înainte de a ieși în lume doar cu o săgeată și un arc, Diana, zeița solitară a vânătorii pe pământul negru și putrezit din Iowa. Era luna ei de hârtie, aceeași care a luminat ultima noapte a bizonilor, în timp ce băieții îi vânau călare, noaptea, trăgând cu puștile până au stins și luna. Aceeași care i-a ajutat pe urșii-spălători să se orienteze, iritați, spre culcușurile lor din scorburile copacilor, urmăriți de băieții care omo-râseră ultimul bizon din prerie. Dar ei vânează în haită, toți la un loc, strigând, ridicându-și victorios puștile falice în lumina lunii. Doar ea vânează în singurătate, așteptând să o atingă, deopotrivă, razele lunii și mila Dumnezeuului capricios și vinovat care a creat-o.

Sunt sigur că, gândindu-se la toate astea, pastorul a zâmbit și ar fi dorit să râdă în gura mare, ca să se amuze, ca să îi priască, ca să se exonereze de neliniștea propriei sale cuvântări. Dar nimic din toate astea nu a contat. În noaptea aceea, au crescut apele fluviului Mississippi spre Est și ale lui Missouri spre Vest, dând pe dinafară peste toate pământurile din jur, înecând toate terenurile din Iowa, de la Osceola la Pot-tamottomie, de la Winnebago la Appanoose, luând cu torentele lor miloase case și acareturi, stâlpi de lemn și coloane neoelenistice, turle ascuțite de biserici, recolte de grâu și porumb, cartofi cu ochi de ciclop și cocoși cu creste în vânt, ștergând urmele bizonilor și înecând urși-spălători desperați, adormind preria inundată ca să o întoarcă la numele ținutului indian, Iowa: țara adormită, însă vegheată de antonimul țării albe, Iowa: ochi de șoim. Ținut somnolent uneori, în alertă alteori, pământul se scufundă, dispare și nimeni, în scurgerea timpului, nu se mai poate întoarce acolo.

XXXVII

Diana Soren a murit. Au găsit-o putrezind într-un Renault pe o străduță din Paris. Se afla de două săptămâni acolo. Era înfășurată într-un capot de Saltillo. Oare același pe care îl cumpărase cu mine din Santiago? Știrea de presă preciza că alături de ea se aflau o sticlă goală de apă minerală și un bilet despre sinucidere. Poliția din Paris a trebuit să cheme brigada sanitară pentru a dezinfecța fundătura unde găsiseră corpul ei închis în compania morții timp de două săptămâni. Ceea ce mai rămăsese din ea era acoperit de arsuri de țigară. M-am întrebat, totuși, dacă la final, în moarte, ea s-a simțit bine în pielea ei.

XXXVIII

FBI-ul i-a adus un omagiu postum Diane. A recunoscut că o calomniase

în 1970 ca parte a unui program de contrainformații denumit COINTELPRO. Directorul din acea vreme al agenției, J. Edgar Hoover, aprobase acțiunea: Diana Soren a fost distrusă pentru că era des-tructibilă. Directorul aflat în post în 1980, William H. Webster, a declarat că dispăruseră pentru totdeauna zilele acelea în care FBI folosea informațiile trunchiate pentru a-i combate pe simpatizanții „cauzelor nepopulare”. Calomnia, spunea el, nu mai face parte din instrumentele noastre de lucru. Ne ocupăm exclusiv de comportamentul delincvențional.